

Akademija
za umjetnost
i kulturu u Osijeku

2. Međunarodna umjetnička i znanstvena konferencija

OSOBE S INVALIDITETOM U UMJETNOSTI, ZNANOSTI ODGOJU I OBRAZOVANJU

KNJIGA SAŽETAKA

2. Međunarodne umjetničke i znanstvene konferencije
Osobe s invaliditetom u umjetnosti, znanosti, odgoju i obrazovanju

Nakladnik

Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku
Akademija za umjetnost i kulturu u Osijeku

Za nakladnika

Helena Sablić Tomić

Glavna urednica

Tatjana Ileš

Urednice izdanja

Mirna Sabljar, Tatjana Ileš, Dunja Keža

Lektorice

Tena Babić Sesar (hrvatski jezik)

Lucija Periš (engleski jezik)

Vizualno oblikovanje naslovnice

Ines Matijević Cakić, Antonio Rendulić

Grafičko oblikovanje teksta

Luka Cvenić

e-knjiga

Knjiga sažetaka se izdaje samo u elektroničkom obliku kao prilog očuvanju okoliša 2. Međunarodne umjetničke i znanstvene konferencije Osobe s invaliditetom u umjetnosti, znanosti, odgoju i obrazovanju

Akademija za umjetnost i kulturu u Osijeku

Nijedan dio ove knjige ne smije se umnožavati, fotokopirati ni na bilo koji drugi način reproducirati bez nakladnikova pismenog dopuštenja.

ISBN 978-953-8181-41-2

Oblikovanje dovršeno u prosincu 2021.

2. Međunarodna umjetnička i znanstvena konferencija

**Osobe s invaliditetom u umjetnosti,
znanosti, odgoju i obrazovanju**

Osijek, 2. i 3. prosinca 2021.

Knjiga sažetaka

Akademija za umjetnost i kulturu u Osijeku

Osijek, 2021.

Sadržaj

Plenarna predavanja

- 17 PROF. DR. SC. DEJANA BOUILLET: Rani i predškolski odgoj i obrazovanje kao resurs socijalne inkluzije djece / Early and Preschool Education as a Resource for Social Inclusion of Children
- 20 IZV. PROF. DR. SC. JERNEJA HERZOG: Analitički prikaz razvoja umjetničkih sposobnosti djece iz različitih skupina u inkluzivnim školama / Analytical Presentation of the Development of Artistic Abilities in Children from Different Groups in Inclusive Schools
- 22 PROF. DR. SC. ALDONA VILKELIENE: Slobodno integrirana perspektiva inkluzivnog umjetničkog obrazovanja: vrijednosti i načela / Freely Integral Perspective of Inclusive Arts Education: Values and Principles
- 24 DR. SC. TIHOMIR ŽILJAK: Inkluzivna dimenzija cjeloživotnog učenja / Inclusive Dimension of Lifelong Learning

Sažetci izlaganja

- 27 MIRJANA BABAN, MAJA GREGIĆ, TINA BOBIĆ, PERO MIJIĆ, VALENTINA PAPIĆ BOGADI, JELENA RAMLJAK: Primjeri dobre prakse terapije i aktivnosti s pomoću konja za osobe s invaliditetom / Examples of Good Practice of Therapy and Activities Using Horses for People with Disabilities
- 30 MIRJANA BABAN, RÉKA IVÁNCSEK, VALENTINA PAPIĆ BOGADI: Provedba pilot-projekta *EquiEdu* Mađarske s ciljem terapijske obuke konja / Implementation of the Pilot Project *EquiEdu* of Hungary with the Aim of Therapeutic Training of Horses
- 32 AIDA BABOVIĆ: Implikacije inkluzivnog zastupanja osoba s invaliditetom u sudskim statusnim postupcima / Implications of Inclusive Representation of Persons with Disabilities in Court Status Proceedings

- 34 DUNJA BAJTL: Prikaz svijeta očima osoba s oštećenjima vida kao prilog boljoj inkluzivnoj praksi u obrazovnim ustanovama / Representation of the World through the Eyes of People with Visual Impairments as a Contribution to Better Inclusive Practices in Educational Institutions
- 36 AMIR BEGIĆ, JASNA ŠULENTIĆ BEGIĆ, IVANA PUŠIĆ: Nastava glazbe i djeca s Downovim sindromom / Music Lessons and Children with Down Syndrome
- 38 TIJANA BOROVIĆ, MAJA BRUST NEMET, IDA SOMOLANJI TOKIĆ: Inkluzivno iskustvo učenja u visokoškolskoj nastavi / Inclusive Learning Experience in Higher Education
- 40 ROMANA BRAJŠA: Kazalište za druge / Theater for Others
- 42 DUBRAVKA BRUNČIĆ: Reprezentacije invalidnosti i modeli inkluzije u pripovijetki *Stankovačka* učiteljica Ivana Perkovca / Representations of Disability and Models of Inclusion in Ivan Perkovic's Short Story *Stankovačka* učiteljica (*A Teacher in Stankovac*)
- 44 MATEJA BUBLIĆ: Mrežni izvori informacija i znanja u inkluzivnom obrazovanju tijekom epidemije bolesti COVID-19 / Online Sources of Information and Knowledge in Inclusive Education During the COVID-19 Epidemic
- 46 ZLATKO BUKVIĆ: Iskustvo interakcije učenika s teškoćama i tipičnih vršnjaka te povezanost s karakteristikama njihova ponašanja / Experiences of Interaction between Students with Difficulties and Typical Peers and the Connection with the Characteristics of Their Behavior
- 48 IVANA BULJAN LEGATI: Plava boja zvuka / Blue Color of Sound
- 50 GJOKO BUNEVSKI, LJUBA ŠTRBAC, MIRJANA BABAN: Izbor terapijskih konja za osobe s invaliditetom / Selection of Therapy Horses for Persons with Disabilities
- 52 JASNA ČIŽMEK TARBUK, ANA VESEL KRIŽAJ: Kvalitativna studija utjecaja zajedničke nastave redovitih učenika plesne škole i djece s teškoćama / A Qualitative Study of the Influences of Group Classes with the Students of Dance Schools and Children with Special Needs

- 54 IVA ČORKOVIĆ: Razumna prilagodba radnog mjesta kao alat inkluzije za osobe s invaliditetom / Reasonable Accommodation of Working Place as an Inclusion Tool for People with Disabilities
- 56 KAROLINA DOUTLIK: Podrška pomoćnika u nastavi tijekom osnovnoškolskog i srednjoškolskog obrazovanja učenika s višestrukim teškoćama u razvoju – studija slučaja / Teaching Assistants' Support to Students with Multiple Developmental Difficulties During Primary School and High School Education – Case Study
- 58 MARIJANA DUGALIĆ LABUS, VESNA DUKANAC, TATJANA MILIVOJEVIĆ, GORDANA ČOLIĆ: Dramska metoda kao pomoć u terapiji mucanja kod djece i adolescenata / Dramatic Method as an Assistance in Stuttering Therapy in Children and Adolescents
- 60 JELENA DUJMOVIĆ BOCKA, LJILJA ŠREPFLER: Pravni i socijalni aspekti zapošljavanja osoba s invaliditetom u visokoobrazovnom sustavu kao javnoj službi / Legal and Social Aspects of Employment of Persons with Disabilities in the Higher Education System as a Public Service
- 62 IVANA ĐURĐEVIĆ BABIĆ, NATALIJA BOŠNJAKOVIĆ: Informacijsko-komunikacijska tehnologija i igrifikacija u obrazovanju učenika s teškoćama – stajalište budućih učitelja / Information and Communication Technology and Gamification in the Education of Students with Special Needs – The Point of View of Future Teachers
- 64 ANDREA FAJDETIĆ: Implikacije aktualnih odgojno-obrazovnih politika i ostvarivanje prava učenika s teškoćama u razvoju na odgojno-obrazovno uključivanje uz profesionalnu podršku / Implications of Current Educational Policies and Exercising the Right of Students with Disabilities to Educational Involvement with Professional Support
- 67 SANJA GRBIĆ, IRENA MAGAŠ: Ostvarivanje prava djece s invaliditetom: inkluzija ili diskriminacija? / Exercising the Rights of Children with Disabilities: Inclusion or Discrimination?
- 69 MAJA GREGIĆ, MIRJANA BABAN, PERO MIJIĆ, VESNA GANTNER, TINA BOBIĆ: Životinje kao terapija i pomoć društvu / Animals as Therapy and Help to Society

- 71 LJERKA HAJNCL, PETAR ŠAJFAR, LARA RAŠIĆ: Odgovarajuća komunikacija profesionalnih pomagača kao preduvjet inkluzivnog pristupa osobama s invaliditetom / Adequate Communication of Professional Helpers as a Prerequisite for an Inclusive Approach Towards Persons with Disabilities
- 73 FRANS HAKKEMARS, JOANNE OUSSOREN: Festivali, kultura i inkluzija osoba s invaliditetom / Festivals, Culture and Disability Inclusion
- 75 ASHLEY HARTMAN: Inkluzivna praksa u galeriji: narativni pristup art terapiji u radu s klijentima s autizmom / Inclusive Practices in the Gallery: A Narrative Approach to Art Therapy with Clients on the Autism Spectrum
- 77 MARINA HOJSAK, ELIZABETA HANIČAR: Učinak muzikoterapije uz terapijskog psa na razvoj socijalnih vještina kod djeteta s poremećajima iz spektra autizma / The Effects of Music Therapy Along with a Therapy Dog on the Development of Social Skills of a Child with Autistic Spectrum Disorder
- 79 GORDANA HORVAT, SNJEŽANA BARIĆ ŠELMIĆ: Osobe s invaliditetom u udomiteljstvu kroz analizu medijskog sadržaja internetskih portala / People with Disabilities in Foster Care through the Analysis of the Media Content of Internet Portals
- 81 MARIJA HREN, JASNA KUDEK MIROŠEVIĆ: Percepcija studenata učiteljskih studija o kvaliteti inkluzivnog okruženja u osnovnim školama u Hrvatskoj / Perception of Students of Teacher Education on the Quality of Inclusive Environment in Croatian Primary Schools
- 83 VICTOR ILYUKHIN: *Two and Twenty Troubles* (2016) / *Two and Twenty Troubles* (2016)
- 84 GORDANA IVKOVIĆ, JELENA ALIĆ: Uključivanje studenata s invaliditetom u programe tjelesnog vježbanja na sveučilištima u Hrvatskoj / Inclusion of Students With Disabilities in Programmes of Physical Exercise at Croatian Universities
- 86 IVANA JEŽIĆ: Likovne aktivnosti i umjetnost u edukacijskoj inkluziji kao metoda ostvarivanja komunikacijskih, rehabilitacijskih, terapijskih, umjetničkih te osobito odgojno-obrazovnih ishoda / Visual Art Activities and Art in Educational Inclusion as a Method of

Achieving Communication, Rehabilitation, Therapeutic, Artistic, and Especially Educational Outcomes

- 89 LEJLA KAFEDŽIĆ, SANDRA BJELAN-GUSKA: Mobilni stručni tim kao podrška djeci s teškoćama u razvoju / Mobile Professional Team as Support for Children with Disabilities
- 91 KRISTINA KALINIĆ: Rad edukacijskog rehabilitatora u obitelji djeteta s intelektualnim teškoćama / Work of the Educational Rehabilitator within the Family of the Child with Intellectual Disabilities
- 93 OLIVIA KARAOLIS: Lutka kao pedagogija za inkluziju / Puppets as a Pedagogy for Inclusion
- 95 ALEKSANDRA KARDUM: Posebnosti roditeljskog ponašanja prema djetetu sa PSA-om s obzirom na njegovu dob / Specifics of Parenting Behavior towards Their Child with ASD with Regard to His Age
- 97 IVICA KELAM, KRISTINA DILICA: Etički pogled na stavove učitelja prema učenicima s jezičnim teškoćama u odgojno-obrazovnom sustavu Republike Hrvatske / Ethical View of Teachers' Attitudes towards Students with Language Difficulties in the Educational System of the Republic of Croatia
- 99 AKSINJA KERMAUNER, ALENKA VALH LOPERT, BRIGITA STRNAD, JERNEJA HERZOG: Multimodalni pristupi u prilagodbi javne plastike slijepim i slabovidnim osobama / Multimodal Approaches in Adapting Public Plastics to Blind and Visually Impaired People
- 101 JELENA KLINČEVIĆ: Djeca s autističnim poremećajem u muzejskom okruženju: primjer dobre inkluzivne prakse u području likovne kulture / Children with Autism Spectrum Disorder in a Museum Setting: An Example of Good Inclusive Practice in the Field of Fine Arts
- 103 ANITA KOSTANJČAR, SNJEŽANA DUBOVICKI: Cjeloživotno obrazovanje u funkciji učinkovitijeg uključivanja osoba s invaliditetom na tržište rada / Lifelong Learning with the Aim of More Efficient Inclusion of Persons with Disabilities in the Labor Market
- 105 LIVIJA KROFLIN: Osobe s invaliditetom i UNIMA / Persons with Disabilities and UNIMA

- 107 IRENA KRUMES, LUKA PONGRAČIĆ, ANA MARIA MARINAC:
Inkluzivni pristup u nastavi materinskog jezika kao poticaj razvoja
interkulturalnih kompetencija / Inclusive Approach in Mother
Tongue Teaching as an Encouragement in the Development of
Intercultural Competences
- 109 ANA KURTOVIĆ, DARIA MATKOVIĆ: Uloga medija u oblikovanju
stavova prema osobama s psihičkim poremećajima kod studenata /
The Role of Media in Shaping Attitudes towards Persons with Mental
Disorders
- 111 SNJEŽANA LUSTIG, JELENA KOVAČEVIĆ, ALEKSANDRA KRAMPAČ-
GRLJUŠIĆ: Likovni izričaj djece s teškoćama / Art Expression of
Children with Disabilities
- 113 VALENTINA MAJDENIĆ: Književnost, dokumentarizam, drugi mediji
/ Literature, Documentary, and Other Media
- 114 TANJA MALTAR OKUN, KAROLINA DOUTLIK: Od mosta prema
trokutu inkluzivne podrške učenicima s teškoćama u razvoju / From
the Bridge to the Triangle of Inclusive Support for Students with
Disabilities
- 116 VANJA MARKOVIĆ, HRVOJE BOGOJEVIĆ, LEA RADOLOVIĆ: Priče
koje osjećamo – višeosjetilno pripovijedanje u nastavi s učenicima
s teškoćama u razvoju / The Stories We Feel – Multisensory
Storytelling in Teaching Students with Disabilities
- 118 MARINA MEIĆ: Inkluzija u Montessori pedagogiji / Inclusion in
Montessori Pedagogy
- 119 SANJA MIŠEVIĆ: Invaliditet nije uvijek vidljiv, ali diskriminacija
invalida kod zapošljavanja i u radu – jest! / Disability Is Not Always
Visible, but Discrimination of Disabled People in Employment and in
Work – Is!
- 121 VALENTINA NOVAK ŽIŽIĆ, STELLA RADINA JURČIĆ, REA VUKSAN:
Inkluzivni pristup u visokom obrazovanju / Inclusive Approach in
Higher Education
- 124 LEJLA OSMIĆ, SNJEŽANA ŠUŠNJARA: Percepcija zapošljivosti
studenata s invaliditetom / Perception of Employability of Students
with Disabilities

- 126 JASNA OSTOJIĆ BAUS, ANDREA GAŠPAR ČIČAK, MIRJANA JAKOVČEV: Socijalna uključenost odraslih osoba s intelektualnim teškoćama u Hrvatskoj / Social Inclusion of Adults with Intellectual Disabilities in Croatia
- 128 MARINA PANIĆ, KSENIJA ROMSTEIN: Rani i predškolski odgoj i obrazovanje: (ne)iskorišteni resurs podrške djeci s teškoćama u razvoju / Early Childhood Education: (Un)Used Resource of Support for Children with Disabilities
- 130 ALTA PAVIN BANOVIĆ: Znakovni jezik kao inkluzijski komunikacijski kanal između gluhih učenika i čujućih sudionika u odgojno-obrazovnom procesu / Sign Language as an Inclusive Communication Channel between Deaf Students and Hearing Participants in the Educational Process
- 132 ZVONIMIR PERANIĆ: Upotreba pogreške u nastavi / Use of Error in the Teaching Process
- 134 LUCIJA PERIŠ: Pravo na američki san: socijalna inkluzija osoba s invaliditetom u američkoj biografskoj drami / The Right to the American Dream: Social Inclusion of People with Disabilities in American Biographical Drama
- 136 RANKA PERUĆICA, SONJA KAURIN, BILJANA SLADOJE BOŠNJAK: Percepcija samoeфикаsnosti i akademski uspjeh studenata s invaliditetom na Univerzitetu u Istočnom Sarajevu / Perception of Self-Efficacy and Academic Success of Students with Disabilities at the University of East Sarajevo
- 138 KRISTINA PETERNAI ANDRIĆ, IZABELA POTNAR MIJIĆ: Iluzija umjesto inkluzije. Zašto je drama T. Williamsa *Tramvaj zvan žudnja* i danas aktualna? / Illusion Instead of Inclusion. Why is T. Williams' Play *A Streetcar Named Desire* Still Relevant Today?
- 140 SARA PRŠA: Kreativnost u Centru „JA kao i TI“ / Creativity in the Centre “JA kao i TI”
- 142 JELENA RAMLJAK, ANTE IVANKOVIĆ, ROMANA CAPUT- JOGUNICA, JELENA KRMPOTIĆ, SANJA ČURKOVIĆ, NIKICA PRVANOVIĆ BABIĆ, MIRJANA BABAN: Dobrobit uključivanja jahanja u nastavni program / The Benefits of Including Horseback Riding in the Education

- 145 KSENIJA ROMSTEIN, MARTINA GALEKOVIĆ: Implementacija potpomognute komunikacije – prikaz slučaja / Implementing Augmentative and Alternative Communication: A Case Study
- 147 MIRNA SABLJAR, DAVOR BRĐANOVIĆ, DUNJA KEŽA: Inkluzija u glazbenoj školi – stavovi nastavnika klavira o inkluziji u nastavi klavira / Inclusion in Music School – Piano Teachers' Attitudes about Inclusion in Piano Teaching
- 149 LUCIJA SABOLIĆ, ANDREA FAJDETIĆ: Pedagoško savjetovanje u kontekstu posebnih pedagogija osoba s oštećenjem vida / Pedagogical Counseling in the Context of Special Pedagogies of Persons with Visual Impairment
- 151 JELENA SAMAC, TAJANA JURIŠIĆ: Otvori oči – poticanje neformalnih metoda učenja u svrhu inkluzije / Open Your Eyes – Encouraging Informal Learning Methods for the Purpose of Inclusion
- 153 HELVECIA SEKULIĆ: DanceAbility – prostor ravnopravnih mogućnosti / DanceAbility – A Space of Equal Opportunities
- 155 MIRELA SKELAC: Utjecaj inkluzije na razrednu klimu / Influence of Inclusion on the Classroom Atmosphere
- 157 ANA SMODLAKA, KRISTINA URBANC: Formalni i neformalni izvori podrške za studente s invaliditetom na studiju Socijalnog rada Pravnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu / Formal and Informal Sources of Support for Students with Disabilities at the Department of Social Work, Faculty of Law, University of Zagreb
- 159 JASMINA SOČO, MARINA ŠIMUNEC, LANA ZRNIĆ: Put do znanja ne mora biti težak – osiguravanje prostornih i tehničkih preduvjeta za izjednačavanje mogućnosti na Filozofskom fakultetu u Zagrebu / The Path to Knowledge Does Not Have to Be Difficult - Providing Spatial and Technical Preconditions for Equalizing Opportunities at the Faculty of Humanities and Social Sciences in Zagreb
- 161 MARTINA SOPTA, KRISTINA URBANC: Prilagodba u nastavi za studente s invaliditetom na studiju Socijalnog rada Pravnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu / Adjustment in Teaching for Students with Dissabilities at the Department of Social Work, Faculty of Law, University of Zagreb

- 163 BLANKA STANČIĆ PUHAK: Uključenost osoba s intelektualnim teškoćama u umjetnost i dizajn kroz inkluzivni pristup / Involvement of Persons with Intellectual Disabilities in Art and Design through an Inclusive Approach
- 165 GORANKA STANIĆ: Genijalnost i ludilo / Genius and Madness
- 167 IVANA STANIĆ, SILVIJA HINEK, MILI PERKUŠIĆ: Komunikacija ili reakcija na inkluziju osoba s oštećenjem sluha u društvo / Communication or Reaction to the Inclusion of People with Hearing Impairment in Society
- 169 VLASTA SVALINA, TANJA NEMČANIN: Studija slučaja djeteta s autizmom / Case Study of a Child with Autism
- 171 MARINA ŠANKO-BRLETIĆ, KARIN TIJAN: „Obrnuta“ inkluzija u dječjem vrtiću – „Orepčići“ u projektu „Moj prijatelj iz Fortice“ / Reverse Inclusion in Kindergarten – „Orepčići“ in Project „My Friend from Fortica“
- 173 KATARINA ŠARČEVIĆ IVIĆ-HOFMAN, ANA WAGNER JAKAB, LELIA KIŠ-GLAVAŠ: Formalni i neformalni oblici podrške u sustavu usluga rane podrške / Formal and Informal Patterns of Support in the Early Support Services System
- 175 TIHANA ŠKOJO, RENATA JUKIĆ: Suradničko učenje u inkluzivnoj nastavi umjetničkog područja / Collaborative Learning in Inclusive Art Teaching
- 177 DAMIR ŠPANIĆ: Zagrljaj različitosti: jazz kao glazba inkluzije / The Embrace of Diversity: Jazz as the Music of Inclusion
- 179 TANJA ŠUPE, JAVORKA MILKOVIĆ: Tehnologija i umjetnost kao čimbenici senzibilizacije prema osobama oštećena vida / Technology and Art as Factors of Sensitization Towards Visually Impaired People
- 181 ROMANA TEKIĆ: Projekt Galerije umjetnina grada Slavonskog Broda *Vidim, čujem, osjećam umjetnost – programi socijalnog uključivanja u Slavonskom Brodu za osobe s invaliditetom kroz prilagođene kulturne sadržaje* / Project of the Art Gallery of Slavonski Brod *“I See, Hear, Feel Art - Social Inclusion Programs in Slavonski Brod for People with Disabilities through Adapted Cultural Content”*

- 183 MARIJAN TUSTONJA: Zadovoljstvo studijem studenata s invaliditetom na Sveučilištu u Mostaru / Satisfaction with the Study of Students with Disabilities at the University of Mostar
- 185 JOVANKA ULIĆ, OTILIA VELIŠEK-BRAŠKO: Kreativnost „drukčije“ djece: od ranog razdoblja do odrasle dobi / Creativity of “Different” Children: From Early Period to Adulthood
- 187 VIOLETA VALJAN VUKIĆ, MATEA ANTUNOVIĆ, KARMEN TRAVIRKA MARČINA: Aktivnosti djece s teškoćama u slobodnom vremenu / Activities of Children with Disabilities in Free Time
- 189 DAJANA VINKOVIĆ: Inkluzivne kompetencije učitelja u osnovnoj školi: korelati sociodemografskih obilježja i samoprocjene inkluzivnih kompetencija / Inclusive Competencies of Primary School Teachers: Correlation between Sociodemographic Characteristics and Self-Assessment of Inclusive Competencies
- 191 TINO VODANOVIĆ: Začarani krug (in)validiteta / Vicious Cycle of (Dis)ability
- 193 NARCISA VRBEŠIĆ-RAVLIĆ: O ljudskim pravima osoba s invaliditetom i razvoju njihove zaštite kroz (neizrečenu) terminologiju pravnih akata / On the Human Rights of Persons with Disabilities and the Development of Their Protection through (Unspoken) Terminology of Legal Acts
- 195 MIRSADA ZEĆO, LEJLA SILAJDŽIĆ: Inkluzivne glazbene radionice sa šestogodišnjacima / Inclusive Musical Workshops with Six-Year-Olds
- 197 MARTINA ZELIĆ, BLAŽENKA FILIĆ-VULIN, DANIELA BRATKOVIĆ: Analiza obilježja službe podrške u usluzi organiziranog stanovanja za osobe s intelektualnim teškoćama / Analysis of the Characteristics of Support within the Service of Organized Housing for Persons with Intellectual Disabilities
- 200 SMILJANA ZRILIĆ, ZDENKA JERKIN, VIOLETA VALJAN VUKIĆ: Prilog istraživanju stavova roditelja o inkluziji djece s teškoćama u ustanovama ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja / Contribution to the Research of Parents’ Attitudes Towards the Inclusion of Children with Disabilities in Early and Preschool Education Institutions

- 203 SMILJANA ZRILIĆ, JELENA ALIĆ, VESNICA MLINAREVIĆ: Pouzdanost prilagođene inačice Skale samoprocjene predmetno specifičnih kompetencija za rad s učenicima s teškoćama u nastavi tjelesne i zdravstvene kulture / The Reliability of the Adapted Version of the Self-Assessment Scale of Subject-Specific Competencies for Working with Students with Disabilities in Physical Education and Health Education

Sažetci plenarnih predavanja

Prof. dr. sc. Dejana Bouillet¹

Rani i predškolski odgoj i obrazovanje kao resurs socijalne inkluzije djece

Obrazovanje je najmoćnije sredstvo za ostvarenje društvenih i gospodarskih promjena, osobito kada uključuje sve svoje građane jer svijet sutrašnjice pretpostavlja složene i dinamične promjene s podijeljenom odgovornošću. Obrazovanje je stoga društvena i gospodarska investicija s najvećim i najtrajnijim povratom....

Nacionalna razvojna strategija do 2030. godine

Sustav ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja (RPOO) ima jedinstven položaj da djeci rane i predškolske dobi pruži odgovarajuću podršku preko pravovremenog uočavanja teškoća, osiguravanja uvjeta za prevenciju njihovih neželjenih posljedica i pružanja neposredne podrške djeci i njihovim obiteljima. Zato Europska komisija u Preporukama za visokokvalitetni sustav RPOO (2019) naglašava da je sudjelovanje u RPOO-u ključno sredstvo za prevenciju socijalne isključenosti i osiguravanje jednakih obrazovnih mogućnosti. Ostvarivanje je tog cilja moguće ako je RPOO dio integriranih javnih politika usmjerenih prema zaštiti prava djece i ako osigurava mehanizme koji će poboljšati obrazovne ishode sve djece.

Međutim, s tim su u vezi prisutni brojni izazovi. Prije svega pristupačnost RPOO-a u mnogim zemljama još nije dosegla očekivanu razinu i njime mnoga djeca nisu obuhvaćena. Dob u kojoj se djeca mogu uključiti u program RPOO-a nadalje u pravilu ne obuhvaća prvu godinu života koja je za razvoj i buduće ishode djece s teškoćama presudna. Na kraju ostaje otvoreno pitanje kvalitete programa RPOO-a i njegove usklađenosti s potrebama djece.

Ovo je izlaganje usmjereno na analizu hrvatskog sustava RPOO-a s obzirom na njegove kapacitete da primjereno doprinese socijalnoj inkluziji djece s teškoćama. Analiza je utemeljena na rezultatima znanstvenog projekta „Modeli odgovora na odgojno-obrazovne potrebe djece izložene riziku socijalne isključenosti u ustanovama RPOO“ koji financira Hrvatska zaklada za znanost. Na temelju procjena odgovjitelja i roditelja djece u 65 dječjih vrtića reprezentativnih za Republiku Hrvatsku utvrđen je udio djece s teškoćama u ovoj populaciji te načini na koje se u ustanovama RPOO-a odgovara na njihove potrebe.

¹ Sveučilište u Zagrebu, Učiteljski fakultet, Zagreb, Hrvatska

Zaključno se argumentira potreba promjena na razini javnih politika koje bi osigurale pristupačnost RPOO-a s komponentama rane intervencije te njihovu povezanost s drugim sustavima zaštite djece s teškoćama.

Early and Preschool Education as a Resource for Social Inclusion of Children

Education is the most powerful means of achieving social and economic change, especially when it involves all its citizens, because the world of tomorrow presupposes complex and dynamic changes with shared responsibility. Education is therefore a social and economic investment with the largest and most lasting return....

National Development Strategy until 2030

Early childhood education and care (ECEC) system is in a unique position to provide appropriate support to children of early and preschool age by timely detection of difficulties, ensuring conditions for the prevention of their unwanted consequences and providing immediate support to children and their families. Therefore, the European Commission in its Recommendation on High-Quality ECEC System (2019) emphasizes that participation in ECEC is a key tool for preventing social exclusion and ensuring equal educational opportunities. Achieving this goal is possible if the ECEC is part of integrated public policies aimed at protecting the rights of children and if it provides mechanisms that will improve the educational outcomes of all children.

However, there are a number of challenges involved. First of all, the accessibility of ECEC in many countries has not yet reached the expected level and many children are not covered by it. Furthermore, the age at which children can join the ECEC program generally does not include the first year of life, which is crucial for the development and future outcomes of children with disabilities. Finally, the question of the quality of the ECEC program and its compliance with the needs of children remains open.

This presentation focuses on the analysis of the Croatian ECEC system with regard to its capacity to adequately contribute to the social inclusion of children with disabilities. The analysis is based on the results of the scientific project "Models of

Response to Educational Needs of Children at Risk of Social Exclusion in ECEC Institutions” funded by the Croatian Science Foundation. Based on the assessments of educators and parents of children in 65 kindergartens representative of the Republic of Croatia, the proportion of children with disabilities in this population was identified, as well as the ways in which their needs are met in ECEC institutions.

In conclusion, the need for changes at the level of public policies that would ensure the accessibility of the ECEC with the components of early intervention and their connection with other systems of protection of children with disabilities is argued.

Izv. prof. dr. sc. Jerneja Herzog²

Analitički prikaz razvoja umjetničkih sposobnosti djece iz različitih skupina u inkluzivnim školama

Emancipacija djece s posebnim potrebama jedan je od ključnih ciljeva suvremenih škola s inkluzivnom školskom politikom. Takve su škole usredotočene na osiguravanje jednakih prava i mogućnosti za svakog učenika kako bi se uspješno razvio, napredovao, surađivao i družio se s vršnjacima, bez obzira na njegove predispozicije. To, međutim, neophodno zahtijeva stalnu prilagodbu školskog okruženja, nastavnih i obrazovnih strategija. Zahtijeva prije svega poznavanje specifičnosti djetetova razvoja, čak i kada je riječ o razvojnim deficitima. Umjetničko stvaralaštvo izražava osobine ličnosti pri čemu svaki umjetnički proizvod odražava osobne misaone procese, iskustva i odgovore, a razlike mogu biti vrlo dobrodošle. Budući da likovna umjetnost obuhvaća nekoliko različitih smjerova i dopušta različite načine izražavanja, svako dijete oblikuje svoj vlastiti umjetnički izričaj. Likovna umjetnost stoga uspješno primjenjuje koncept inkluzije i može joj se pripisati uloga u emancipaciji djece s posebnim potrebama.

Predavanje će se baviti pitanjima vezanim uz razinu individualnih čimbenika u umjetničkom razvoju i umjetničkom uvažavanju djece s posebnim potrebama i usporedit će ih se s postignućima djece normalnog razvoja. Odgovori će nam omogućiti istraživanje i proučavanje područja emancipacije djece s posebnim potrebama u inkluzivnim školama. U završnom će se dijelu istaknuti uloga likovne umjetnosti u pružanju pedagoških dobrobiti i mogućnosti koju (likovna) umjetnost može imati kada se shvati kao čimbenik emancipacije, a ne samo kao čimbenik koji pozitivno utječe na umjetnički razvoj djece.

2 Sveučilište u Mariboru, Pedagoški fakultet, Maribor, Slovenija

Analytical Presentation of the Development of Artistic Abilities in Children from Different Groups in Inclusive Schools

The emancipation of children with special needs is one of the key goals of modern schools with an inclusive school policy. It focuses on ensuring equal rights and opportunities for every pupil in order to successfully develop, progress, cooperate and socialize with their peers, regardless of their predispositions. This, however, necessarily requires constant adaptation of the school environment, teaching and education strategies. Above all, it requires knowledge of the specifics of the child's development, even when we are talking about developmental deficits. Artistic creation expresses personality traits, where each art product reflects personal thought processes, experiences and responses, and differences can be very welcome. Since fine art encompasses several different directions and allows varied modes of expression, each child shapes their own artistic expression. It thus successfully implements the concept of inclusion and can therefore be attributed the role of a factor in the emancipation of children with special needs.

In the lecture, we will address questions covering the level of individual factors in artistic development and artistic appreciation among children with special needs and compare these with the achievements of children with normal development. The answers will allow us to research and study the field of emancipation of children with special needs in inclusive schools. In the concluding section, we will highlight the role of fine arts as offering pedagogical benefits and the opportunity that (fine) art can play when understood as a factor in emancipation and not just as a factor that positively affects the artistic development of children.

*Prof. dr. sc. Aldona Vilkelienė*³

Slobodno integrirana perspektiva inkluzivnog umjetničkog obrazovanja: vrijednosti i načela

Teorijska analiza promjene odgojno-obrazovnih paradigmi u različitim odgojno-obrazovnim okruženjima (posebna škola, poseban razred, učenje kod kuće, integracija i uspješna, a opet epizodična inkluzija u školu/razred), situacijska raznolikost sadržaja obrazovanja i metoda stvaraju preduvjete za poštivanje integralnih perspektiva obrazovne paradigme. Nakon osvrta na filozofije koje su pretpostavljale traganje za koherentnošću između paradigmi klasičnog i slobodnog obrazovanja i na njima utemeljenim osnovnim idejama obrazovne psihologije, povezanih s perspektivom specijalnog i inkluzivnog umjetničkog obrazovanja, može se osmisлити teorijska osnova posebnog umjetničkog obrazovanja utemeljenog na slobodno integralnoj interakciji umjetničkog obrazovanja (SIIUU) koja vodi k inkluzivnom obrazovanju ilustrirano sljedećim idejama: u postmodernoј pedagogiji u uvjetima posebnog i inkluzivnog umjetničkog obrazovanja postoji pretpostavka o slobodnom izboru učitelja, usklađenom s učenikovim potrebama i obrazovnom situacijom, između klasične i slobodne obrazovne paradigme, kada nastavnik slobodno bira metode i sredstva koja su učeniku najprikladnija, prilagođava se situaciji i osmišljava obrazovne situacije i njihov sljed. Učenik je okružen prirodnim ili osmišljenim okruženjem za učenje koje je blisko njegovoj/njezinoj prirodi i najmanje restriktivnim okruženjem u pogledu osiguranja posebnih obrazovnih potreba. Može se percipirati kognitivno ili pomoću osjetila. Može se izraziti spontano, emocionalno ili planirano.

Ciljevi i načela inkluzivnog umjetničkog obrazovanja učenika s posebnim obrazovnim potrebama temelje se na ljudskim vrijednostima i društvenom značenju. Cjelovitost pedagoške interakcije umjetničkog odgoja učenika s posebnim obrazovnim potrebama očituje se emocionalnom, empatičnom i osobno značajnom vezom učenika i učitelja koju prihvaćaju i cijene obitelj i društvo. Glavna načela inkluzivnog umjetničkog obrazovanja o kojima se raspravlja u istraživačkom radu jesu emocionalna pozitivnost, humanistički moral, cjelovitost sadržaja umjetničkog odgoja, složene primijenjene metode, verbalne i neverbalne refleksije učenika, osobno i društveno značenje umjetničkog odgoja.

3 Vytautas Magnus University, Academy of Education, Kaunas, Litva

Freely Integral Perspective of Inclusive Arts Education: Values and Principles

The theoretical analysis of the change of educational paradigms in various educational environments (special school, special class, learning at home, integration and successful, yet episodic inclusions at school / class), the situational diversity of the content of education and methods create preconditions for adhering to the integral perspective of education paradigm. After a review of the philosophies which presupposed the search for the coherence between the paradigms of classical and free education and the major ideas of teaching psychology based upon them, connected with the perspective of special and inclusive arts education, it is possible to design the theoretical basis of special arts education grounded by the freely integral interaction of arts education (FIIAE) leading towards the inclusive education illustrated by the following ideas: in the postmodern pedagogy under the conditions of special and inclusive arts education there is an assumption for a teacher's free choice, coordinated with the student's needs and educational situation, between the classical and free education paradigms, when the teacher freely chooses the methods and means that are the most appropriate for the student, adjusts to the situation and designs educational situations and their sequences. The student is surrounded by the natural or designed learning environment which is close to his/her nature and the least restrictive environment in respect to ensuring of special educational needs. It may be perceived cognitively or by means of senses. It may be expressed spontaneously, emotionally or planned.

The objectives and principles of inclusive arts education of students with special educational needs are based on the human values and social meaning. The integrity of pedagogical interaction of arts education for students with special educational needs manifests by an emotional, empathic and personally meaningful connection between a student and a teacher, which is acceptable to and valued by families and the society. The main principles of inclusive arts education discussed in the research paper are: emotional positivity, humanistic morality, integrity of arts education content, complex applied methods, verbal and non-verbal reflections of the student, personal and social meaning of arts education.

Dr. sc. Tihomir Žiljak⁴

Inkluzivna dimenzija cjeloživotnog učenja

Izlaganje se bavi odnosom cjeloživotnog učenja i inkluzivnom politikom za osobe s invaliditetom. U prvom se dijelu analizira koncept cjeloživotnog učenja i primjena ovog koncepta u procesima obrazovnih politika. Naglasak je na obrazovnim preprekama koje imaju osobe s invaliditetom i mogućnostima koje ovaj koncept pruža za njihovo uključivanje u različite oblike obrazovanja i učenja. Pri tome se razlikuju dispozicijske, situacijske i institucionalne prepreke za osobe s invaliditetom te različita razumijevanja inkluzivnosti, pravičnosti i jednakosti unutar cjeloživotnog učenja. U ovom se dijelu ukratko analiziraju osnovni elementi inkluzivnih politika te važnost obrazovanja i učenja unutar tih politika. Različiti su pristupi prikazani kroz ključne hrvatske dokumente te dokumente međunarodnih organizacija (UNESCO, OECD, EU).

U drugom se dijelu izlaganja analizira valjanost ovog konceptualnog okvira za opis obrazovnog uključivanja osoba s invaliditetom u Hrvatskoj. Prikaz se temelji na podacima iz dosadašnjih istraživanja, analiza koje autor provodi unutar mreže The Academic Network of European Disability Experts te prvim rezultatima nacionalnog istraživanja o preprekama za uključivanje odraslih u proces cjeloživotnog učenja. Prikazuju se recentni obrazovni ciljevi koji se odnose na osobe s invaliditetom i njihova veza s konceptom cjeloživotnog učenja te preprekama koje su do sada uočene u Hrvatskoj.

Zaključno se navode zanemarene prepreke i neiskorištene mogućnosti za cjeloživotno uključivanje osoba s invaliditetom u različite oblike učenja.

4 Sveučilište u Zagrebu i Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Zagreb – Osijek, Hrvatska

Inclusive Dimension of Lifelong Learning

The presentation deals with the relationship between lifelong learning and inclusive policy for people with disabilities. The first part analyzes the concept of lifelong learning and the application of this concept in educational policy processes. The emphasis is on the educational barriers that people with disabilities have and the opportunities for their inclusion in various forms of education and learning provided by this concept. There are dispositional, situational and institutional barriers for people with disabilities and different understandings of inclusiveness, equity and equality within lifelong learning. This section briefly analyzes the basic elements of inclusive policies and the importance of education and learning within these policies. Different approaches are presented through key Croatian documents and documents of international organizations (UNESCO, OECD, EU).

The second part of the presentation analyzes the validity of this conceptual framework for describing the educational inclusion of persons with disabilities in Croatia. The analysis is based on data from previous research, analyzes conducted by the author within The Academic Network of European Disability Experts and the first results of a national survey on barriers to adult participation in lifelong learning. Recent educational goals related to people with disabilities and their connection with the concept of lifelong learning and the barriers that have been observed so far in Croatia are presented.

In conclusion, neglected barriers and untapped opportunities for lifelong inclusion of people with disabilities in various forms of learning are listed.

Sažetci izlaganja na konferenciji

*Mirjana Baban⁵, Maja Gregić⁶, Tina Bobić⁷, Pero Mijić⁸,
Valentina Papić Bogadi⁹, Jelena Ramljak¹⁰*

Primjeri dobre prakse terapije i aktivnosti s pomoću konja za osobe s invaliditetom

Zbog višestrukih učinaka (fizičkih, psiholoških, socijalnih, edukacijskih) terapija i aktivnost s pomoću konja doprinosi poboljšanju kvalitete življenja djece s teškoćama u razvoju i osoba s invaliditetom, a na području grada Osijeka takve aktivnosti provode dvije udruge. Udruga „MOGU“ provodi takve programe već 24 godine kako bi se korisnicima pružila kvalitetna usluga prilagođena njihovim potrebama. Godišnje se u program terapije i aktivnosti s pomoću konja uključi oko 140 korisnika na temelju preporuke liječnika opće prakse, specijalista ili mišljenja stručnjaka (rehabilitatori, fizioterapeuti, psiholozi). Na kraju svake godine provodi se evaluacija preko mjernih instrumenata stručnjaka o pozitivnim fizičkim, psihičkim te socijalnim učincima terapije i aktivnosti s pomoću konja koju provode isključivo specijalisti (svatko za svoje područje). Rad s korisnicima utemeljen je na transparentnosti, jednakosti, međusobnoj toleranciji, prihvaćanju različitosti, empatiji, socijalnoj uključenosti i povjerenju te suradnji. Primarne aktivnosti (socijalne usluge) Udruge „MOGU“ jesu provedba programa

terapija i aktivnosti s pomoću konja, pedagoško-preventivni program – preveniranje ovisnosti,

nasilja i rizičnog ponašanja među djecom i mladima – te izvršenje posebne obveze za maloljetne počinitelje kaznenih djela kroz društveno koristan rad u Udruzi. Sportsko-rekreacijski program namijenjen je djeci i mladima opće populacije te djeci i mladima s teškoćama u razvoju u svrhu ostvarivanja zdravstvenih, odgojno-obrazovnih te pedagoško-preventivnih ciljeva. Vrlo su važan dio u radu i volonteri u Udruzi koji sa stručnim kadrom Udruge daju svoj doprinos u provedbi svih programa i aktivnosti.

5 Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Fakultet agrobiotehničkih znanosti Osijek, Osijek, Hrvatska

6 Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Fakultet agrobiotehničkih znanosti Osijek, Osijek, Hrvatska

7 Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Fakultet agrobiotehničkih znanosti Osijek, Osijek, Hrvatska

8 Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Fakultet agrobiotehničkih znanosti Osijek, Osijek, Hrvatska

9 Visoko gospodarsko učilište u Križevcima, Križevci, Hrvatska

10 Sveučilište u Zagrebu, Agronomski fakultet, Zagreb, Hrvatska

Udruga za terapijske i rekreacijske aktivnosti „4 lista“ osnovana je 2018. godine, a do danas je okupila brojne korisnike terapijskog i rekreacijskog jahanja te volontere zaljubljene u konje i prirodu.

Ključne riječi: konji, terapija i rekreacija, Udruga „MOGU“, Udruga „4 lista“

Examples of Good Practice of Therapy and Activities Using Horses for People with Disabilities

Due to its multiple effects (physical, psychological, social, educational) therapy and activity with horses contributes to improving the quality of life of children with disabilities and persons with disabilities, and in the city of Osijek such activities are carried out by two associations. The association “MOGU” has been implementing such programs for 24 years in order to provide users with a quality service tailored to their needs. Annually, about 140 users are included in the program of therapy and activities using horses, either on the basis of a recommendation from a general practitioner, a specialist or the opinion of experts (rehabilitators, physiotherapists, psychologists). At the end of each year, an evaluation is carried out through the measuring instruments of experts in order to determine positive physical, mental and social effects of therapy and activity using horses, conducted exclusively by specialists for their respective fields. Working with users is based on transparency, equality, mutual tolerance, acceptance of diversity, empathy, social inclusion, trust, and cooperation. Primary activities (social services) of the Association are the implementation of therapy and activities with the help of horses, pedagogical and preventive program – prevention of addiction, violence and risky behavior among children and youth and fulfillment of special obligations for juvenile offenders through socially useful work in the Association. The sports and recreation program is intended for children and young people of the general population and children and young people with disabilities for the purpose of achieving health, educational and pedagogical-preventive goals. A very important part of the work are its volunteers who, together with the professional staff of the Association, give their

contribution in the implementation of all programs and activities. The Association for Therapeutic and Recreational Activities “4 lista”, founded in 2018, has gathered numerous users of therapeutic and recreational riding and volunteers in love with horses and nature.

Keywords: horses, therapy and recreation, Association “MOGU”, Association “4 lista”

Mirjana Baban¹¹, Réka Iváncsik¹², Valentina Papić Bogadi¹³

Provedba pilot-projekta *EquiEdu* Mađarske s ciljem terapijske obuke konja

Cilj projekta EquiEdu Visokog gospodarskog učilišta u Križevcima stvaranje je preduvjeta za osnivanje regionalnoga obrazovnog centra za konjogojstvo i konjičke sportove u Križevcima. Provodi se u sklopu Interreg V-A programa prekogranične suradnje zajedno s mađarskim partnerom, Sveučilištem poljoprivrednih i biotehničkih znanosti u Kapošvaru. Konjička akademija Pannon sa Sveučilišta u Kapošvaru ima aktivnu ulogu u obrazovnim programima toga sveučilišta, posebno u nastavi i osposobljavanju studenata koji se specijaliziraju za konjički sport. Njihova jedinstvena infrastruktura omogućuje učenje teorije i provedbu prakse na visokoj razini. Akademija je također domaćin prestižnih nacionalnih i međunarodnih prvenstava u konjičkom sportu te provodi odgovarajuće programe obrazovanja i stručnoga usavršavanja koji omogućuju stjecanje kvalifikacija iz područja rada s konjima, sporta ili pružanja usluga u seoskom turizmu. Osim toga, akademija pruža stručne tečajeve za stočare, trenere konja i terapijsku obuku konja. Pilot programom EquiEdu projekta u Kapošvaru planira se osposobljavanje stručnjaka koji će moći aktivno, učinkovito i na visokoj razini sudjelovati u području terapije konjima, provoditi hipoterapiju, specijalno pedagoško jahanje te voltu i konjičku psihoterapiju, te na taj način pomoći u sigurnoj provedbi terapije konjima. U sklopu ovoga projekta, Visoko gospodarsko učilište u Križevcima razvija nove kolegije na svom preddiplomskom stručnom studiju i nove programe cjeloživotnoga učenja vezanih uz konjogojstvo i konjički sport u suradnji s Akademskim konjičkim klubom koji djeluje na području Visokog gospodarskog učilišta u Križevcima, kao idealan objekt za terapijske i rekreacijske usluge pomoću konja.

Ključne riječi: pilot-program, projekt *EquiEdu*, terapijska obuka konja

11 Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Fakultet agrobiotehničkih znanosti Osijek, Osijek, Hrvatska

12 Faculty of Pedagogy, Department of Education, Kaposvár University, Kaposvár, Hungary

13 Visoko gospodarsko učilište u Križevcima, Križevci, Hrvatska

Implementation of the Pilot Project *EquiEdu* of Hungary with the Aim of Therapeutic Training of Horses

The goal of the EquiEdu project of the Križevci College of Agriculture is to create preconditions for the establishment of a regional educational center for horse breeding and equestrian sports in Križevci. It is implemented within the Interreg V-A cross-border cooperation programme together with the Hungarian partner, the University of Agricultural and Biotechnical Sciences in Kaposvár. The Pannon Equestrian Academy from the same University plays an active role in educational programs and theoretical and practical training of students who specialize in equestrian sports at a very high level. It hosts prestigious national and international equestrian championships by implementing appropriate education and professional development programs that enable the acquisition of qualifications in the field of work with horses, sports or the provision of services in rural tourism. In addition, the Academy provides professional courses for breeders, horse trainers and therapeutic training of horses. The pilot program of the EquiEdu project in Kaposvár envisages the training of professionals who will be able to participate actively, effectively and at a high level in the field of equestrian therapy, conduct hippotherapy, special pedagogical riding and voltage and equestrian psychotherapy, and thus help safely implement horse therapy. As part of this project, Križevci College of Agriculture is developing new courses in its undergraduate professional study and new lifelong learning programs related to horse breeding and equestrian sports in excellent cooperation with the Academic Equestrian Club operating on the grounds of Križevci College of Agriculture, as an ideal facility for therapeutic and recreational services on horses.

Keywords: pilot program, *EquiEdu* project, therapeutic training of horses

Aida Babović¹⁴

Implikacije inkluzivnog zastupanja osoba s invaliditetom u sudskim statusnim postupcima

U radu će se tematizirati i tretirati položaj i zastupanje odraslih osoba s invaliditetom posredstvom zastupnika (posebnih skrbnika) u tijeku statusnih postupaka radi lišenja/vraćanja poslovne sposobnosti. Istražit će se inkluzivni naglasci i sastavnice u zastupanjima zastupnika (posebnih skrbnika) u referentnim sudskim postupcima uz utvrđivanje jesu li odnosna zastupanja provedena *lege artis* / *in favorem* osoba s invaliditetom te utječu li ona na samozastupanja osoba s invaliditetom u građanskim relacijama uopće u smislu punopravnog, cjelovitog i informiranog uključivanja u društvo. Branit će se teza da je pravilno zastupanje osoba s invaliditetom u statusnim sudskim postupcima važan prediktor za daljnja inkludiranja tih osoba u „pravni promet“ i „javni prostor“ te u druge društvene tijekove i događanja.

Usporedno će se istražiti ostvaruju li osobe s invaliditetom pravo na saslušanje u statusnim postupcima (*the hearing / voice of a person*) te uživaju li one dostatna procesna jamstva u zastupanjima svojih temeljnih prava i sloboda. Jer upravo o tome – je li i u kojoj mjeri poslovna sposobnost osoba očuvana (obranjena) u statusnim postupcima – ovisi uspješnost i kvaliteta njihova uključivanja (inkluzije) u različita društvena kretanja i situacije. Osnovne teze rada empirijski će se ispitati i provjeriti primjenom metode studije slučaja (uvidima u sudske odluke) i drugim metodama. Primjećuje se da ovakva vrsta znanstvenog istraživanja od stupanja na snagu ObZ/15 naovamo nije provedena.

S gledišta Konvencije o pravima osoba s invaliditetom i Fakultativnog protokola iznijet će se artikulacije i odrednice novog „konvencijskog“ standarda zastupanja koji je naglašeno inkluzivnog karaktera jer (pod)razumijeva su/odlučivanje uz potporu, pomoć, pohvalu, poticaj i provjeru te će se usporedno navedeni suvremeni standard zastupanja osoba s invaliditetom pretpostavljati ranijem modelu supstitucijskog/su-rogatnog zastupanja i odlučivanja.

Naposljetku će se ispitati inkluzivnost normativnog okvira *de lege lata* te će se predložiti novi legislativni obuhvat i okvir, proporcionalan i korespondentan naravi potreba i rasponu interesa osoba s invaliditetom.

Ključne riječi: inkluzivno zastupanje, osobe s invaliditetom, poseban skrbnik, statusni sudski postupci

14 Centar za socijalnu skrb Čakovec, Čakovec, Hrvatska

Implications of Inclusive Representation of Persons with Disabilities in Court Status Proceedings

This paper shall address and discuss the position and representation of adults with disabilities through their representatives (special guardians) during status proceedings for legal capacity deprivation/restoration. Inclusive emphases and components in the representation of representatives (special guardians) in reference court proceedings will be investigated and it shall be determined whether the respective representations are conducted *lege artis*/in *favorem* of persons with disabilities and whether they affect the self-representation of persons with disabilities in civil relations in general, in terms of full and informed inclusion in society. The thesis that the proper representation of persons with disabilities in status court proceedings is an important predictor for further inclusion of these persons in “public transport/space” and in other social flows, movements, trends will be defended.

In parallel, it will be analyzed whether persons with disabilities have the right to be heard in status proceedings (*the hearing / voice of a person*) and whether they enjoy sufficient procedural guarantees in representing their fundamental rights and freedoms, because it is of crucial importance for the successfulness and quality of their engagement, that is inclusion in different social movements and situations. Namely, it is precisely about whether and to what extent the legal capacity of persons is preserved (defended) in status proceedings. The basic theses of the paper will be empirically examined and verified by implementing the case study method (insight into court decisions) and other methods. It has been noticed that this type of scientific research has not been done since the entry into force of ObZ/15.

From the perspective of the Convention on the Rights of Persons with Disabilities and the Optional Protocol, the articulations and determinants of the new “Convention” standard of representation will be presented, which is emphatically inclusive, because it means decision-making with support, assistance, praise, encouragement and verification. In parallel, the stated modern standard of representation of persons with disabilities should be assumed to be an earlier model of substitution/surrogate representation and decision-making.

Finally, the inclusiveness of *de lege lata* normative framework will be examined and a new legislative scope and framework will be proposed, proportionate and corresponding to the nature of the needs and the range of interests of persons with disabilities.

Keywords: inclusive representation, persons with disabilities, special guardian, status court proceedings

Dunja Bajtl¹⁵

Prikaz svijeta očima osoba s oštećenjima vida kao prilog boljoj inkluzivnoj praksi u obrazovnim ustanovama

Osobe s različitim stupnjevima oštećenja vida sve su prisutnije u obrazovnom sustavu te često predstavljaju pedagoški izazov odgajateljima i učiteljima. Unatoč napretku medicine mnoštvo djece i roditelja bori se s teškoćama vida kao što su strabizam, velike refraktivne greške te različita urođena oštećenja koja izazivaju neodgovarajući razvoj vida i slabovidnost. Učiteljima i odgajateljima u obrazovnim ustanovama često nedostaje edukacija o teškoćama vida. Cilj je ovog predavanja prikazati najčešće uzročnike oštećenja vida te prikazati svijet kako ga vizualno doživljavaju djeca različitih oštećenja vida, a radi boljeg razumijevanja njihovih problema te načina na koji doživljavaju i percipiraju svoju okolinu. Kako vidi zdravo dijete koje nosi naočale, a kako dijete s bježanjem oka ili dijete s teškim urođenim oštećenjem vida? Ovo su samo neka pitanja na koja će se tijekom predavanja odgovoriti, a kao prilog razvoju posebnih kompetencija odgajatelja i učitelja za realizaciju kvalitetnije inkluzije djece s oštećenjima vida u odgojno-obrazovni sustav.

Ključne riječi: djeca s teškoćama u razvoju, obrazovanje, poremećaji vida, slabovidnost

15 FEBO Klinika za očne bolesti, KBC Osijek, Osijek, Hrvatska

Representation of the World through the Eyes of People with Visual Impairments as a Contribution to Better Inclusive Practices in Educational Institutions

People with varying degrees of visual impairment are increasingly present in the education system and often pose a pedagogic challenge to the educators and teachers. Despite advances in medicine, many children and parents struggle with vision difficulties such as strabismus, large refractive errors and various congenital defects that cause inadequate visual development and amblyopia. Teachers and educators often have insufficient opportunity on education about vision difficulties. The aim of this lecture is to demonstrate the most common causes of visual impairment and to show the world how children of different visual impairments visually experience it, in order to better understand their problems and the way they experience and perceive their environment. How does a healthy child wearing glasses see the world? How does the world look like to a child with strabismus or to a child with a severe visual impairment? These are just some of the questions that the lecture will answer, as a contribution to the development of special competencies of educators and teachers for the realization of better inclusion of children with visual impairments in the educational system.

Keywords: children with disabilities, education, vision disorders, low vision

Amir Begić¹⁶, Jasna Šulentić Begić¹⁷, Ivana Pušić¹⁸

Nastava glazbe i djeca s Downovim sindromom

Glazba se često koristi u odgoju i obrazovanju djece s Downovim sindromom zbog različitih mogućnosti u postizanju razvojnih i terapijskih ciljeva. Utvrđeno je da glazba pogoduje emocionalnom razvoju djece s Downovim sindromom, posebice pri identifikiranju i prepoznavanju emocija. Aktivno bavljenje glazbom djece s Downovim sindromom također ima pozitivne učinke u stjecanju i razvoju socijalno-emocionalnih, motoričkih, kognitivnih i komunikacijskih sposobnosti i vještina te im pomaže u samoorganiziranju i potiče njihovu društvenu interakciju. Naime, glazba može olakšati interakciju između roditelja i djeteta s Downovim sindromom i povećati privrženost djeteta roditeljima. Glazba osim toga može potaknuti psiho-emocionalno izražavanje djece s Downovim sindromom koje se ogleda kroz razmišljanje, koncentraciju, zaključivanje i raspoloženje. Djeca s Downovim sindromom rado sudjeluju u glazbenim aktivnostima i dobro reagiraju na glazbu te žele sudjelovati u grupnim glazbenim aktivnostima. Nastava glazbe osobito je korisna kod učenja i razredne interakcije jer će glazba i glazbene aktivnosti povećati samopoštovanje djeteta s Downovim sindromom. U ovom ćemo radu prikazati zapažanja dobivena postupkom studije slučaja, odnosno sustavnim promatranjem učenice s Downovim sindromom u nastavi Glazbene kulture tijekom tri školske godine, tj. od 2018./2019. do 2020./2021. školske godine. Učenica, uz pomoćnika u nastavi, trenutno pohađa osmi razred u jednoj slavonskoj školi i školuje se po redovitom programu uz prilagodbu sadržaja i individualizirane postupke iz svih nastavnih predmeta. Prikazat ćemo osobitosti njezina školskog učenja te odgojno-obrazovne potrebe koje su poslužile kao polazište pri stvaranju individualiziranog kurikulumu iz predmeta Glazbena kultura. Sustavnim promatranjem i istraživačkim dnevnikom pratili smo tijekom nastave Glazbene kulture razvoj sposobnosti, kao i stjecanje znanja i vještina učenice, te ćemo prikazati strategije učenja i sociološke oblike rada koje smo primijenili u radu s učenicom.

Ključne riječi: nastava Glazbene kulture, djeca s Downovim sindromom, studija slučaja

16 Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Akademija za umjetnost i kulturu u Osijeku, Osijek, Hrvatska

17 Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Akademija za umjetnost i kulturu u Osijeku, Osijek, Hrvatska

18 Osnovna škola Ivana Kozarca Županja, Županja, Hrvatska

Music Lessons and Children with Down Syndrome

Music is often used in the upbringing and education of children with Down syndrome because of the different possibilities in achieving developmental and therapeutic goals. Music has been found to favor the emotional development of children with Down syndrome, especially in identifying and recognizing emotions. Also, actively engaging in music for children with Down syndrome has positive effects on the acquisition and development of socio-emotional, motor, cognitive, and communication abilities and skills and helps them with self-organizing and encouraging their social interaction. Namely, music can facilitate parent-child interaction with Down syndrome and increase a child's attachment to parents. In addition, music can stimulate the psycho-emotional expression of children with Down syndrome that reflects through thinking, concentration, reasoning, and mood. Children with Down syndrome are happy to participate in musical activities and respond well to music and want to participate in group musical activities. Teaching music is especially useful for both learning and class interaction because music and musical activities will increase the self-esteem of a child with Down syndrome. In this paper, we will present the observations obtained through the case study procedure, i.e. the systematic observation of a student with Down syndrome in the teaching of Music Culture during three school years, namely from 2018/19 until 2020/21. The student, along with a teaching assistant, is currently attending the eighth grade in a Slavonian school and is studying according to the regular program with the adjustment of content and individualized procedures in all subjects. We will present the peculiarities of her school learning as well as the educational needs that served as a starting point in creating an individualized curriculum in the subject of Music Culture. Through systematic observation and research diary, we monitored the development of abilities as well as the acquisition of knowledge and skills of the student during the teaching of Music Culture, and we will present learning strategies and sociological forms of work that we applied in working with students.

Keywords: Music Culture classes, children with Down syndrome, case study

Tijana Borovac¹⁹, Maja Brust Nemet²⁰, Ida Somolanji Tokić²¹

Inkluzivno iskustvo učenja u visokoškolskoj nastavi

Polazeći od sociokonstruktivističkog shvaćanja kako se učenje odvija u socijalnoj interakciji u kojoj je jednako važan dijalog s osobom i s cjelokupnim okruženjem, autorice ističu prostorno-materijalno okruženje u kojem se ostvaruje nastavni proces u visokoškolskoj ustanovi kao neizostavan element inkluzivnog iskustva učenja studenata – budućih odgojitelja.

U okviru projekta „Unaprjeđivanje inkluzivnosti inicijalnog obrazovanja odgojitelja djece rane i predškolske dobi“ – čiji je nositelj Učiteljski fakultet Sveučilišta u Zagrebu i Ured UNICEF-a za Hrvatsku, a kao partnerska ustanova Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti Sveučilišta J. J. Strossmayera u Osijeku – u 2021. godini opremljena je inkluzivna učionica. Ista je osmišljena tako da osigura studentima i nastavnicima jednu razinu inkluzivnog iskustva učenja. U samoj strukturi učionice naglasak je na dijeljenju prostora iz jednog cjelovitog prostora, u kojem je student pozicioniran uglavnom kao pasivni slušatelj, u više različitih manjih prostora integriranih u cjelinu učionice koji prebacuju fokus s aktivnosti nastavnika na aktivnost studenata. Cilj je takvog strukturiranja prije svega omogućiti raspravu kao osnovni modalitet suradničkog učenja i demokratske razmjene čime se izravno doprinosi prihvaćanju različitosti i njegovanju dijaloga. Prostor je nadalje svrhovito osmišljen ne samo da osigurava inkluzivno iskustvo učenja u multifunkcionalnom okruženju već i zadovoljavanje različitih potreba samih studenata (grupni ili individualni rad, različite potrebe (hrana, kretanje, interakcija i sl.) tijekom nastavnog procesa. Učionica je samim time postala sredstvo i poticaj osiguravanja iskustva inkluzivnog učenja.

Ključne riječi: inkluzivni kurikulum, inkluzivna učionica, interakcija, univerzalni dizajn, visokoškolsko obrazovanje

19 Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti, Osijek, Hrvatska

20 Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti, Osijek, Hrvatska

21 Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti, Osijek, Hrvatska

Inclusive Learning Experience in Higher Education

Starting from the socio-constructivist understanding of how learning takes place in social interaction in which dialogue with the person and the whole environment is equally important, the authors emphasize the spatial-material environment in which the teaching process takes place in a higher education institution as an indispensable element of the inclusive learning experience of students – future educators.

Within the project “Improving the Inclusion of Initial Education of Early and Pre-school Teachers” – led by the Faculty of Teacher Education, University of Zagreb and the UNICEF Office for Croatia, and as a partner institution, the Faculty of Education, J. J. Strossmayer University in Osijek - an inclusive classroom was equipped in 2021. It is designed to provide students and teachers with a level of inclusive learning experience. In the classroom structure itself, the emphasis is on dividing the space from one complete space, in which the student is positioned mainly as a passive listener, into several different smaller spaces integrated into the whole classroom that shift focus from teacher activity to student activity. The aim of such structuring is, above all, to enable discussion as a basic modality of collaborative learning and democratic exchange, thus directly contributing to the acceptance of diversity and the nurturing of dialogue. The space is further purposefully designed not only to provide an inclusive learning experience in a multifunctional environment but also to meet the different needs of the students themselves (group or individual work, different needs (food, movement, interaction, etc.) during the teaching process. The classroom has thus become a means and incentive to provide an inclusive learning experience.

Keywords: inclusive curriculum, inclusive classroom, interaction, universal design, higher education

*Romana Brajša*²²

Kazalište za druge

Razvoj publike označava strateški i dinamičan proces kojim se unapređuju i produbljuju odnosi s postojećom publikom te kojim se razvijaju pristupi prema novim publikama. Pojam podrazumijeva rad „s“ publikom umjesto „za“ publiku. Kazalište tradicionalno konotira određenu društvenu ekskluzivnost i isključivost po mnogim osnovama – tako manjinske skupine nisu ni predstavljene niti se osjećaju pozvane da budu dijelom kazališne publike. S druge bi strane svi programi podržani javnim sredstvima trebali biti dostupni svim građanima u onoj mjeri u kojoj su sufinancirani iz javnih izvora. Nevidljive publike, koje kao termin uvodi Darko Lukić, obuhvaćaju sve one koji su isključeni iz razmišljanja o kazalištu i njegovoj publici, sve one koji imaju bilo kakvih problema s praćenjem predstava zbog problema sa sluhom, s vidom, razumijevanjem i/ili kretanjem, a osim fizičkih razloga niz je socijalnih, ekonomskih, kulturnih i drugih okolnosti zbog kojih i druge skupine građana mogu postati nevidljivim publikama. Cilj je rada predstaviti moguće modele razvoja publike u okviru trenutne kulturne politike i dostupnih izvora financiranja kako bi se stvorila prilika za oblikovanje inkluzivnog kazališnog repertoara kojim se može doprinijeti senzibilizaciji i detabuiziranju reprezentacijom, dostupnošću sadržaja i uključivanjem pojedinih nevidljivih skupina u sam nastanak programa. U radu će se opisati inkluzivna i integrirajuća praksa usmjerena na nevidljive publike na primjeru predstave *Marta i sedam strahova* autorice Ivane Vuković i redateljice Natalije Manojlović (koprodukcija Kazališne družine KUFER i KunstTeatra, 2019.) – koja tematizira mentalno zdravlje mladih – te radionice dokumentarne radiodrame *Do slušanja* pod vodstvom Nine Bajsić i Nikoline Rafaj – namijenjene osobama oštećena vida (produkcija UO Punctum u suradnji s KunstTeatrom, 2021.).

Ključne riječi: inkluzija, kulturna politika, razvoj publike, osobe oštećena vida, mentalno zdravlje

22 Sveučilište u Zagrebu, Akademija dramske umjetnosti, Zagreb, Hrvatska

Theater for Others

Audience development indicates strategic and dynamic processes after which the relation with the existing audiences is constantly improving and upgrading and therefore extends the approach towards the new audiences. The term implies activities “with” the audience instead of “for” the audience. Theatre traditionally connotes social exclusion on many levels in ways that minority groups are not represented or feel invited to be a part of the theater audiences. On the other side, all the programs supported with the public funds should be available to all the citizens reciprocally with the given public funds. The invisible audiences is the term that Darko Lukić introduces in his work and thus, it encompasses all of those excluded groups from the theater processes and its audiences, all of those with any difficulties that obstruct them in watching theater plays, whether those are hearing, sight, understanding or/and moving-related obstacles, and besides the physical reasons, there are plenty of social, economic, cultural, and other circumstances because of which groups of citizens may become invisible audiences. This paper aims to present possible models of audience development within a present framework of cultural policies and available funding sources to create inclusive theater repertoires which could contribute to sensibilization through representation, content availability, and inclusion of certain invisible groups in the sole content creation. The paper will describe the inclusive and integrating practices directed at the invisible audiences through the case studies of the theater play “Marta and Seven Creeps” written by Ivana Vuković and directed by Natalija Manojlović (co-production of KUFER and KunstTeatar, 2019) which focuses on the mental health of the youth, and through the workshop of the documentary radio-drama “Until Next Time” led by Nina Bajsić and Nikolina Rafaj, and devised for the sight-impaired individuals (production Punctum in collaboration with KunstTeatar, 2021).

Keywords: inclusion, cultural policy, audience development, blind and partially sighted, mental health

Dubravka Brunčić²³

Reprezentacije invalidnosti i modeli inkluzije u pripovijetki *Stankovačka* učiteljica Ivana Perkovca

U radu će se analizirati pripovijetka Ivana Perkovca *Stankovačka* učiteljica (1871.) u kojoj su prikazana iskustva lika ratnog veterana kao osobe s tjelesnim invaliditetom. Riječ je o tekstu u kojem se prikazuju i propituju društvena značenja i stigme koje se vežu uz identitet osobe s invaliditetom te kulturne predodžbe o poželjnoj muževnosti i muškarcima s invaliditetom. S druge se strane, imajući u vidu da je riječ o tekstu koji je blizak šenoinskom modelu nacionalno-prosvjetiteljske književnosti s naglašenim socijalnim tendencijama, pokazuje da je pozitivna predodžba o liku muškarca s tjelesnim invaliditetom povezana s njegovim nacionalnim idejama i društvenim angažmanom. Inkluzija se manifestira kroz njegovo uključivanje u različite sfere društvenog života i skrb o dobrobiti zajednice (nacionalni napredak, ekonomska dobrobit članova zajednice, podupiranje emancipacije žena, ženskog obrazovanja) te kroz prikaz uspjeha u privatnoj sferi (zaruke). Time se u okviru književnog teksta destabiliziraju negativne stereotipne predodžbe i reprezentiraju transgresije uspostavljenih granica kulturnih predodžbi o (ne)moći osobe s invaliditetom, kao i mehanizmi njezina osnaživanja i (samo)afirmacije.

Ključne riječi: Ivan Perkovac, pripovijetka, invalidnost, inkluzija

23 Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Filozofski fakultet Osijek, Osijek, Hrvatska

Representations of Disability and Models of Inclusion in Ivan Perkovac's Short Story *Stankovačka učiteljica* (*A Teacher in Stankovac*)

The paper will analyze Ivan Perkovac's short story of *Stankovačka učiteljica* (*The Teacher in Stankovac*, 1871) which presents the experiences of a war veteran as a person with a physical disability. It is a text that presents and questions the social meanings and stigmas associated with the identity of a person with a disability and cultural notions of desirable masculinity and men with disabilities. On the other hand, bearing in mind that this is a text that is close to the Šenoa's model of national-enlightenment literature with pronounced social tendencies, the positive image of a character with a physical disability is related to his national ideas and social engagement. Inclusion is manifested through his involvement in various spheres of social life and care for the welfare of the community (national progress, economic well-being of community members, supporting the emancipation of women, women's education) and through the display of success in the private sphere (wedding engagement). Thus, within the literary text, negative stereotypical notions are destabilized and transgressions of established boundaries of cultural notions about the (in)power of a person with a disability are represented, as well as the mechanisms of his empowerment and (self)affirmation.

Keywords: Ivan Perkovac, short story, disability, inclusion

Mateja Bubić²⁴

Mrežni izvori informacija i znanja u inkluzivnom obrazovanju tijekom epidemije bolesti COVID-19

Epidemija bolesti COVID-19 imala je velik utjecaj na svakodnevni život pojedinca zbog čega se primjena mrežnih izvora informacija i znanja susreće u različitim znanostima i strukama, a najveći se utjecaj odnosi na usvajanje znanja i vještina. Industrija računalnih igara, digitalnih medija i modernog dizajna utjecala je na osiguravanje modernog dizajna i pristupačnosti korisnicima mrežnih izvora informacija i znanja te mrežnih enciklopedija.

Mrežni izvori informacija i znanja u cilju zanimljivosti, pristupačnosti i povećanja zanimanja sadrže multimediju, animaciju, priče, zadatke i igre koje uključuju bodovanje, rangiranje igrača, nagrade, igranje u paru ili s više igrača te vremensko rješavanje zadataka, a ujedno korisniku omogućuju da sam prilagođava težinu i izmjenjuje dinamiku igre.

Mrežni izvori znanja i informacija obogaćeni medijskim sadržajima i igrama mogu potaknuti djecu na usvajanje novih sadržaja radi postizanja uspješnijih rezultata u igri nagrađujući ga i potičući nova znanja i vještine. Igre i kvizovi znanja koji korisnicima mrežnih izvora znanja i informacija daju izravnu informaciju o njihovom dobrom ili lošem potezu omogućuju da na temelju tih informacija oni poboljšaju svoj rezultat i usvoje točne informacije i znanja.

Učenici osnovnoškolske dobi lako sudjeluju u aktivnostima i obrazovnim temama koje su vezane uz igru, primjenu tehnologije ili multimedije. Nužno im je stoga omogućiti da upravo tako stječu nova znanja i vještine.

Svi sudionici odgoja i obrazovanja u provedbi obrazovanja na daljinu tijekom pandemije bolesti COVID-19, ali i nakon njezina završetka, trebaju osvijestiti činjenicu da je igra najprimjereniji način usvajanja vještina i znanja, a mrežni izvori znanja i informacija te mrežne enciklopedije obiluju upravo tim sadržajima. Slijedom navedenog potrebno ih je uključiti u većoj mjeri u obrazovni proces.

Ključne riječi: pandemija bolesti COVID-19, mrežni izvori informacija i znanja, edukacija, obrazovanje, multimedijски sadržaji, obrazovne igre

24 Osnovna škola „Luka“, Sesvete, Zagreb, Hrvatska

Online Sources of Information and Knowledge in Inclusive Education During the COVID-19 Epidemic

The COVID-19 pandemic has had a major impact on the daily life of the individual, which is why the application of online sources of information and knowledge is encountered in various sciences and professions, and the greatest impact relates to the acquisition of knowledge and skills. The influence of the computer game industry, digital media and modern design are the drivers of ensuring modern design and accessibility to users of online sources of information and knowledge and online encyclopedias.

Online sources of information and knowledge for interest, accessibility and interest increase include multimedia, animation, stories, tasks and games that include scoring, player ranking, prizes, playing in pairs or with multiple players and time solving tasks, while also allowing the user to adjust the weight and changes the dynamics of the game. Online sources of knowledge and information enriched with media content and games can encourage children to adopt new content in order to achieve more successful results in the game by rewarding it and encouraging the acquisition of new knowledge and skills. Games and knowledge quizzes that give users of online sources of knowledge and information direct information about his good or bad move allow him to improve his score and adopt accurate information and knowledge based on that information. Elementary school students easily participate in activities and educational topics related to play, application of technology, or multimedia. Therefore, it is necessary to enable them to acquire new knowledge and skills in this way. All participants in the implementation of distance education during the COVID-19 pandemic, but also after the end of the pandemic should be aware of the fact that the game is the most appropriate way to acquire skills and knowledge, and online sources of knowledge and information and online encyclopedias abound. Following the above, it is necessary to include them to a greater extent in the educational process.

Keywords: COVID-19 pandemic, online sources of information and knowledge, education, online education, multimedia, educational games

Zlatko Bukvić²⁵

Iskustvo interakcije učenika s teškoćama i tipičnih vršnjaka te povezanost s karakteristikama njihova ponašanja

Razvoju odgojno-obrazovnog sustava i promjenama koje se događaju u području obrazovanja doprinosi sve više istraživanja usmjerenih na proučavanje utjecaja različitih aspekata okruženja na obrazovna postignuća i ponašanje učenika. Takva istraživanja naglašavaju važnost razumijevanja prirode svakodnevnih interakcija koje djeca doživljavaju unutar svoje okoline, odnosno školskog okruženja. U tom se kontekstu školske uloge proširuju na usmjeravanje cjelokupnog razvoja učenika i njihove uspješne socijalizacije. Nedavna istraživanja upućuju na zaključke da se djevojčice ponašaju primjerenije od dječaka i imaju manje eksternaliziranih problema u ponašanju, ostvaruju bolji školski uspjeh, a u odnosu na kronološku dob mlađi učenici manifestiraju manje nepoželjnih ponašanja u školi te rjeđe neopravdano izostaju s nastave. Okruženja u kojima djeca doživljavaju odbijanje od strane vršnjaka i neuspjeh u uspostavljanju zadovoljavajućih vršnjačkih odnosa doprinose riziku za otuđenje učenika od škole, a učenici koji školsko okruženje doživljavaju kao neugodno i u kojem se osjećaju izolirano namjerno izbjegavaju školu te su u pojačanom riziku za pojavu i jačanje nepoželjnih oblika ponašanja.

Cilj je istraživanja analizirati povezanost interakcije učenika s teškoćama i njihovih tipičnih vršnjaka s pojavnosti problema u ponašanju u osnovnoj školi. Analizirani su čimbenici dobi i spola, identificiranih teškoća učenika i faktora ponašanja. Za prikupljanje podataka korišten je Upitnik o ponašanju učenika (Bouillet i Pavin Ivanec, 2014) koji sadrži pitanja o općim socio-demografskim podacima, školovanju učenika, procjenu prihvaćenosti učenika među vršnjacima, postojanje teškoća i sl. Upitnik mjeri eksternalizirane i internalizirane probleme u ponašanju učenika, poteškoće u učenju i izvršavanju školskih obveza te primjereno zauzimanje učenika za sebe i svoje potrebe. Korišten je i Upitnik podrške učeniku – verzija za učenike (Bukvić, 2018) iz kojeg su analizirana dva faktora, odbačenost i prihvaćenost među vršnjacima.

Ključne riječi: iskustvo interakcije, učenici s teškoćama, karakteristike ponašanja

²⁵ Sveučilište u Zagrebu, Učiteljski fakultet i Centar za odgoj i obrazovanje Tomislav Špoljar, Zagreb – Varaždin, Hrvatska

Experiences of Interaction between Students with Difficulties and Typical Peers and the Connection with the Characteristics of Their Behavior

The development of the educational system and the changes taking place in the field of education are contributed by numerous research aimed at studying the impact of various aspects of the environment on educational achievements and student behavior. Such research emphasizes the importance of understanding the nature of everyday interactions that children experience within their environment, in the school. In this context, school roles extend to directing the overall development of students and their successful socialization. Recent research suggests that girls behave more appropriately than boys and have fewer externalized behavioral problems; achieve better school success, and in relation to the chronological age, younger students manifest less undesirable behaviors in school and are less likely to avoid school. Environments where children experience peer rejection and failure to establish satisfactory peer relationships contribute to the risk of student alienation from school. Students who find the school environment uncomfortable and in isolation deliberately avoid school and are at increased risk for developing and strengthening behavioral problems.

The aim of the research is to analyze the connection between the interaction of students with difficulties and their typical peers with the occurrence of behavioral problems in primary school. Factors of age and gender, identified student difficulties and behavioral factors were analyzed. To collect data, a Questionnaire on student behavior was used (Bouillet and Pavin Ivanec, 2014) which contains questions on general socio-demographic data, student education, assessment of student acceptance among peers, the existence of difficulties, etc. The questionnaire measures externalized and internalized problems in student behavior; difficulties in learning and fulfilling school obligations and appropriate self-advocacy and their needs. The Student Support Questionnaire-version for students (Bukvić, 2018) was also used, from which two factors were analyzed, rejection and acceptance among peers.

Keywords: experience of interactions, students with disabilities, behavioral characteristic

*Ivana Buljan Legati*²⁶

Plava boja zvuka

Cilj slijeda vježbi jest postizanje svjesne opuštenosti/oslobođenosti i smanjenje tonusa mišića, odnosno subjektivnog osjećaja težine u tijelu. Proces uključuje rad s glazbom koja angažira gotovo sva osjetila i usmjerava pozornost na vlastitu organsku događajnost, aktivnu suradnju sa svim onim što se u tijelu događa (buđenje svijesti o unutarnjem zbivanju) te na prve blage transformacije misli u određena htijenja (buđenje svijesti o načinu na koji se to postiže).

Izazivajući uvijek i određeni emocionalni odgovor glazba postiže neobičan i nesvakidašnji terapijski učinak te iskustvo ugođe koje nastaje prepuštanjem načelu gledanja zatvorenih očiju. Brojna su istraživanja potvrdila blagotvorni utjecaj doživljaja unutarnjih slika na stres, tjeskobu ili depresiju. Tijelo koje na drugačiji način počinje zauzimati prostor i vrijeme postaje tijelo koje govori, a ne ono koje se skriva, nestaje. Osjetilnu svjesnost svijeta možemo promatrati i kao autoreferencijalnu praksu koja pojedincu pomaže redefinirati pojam društva, vlastitog pripadanja ili isključenosti.

Preplitanjem glazbe i pokreta u vježbama za ukorjenjivanje glasa, slobodno, neometano disanje i protočnost pokreta bez obzira na njegov intenzitet nastaje golemo polje energije, misli i ideja. Širok glasovni registar i oslobođeno tijelo omogućavaju rasvjetljavanje i uspostavljanje intimnije veze sa složenim, često zagonetnim protjecanjima u nutrini samog bića. Takva gibanja koja riječi stavljaju u bogatiji, inspirativniji kontekst immanentna su svakom pojedincu, no nisu svima jednako dostupna i vidljiva. Ponekad su, naime, suviše sićušna i magličasta da bi se uopće manifestirala na površini ili su pak posve automatizirana da bi nevješto oko primjetilo njihovo postojanje. Senzibiliziranjem unutarnjeg instrumentarija putovi do fizičke, umne i emocionalne jasnoće postat će protočniji i prohodniji za artikulirani pristup bavljenja određenim umjetničkim materijalom.

Ovakav način rada sudionicima otvara pristup dubinama i tajnama smisla svakog umjetničkog teksta s kojim se susretnu. Te se nijanse mogu naslutiti u svakodnevnom životu, ali ih se tek napuštanjem strogo racionalnog pristupa može i iskusiti.

Ključne riječi: oslobođenost, pozornost, glazba, gledanje zatvorenih očiju, tijelo, pojam društva, neometano disanje, glasovni registar, umjetnički materijal, tekst

26 Sveučilište u Zagrebu, Akademija dramske umjetnosti, Zagreb, Hrvatska

Blue Color of Sound

The goal of exercises is to achieve conscious relaxation and reduction of muscle tone, or subjective feeling of heaviness in the body. The process involves working with music that engages almost all the senses and directs attention to both their own organic events and active cooperation with everything that happens in the body.

By always provoking a certain emotional response, music achieves an unusual therapeutic effect, as well as the experience of pleasure that arises from indulging in the principle of seeing with closed eyes. Numerous studies have confirmed the beneficial effects of experiencing inner images on stress, anxiety, or depression. A body that begins to occupy space in a different way and time becomes a talking body, not one that hides. Sensory awareness of the world can also be viewed as a self-referential practice that helps an individual redefine the notion of society, self-belonging or exclusion.

The intertwining of music and movement help root the voice and achieve free, undisturbed breathing, flow of movements that create a vast field of energy, thoughts and ideas. The wide vocal register in a liberated body make it possible to establish a more intimate connection with the complex, often enigmatic currents within the being itself. Such movements are immanent to each individual, but are not equally accessible and visible to all. By sensitizing the internal instrumentation, the paths to physical, mental, and emotional clarity will become more fluid for an articulated approach to dealing with a particular art material.

This way of working opens the participants to access the depths and secrets of the meaning of each artistic text they encounter. These subtleties can be sensed in everyday life, but it is only by abandoning a strictly rational approach that it is possible to experience them.

Keywords: liberation, attention, music, seeing with closed eyes, body, concept of society, undisturbed breathing, voice register, art material, text

Gjoko Bunevski²⁷, Ljuba Štrbac²⁸, Mirjana Baban²⁹

Izbor terapijskih konja za osobe s invaliditetom

Terapija i rekreacija za osobe s invaliditetom ranije je bila poznata kao terapijsko jahanje i relativno je nova disciplina koja se u posljednjih 10 – 20 godina provodi u mnogim europskim zemljama, ali još uvijek ne u Republici Sjevernoj Makedoniji i nekim drugim balkanskim zemljama. Situacija je u Hrvatskoj puno bolja jer su se razvojne promjene počele događati u svim područjima, od uvođenja nove terminologije, distribucije te usklađivanja sa standardima europskih normi. Prema Svjetskoj zdravstvenoj organizaciji, oko 15% ukupne svjetske populacije čine osobe s invaliditetom, ali je u balkanskim zemljama to 10 – 25% ukupne ljudske populacije prema zemlji. Terapija potpomognuta konjima preporučuje se osobama s intelektualnim smetnjama, osobama s invaliditetom i tjelesnim invaliditetom, osobama sa psihičkim smetnjama – multiplom sklerozom, cerebralnom paralizom, moždanim udarom, strahovima, zakrivljenosti leđa i skoliozom, osobama s kroničnim bolestima, anksioznošću, osobama s genetskim poremećajima (Downov sindrom), autizmom, poremećajima govora, poremećajima sluha i vida, depresijom, hiperaktivnošću, osobama s raznim vrstama poremećaja, kao i posebno sada osobama s COVID-depresijom. Aktivnosti potpomognute konjima obuhvaćaju ostale aktivnosti s konjima koje se odvijaju u okruženju konja radi rekreacije, a ne terapije. Prigodne su za djecu predškolske dobi i djecu koja pohađaju osnovnu školu te za sve dobne kategorije. Za odabir konja u svrhu terapije i rehabilitacije potrebno je obratiti pozornost na nekoliko elemenata: pasminu konja, eksterijer, stanje, okvir, temperament, karakter, konstituciju, prethodne potrebe osoba s nekim poremećajima, povjerenje, obučenost, zdravlje te otpornosti i sl.

Glavni je cilj ovog rada definirati kriterije za odabir terapijskih konja za osobe s invaliditetom.

Ključne riječi: terapijski konji, selekcija, terapija uz pomoć konja, osobe s invaliditetom

²⁷ University Ss. Cyril and Methodius, Faculty of Agricultural Sciences and Food, Skopje, R. of North Macedonia

²⁸ Univerzitet u Novom Sadu, Poljoprivredni fakultet, Novi Sad, Srbija

²⁹ Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Fakultet agrobiotehničkih znanosti Osijek, Osijek, Hrvatska

Selection of Therapy Horses for Persons with Disabilities

Therapy and recreation for persons with disabilities was previously known as therapeutic riding and it is a relatively new discipline that has been practiced in many European countries in the last 10 to 20 years, but still not in the Republic of North Macedonia and some other Balkan countries. The situation in Croatia is much better because development changes have begun to occur in all areas, from the introduction of new terminology, distribution, and harmonization with the standards of the European norms. According to the World Health Organization, about 15% of the total world population is made up of people with disabilities, but in the Balkan countries it is 10-25% of the total human population by country. Equine-assisted therapy is recommended for persons with intellectual disorders, persons with handicaps and physical disabled, persons with mental disorders – multiply sclerosis, cerebral paralysis, brain stroke, fears, back curving and scoliosis, persons with chronically diseases, anxiety, persons with genetic disorders (Down syndrome), autism, with speech disorders, with disorders with hearing and sight, with depression, with hyperactivity, persons with several types of disorders, as well as especially now persons with Covid depression. Equine-assisted activities include other activities with horses that take place in an equine environment for the sake of recreation rather than therapy. They are suitable for preschool children and children attending primary school and for all age categories. To select a horse for equine-assisted therapy and rehabilitation it is necessary to pay attention to several elements: horse breed, exterior, condition, frame, temperament, character, constitution, previous needs of people with some disorders, trust, training level, health and resistance, etc.

The main objective of this paper is to define the criteria for the selection of therapy horses for persons with disabilities.

Keywords: therapy horses, selection, equine-assisted therapy, persons with disabilities

Jasna Čižmek Tarbuk³⁰, Ana Vesel Križaj³¹

Kvalitativna studija utjecaja zajedničke nastave redovitih učenika plesne škole i djece s teškoćama

Tijekom školske godine 2016./2017. nekolicina učenika plesnog odjela Umjetničke škole Franje Lučića sudjelovala je u projektu izrađenom po modelu Univerzalnog dizajna za učenje pod nazivom *Vatra, voda, zemlja, zrak* – spoj likovnog i plesnog medija koji se provodio u jednom mjesечно u trajanju dva školska sata. U projektu su sudjelovali polaznici Centra za rehabilitaciju Mali dom – Zagreb, rehabilitacijske ustanove koja se bavi rehabilitacijskim i edukacijskim programima djece s oštećenjem vida i dodatnim teškoćama te učenice drugog razreda srednje škole plesnog odjela Umjetničke škole Franje Lučića.

Projekt je rezultirao poster-prezentacijom koju je Ivana Macokatić, edukacijska rehabilitatorica, predstavila pod nazivom *Body in Motion* na Europskoj konferenciji ICEVI u Brugesu 2017. godine. Tijekom projekta uočen je pozitivan utjecaj takve zajedničke nastave na samopouzdanje, samopercepciju i samovrednovanje učenika. Naime, učenici umjetničkih škola najčešće su talentirani mladi ljudi suočeni sa stalnim ocjenjivanjem i propitkivanjem izvrsnosti i od njih se očekuje stalan napredak i najbolji rezultati. U takvom se okruženju događa to da se djeca s normalnim predispozicijama osjećaju kao da ne zadovoljavaju u odnosu na one koji svojom prirodnom građom lakše zadovoljavaju zahtjeve koji se od njih očekuju. Takva percepcija počinje utjecati na manjak samopouzdanja i osjećaj nedostatnosti koji opet dovodi do nedostatka volje pri sudjelovanju u umjetničkim aktivnostima. Susret i rad s djecom s posebnim potrebama osvježuje im stvarne probleme te realnije procjenjuju ograničenja koje im nameće vlastito tijelo i tako se lakše nose s osjećajem nesigurnosti. Metoda koju smo koristili prilikom prikaza ovog primjera dobre prakse jest metoda polustrukturiranog dubinskog intervjua s deskriptivnim, strukturiranim, kontrastnim i evaluacijskim pitanjima. U istraživanju su bili uključeni i ispitivači te njihovo iskustvo tijekom projekta. Metodom redukcije podataka izvedeni su kvalitativni zaključci koji upućuju na to da je rad s djecom s posebnim potrebama jednako tako koristan za obje skupine djece i za njihove mentore te bi trebalo poticati integraciju.

Ključne riječi: djeca s posebnim potrebama, učenici plesne škole, integracija, samopercepcija, kvalitativna studija

30 Umjetnička škola Franje Lučića, Velika Gorica, Hrvatska

31 Umjetnička škola Franje Lučića, Velika Gorica, Hrvatska

A Qualitative Study of the Influences of Group Classes with the Students of Dance Schools and Children with Special Needs

During the school year of 2016/2017, a few students of the dance department of the School of Art Franjo Lučić had taken part in a project created according to the model of Universal learning design *Fire, Water, Earth, Air* – a combination of visual arts and dance media, which was conducted once a month for two school hours. The participants were students of the Rehabilitation Center Mali dom – Zagreb, an institution which provides rehabilitative and educational programs for children with eyesight impairment and additional disabilities, and the sophomore students of the dance department of the School of Art Franjo Lučić.

The project resulted in a poster presentation titled *Body in Motion* by educational rehabilitator Ivana Macokatić held at the ICEVI conference at Bruges in 2017. During the project, such group classes were observed to have a positive effect on self-confidence, self-perception and self-evaluation of the students. Students in art schools are most often talented young people faced with a constant evaluation and questioning of their excellence and are expected to continually improve and achieve the best results within their ability. In such an environment, children with normal dispositions often feel as if they are not capable enough in comparison to their peers which may be physically better suited for the demands of dance. This perception begins to decrease their self-confidence and increase their feeling of insufficiency, which leads to a lack of will in participation in art activities. Meetings and work with children with special needs brings some real problems to their attention and allows for a more realistic evaluation of the limits their body poses on them, and in this way makes dealing with insecurities easier. The method used to present an example of such practice is the half-structured deep interview with descriptive, structured, contrastive and evaluation questions. Researchers were also involved in the experiment and were asked about their experiences during the project. Using the method of data reduction, it was concluded that working with special needs children is as equally useful to both groups of children and their mentors, and that integration should be encouraged.

Keywords: children with special needs, dance school students, integration, self-perception, a qualitative study

*Iva Ćorković*³²

Razumna prilagodba radnog mjesta kao alat inkluzije za osobe s invaliditetom

Razumne prilagodbe postoje u manjim ili većim razmjerima u raznim sferama društva. Podizne platforme i rampe za invalidska kolica koje omogućuju pristup javnim ustanovama ili vijesti na znakovnom jeziku za osobe s oštećenjem sluha samo su neki oblici razumne prilagodbe s kojima se čovjek svakodnevno susreće. Razumna prilagodba označava potrebnu i odgovarajuću prilagodbu koja poštuje načelo individualnog pristupa, a kojom se osobama s invaliditetom (OSI) osigurava korištenje ljudskih prava i temeljnih sloboda na ravnopravnoj osnovi s drugima. Jedno je od njih i pravo na rad i slobodu rada. Radno mjesto koje je optimalno prilagođeno povećava radnu učinkovitost, omogućava samostalnost u radu i ostvarenje potencijala osobe te sprječava pogoršanje zdravstvenog stanja. Tako se također povećava broj dostupnih radnih mjesta i olakšava se uključivanje u svijet rada osobama s invaliditetom. Vrste razumne prilagodbe radnog mjesta jesu arhitektonska prilagodba radnog mjesta i radnog okoliša, tehnička prilagodba opreme i sredstava za rad, prilagodba psihosocijalnih, kognitivnih, organizacijskih aspekata radnog mjesta i radnog okoliša. U Republici Hrvatskoj zakonski je regulirano sufinanciranje troškova arhitektonske i tehničke prilagodbe radnog mjesta. Cilj je ovog rada kroz pet konkretnih slučajeva sufinancirane i provedene arhitektonske i tehničke prilagodbe radnog mjesta za osobe s različitim vrstama oštećenja uputiti na mogućnost ostvarivanja ovog poticaja kako bi se osobe s invaliditetom uključile u svijet rada i ostale u njemu te razvijale i njegovale svoje kapacitete. Cilj je rada također naglasiti važnost rada i to kako je razumna prilagodba radnog mjesta u konačnici sredstvo koje pridonosi socijalnoj inkluziji osoba s invaliditetom.

Ključne riječi: razumna prilagodba, inkluzija, osoba s invaliditetom

32 Univerzita Komenského v Bratislave, Pedagogická fakulta, Bratislava, Slovačka

Reasonable Accommodation of Working Place as an Inclusion Tool for People with Disabilities

Reasonable accommodation exists, to a greater or lesser extent, in various spheres of society. Lifting platforms and wheelchair ramps that provide access to public facilities or news in sign language for the hearing impaired are some of the forms of reasonable accommodation that every person encounters on a daily basis. Reasonable accommodation stands for the necessary and appropriate adaptation that respects the principle of individual approach, and which ensures that people with disabilities use their human rights and fundamental freedom on an equal basis with others. One of them is the right to work and freedom of work. A workplace that is optimally adapted increases work efficiency, enables independent work and the realization of personal potential, and prevents the deterioration of health. It also increases the number of available jobs and facilitates the inclusion of a person with disability at working places. Types of reasonable workplace accommodations are: architectural adaptation of the workplace and work environment, technical adaptation of the equipment and work materials, adaptation of psycho-social, cognitive, organizational aspects of the workplace and work environment. In the Republic of Croatia, the co-financing of costs of architectural and technical workplace accommodation is legally regulated. The aim of this paper is to reveal the possibility of co-financing through five specific cases of co-financed and implemented architectural and technical adaptation of the workplace for people with different types of disabilities. In this way they can be included in the world of work and they can develop and nurture their capacities. The aim is also to emphasize the importance of work and how a reasonable accommodation of the workplace is ultimately a tool of social inclusion for people with disabilities.

Keywords: reasonable accommodation, inclusion, person with disability

*Karolina Doutlik*³³

Podrška pomoćnika u nastavi tijekom osnovnoškolskog i srednjoškolskog obrazovanja učenika s višestrukim teškoćama u razvoju – studija slučaja

U inkluzivnom odgoju i obrazovanju učenika s teškoćama u razvoju danas neizostavnu i neupitnu ulogu imaju pomoćnici u nastavi. U svakodnevnom radu s učenicima s određenim teškoćama učitelji i pomoćnici u nastavi ne pomažu samo učenicima već predstavljaju i podršku jedan drugom. Učitelji trebaju biti dobro upoznati s učenikovim mogućnostima te na temelju njih s pomoćnicima prilagođavati nastavne sadržaje i metode poučavanja posebnim edukacijskim potrebama učenika te pratiti kako učenik napreduje. Posao je pomoćnika u nastavi dakle vrlo izazovan, a njegova zahtjevnost ovisi i o oštećenjima, odnosno teškoćama koje učenik kojem je potrebna podrška ima.

Budući da se u Hrvatskoj posao pomoćnika u nastavi često gleda kao mjera smanjivanja nezaposlenosti, česta je stoga i njihova fluktuacija. Osim završenog četverogodišnjeg srednjoškolskog obrazovanja, završenog osposobljavanja i stečene djelomične kvalifikacije te pravomoćne neosuđivanosti za neko kazneno djelo, tj. nevođenja kaznenog postupka protiv pomoćnika u nastavi, on treba imati i određene kompetencije (komunikacijske, socijalne i dr.) kako bi što uspješnije izvršio zadatke i poslove koji se od njega očekuju. Postavlja se pitanje koliko uopće prosječni učenik s teškoćama u razvoju tijekom svog obrazovanja promijeni pomoćnika u nastavi.

Cilj je ovog rada na temelju studije slučaja učenika s višestrukim teškoćama u razvoju prikazati rad pomoćnika u nastavi tijekom njegova osnovnoškolskog i srednjoškolskog obrazovanja. Intervjuirajući samog učenika, pomoćnike koji su asistirali učeniku te majku učenika, doznaje se više o zadacima, obvezama, osposobljenosti, poslovima i kompetencijama pomoćnika, problemima s kojima su se susreli, percepcijama vlastite uloge, napretku učenika, odnosima, međusobnoj komunikaciji i suradnji između učenika, pomoćnika, roditelja te učitelja.

Ključne riječi: cerebralna paraliza, pomoćnici u nastavi, studija slučaja, učenici s teškoćama u razvoju

33 Osnovna škola „Ivan Benković“, Dugo Selo, Hrvatska

Teaching Assistants' Support to Students with Multiple Developmental Difficulties During Primary School and High School Education – Case Study

In this day and age, teaching assistants have an indispensable and unquestionable role in inclusive education of students with developmental difficulties. In their daily work with students with particular difficulties, teachers and teaching assistants do not only help students, but give support to each other as well. Teachers need to be well-acquainted with the abilities which the student possesses. Together with the teaching assistants the teacher adapts the teaching contents and teaching methods to the needs of the student. In other words, the work of the teaching assistant is very challenging, and its demands depend on the impairment, i.e.

difficulties that a student needing assistance has. The fluctuation of teaching assistants in Croatia is frequent as the work of a teaching assistant is often perceived as a measure to reduce unemployment. In addition to completing a four-year high school program, completed training and acquired partial qualification, proof that the person has not been convicted of a criminal activity, i.e. that the teaching assistant is not involved in criminal proceedings, they should possess particular competences (communicative, social, and other) in order to successfully complete the tasks and activities which are expected of this person. The question that arises is the number of teaching assistants an average student with developmental needs exchanges during his education.

The aim of this paper is to present the support of a teaching assistant during a student's primary and secondary education based on a case study involving a student with multiple developmental difficulties. By interviewing the student, teaching assistants who have supported the student, and the student's mother, we learn of tasks, obligations, training, work and competences of teaching assistants. The issues they have encountered, the perception of their own role, student progress, relationships, interpersonal communication and cooperation between the student, teaching assistant, parent and teacher are also revealed.

Keywords: case study, cerebral palsy, students with developmental difficulties, teaching assistants.

*Marijana Dugalić Labus³⁴, Vesna Dukanac³⁵,
Tatjana Milivojević³⁶, Gordana Čolić³⁷*

Dramska metoda kao pomoć u terapiji mucanja kod djece i adolescenata

Dramska metoda skup je učenja koji koristi dramski izraz kao čovjekovu sposobnost koju koristi tijekom odrastanja i sazrijevanja. Dramski izraz znači svaki oblik izražavanja u kojem su stvarni ili zamišljeni događaji, bića, predmeti i odnosi predstavljeni ulogama/situacijama odigranim/odglumljenim. Njegov cilj nije isključivo profesionalno bavljenje dramskom umjetnošću, već prvenstveno pomoć u općem razvoju ili ko-terapijska pomoć s drugim terapijskim metodama. Dramska metoda, među ostalim, ima cilj razvijati govorne i izražajne sposobnosti i vještine, razvijati motoriku i „govor tijela“, ali i pomoći djetetu/adolescentu da stekne sigurnost i samopouzdanje. Mucanje je sindrom s velikim brojem manifestacija za koji ne postoji jedna općeprihvaćena definicija. Najčešće se povezuje s atipičnim govornim obrascem, ali uključuje i druge komponente ljudskog života kao što su emocije, spoznaja i društveni aspekt. Osnovni je cilj ovog rada prikazati način rada koji može imati edukativni i terapeutski karakter. U radu će se prikazati mogućnosti dramskih tehnika kao pomoćnog terapijskog sredstva za mucanje. Drugi je cilj rada prikazati terapijski aspekt liječenja kroz dramsku predstavu kod djece koja imaju problem s mucanjem, a spremna su se verbalno izraziti kroz glumu. Takav im način liječenja pomaže u prevladavanju straha od govora što potiče jačanje njihova samopouzdanja i smanjuje povlačenje iz društvenog konteksta. Društveni je cilj ovog rada uvođenje dramske metode u temeljne logopedске tretmane kao pomagala u terapiji kod djece i adolescenata s govornim teškoćama, tj. mogućnost njegove praktične primjene.

Ključne riječi: dramska metoda, mucanje, praktična primjena

34 Visoka škola socijalnog rada u Beogradu, Beograd, Srbija

35 Visoka škola socijalnog rada u Beogradu, Beograd, Srbija

36 Visoka škola socijalnog rada u Beogradu, Beograd, Srbija

37 Visoka škola socijalnog rada u Beogradu, Beograd, Srbija

Dramatic Method as an Assistance in Stuttering Therapy in Children and Adolescents

The dramatic method is a set of teachings, which use dramatic expression, as a human ability that he uses during growing up and maturing. Dramatic expression means any form of expression in which real or imagined events, beings, objects and relationships are represented by roles / situations played / acted out. Its goal is not exclusively professional dealing with dramatic art, but primarily assistance with general development or co-therapeutic assistance with other therapeutic methods. Among other things, the dramatic method aims to develop speaking and expressive abilities and skills; to develop motor skills and "body language"; but also to help the child / adolescent gain security and self-confidence. Stuttering is a syndrome with a large number of manifestations for which there is no one universally accepted definition. It is most commonly associated with an atypical speech pattern, but also includes other components of human life such as emotions, cognition, and the social aspect. The main goal of this paper is to present the method of work, which can have an educational and therapeutic character. The paper will present the possibilities of dramatic techniques as an auxiliary therapeutic tool for stuttering. The second goal of the paper is to present the therapeutic aspect of treatment through dramatic performance in children who have a problem with stuttering, and are ready to express themselves verbally through acting. This type of treatment helps them to overcome the fear of speech, which stimulates the strengthening of their self-confidence and reduces the withdrawal of the social context. The social goal of this paper is the introduction of the dramatic method in basic speech therapy treatments as an aid in therapy in children and adolescents with speech difficulties, i. e. the possibility of its practical application.

Keywords: dramatic method, stuttering, practical application

Jelena Dujmović Bocka³⁸, Ljilja Šrepfler³⁹

Pravni i socijalni aspekti zapošljavanja osoba s invaliditetom u visokoobrazovnom sustavu kao javnoj službi

U visokoobrazovnom sustavu kao javnoj službi nerijetko se potiče zapošljavanje osoba s invaliditetom. Cilj je rada istražiti u kojoj se mjeri provodi politika zapošljavanja osoba s invaliditetom na Sveučilištu Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku obuhvaćajući znanstveno-nastavne i umjetničko/znanstveno-nastavne sastavnice. U prvom dijelu rada autori ističu važnost sagledavanja stanja i perspektive zapošljavanja osoba s invaliditetom na području visokog obrazovanja kao javne službe s pravnog i socijalnog aspekta. Analizira se nadalje trenutno stanje zapošljavanja osoba s invaliditetom u Hrvatskoj, a s naglaskom na pravni okvir, ističući pravne i socijalne vrijednosti u javnoj upravi kao iskonske vodilje prilikom provedbe svih strateških dokumenata. Središnji dio rada odnosi se na provedbu empirijskog istraživanja o zapošljavanju osoba s invaliditetom na svim sastavnicama Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku. Temeljna hipoteza od koje se polazi u radu glasi ovako: visoko obrazovanje kao javna služba u značajnoj mjeri potiče politiku zapošljavanja osoba s invaliditetom (uporište hipotezi čini analiza teorije otvorenog sustava s dvama relevantnim dijelovima okoline visokoobrazovnog sustava – politike i eurointegracija). Zaključno, rezultati dobiveni empirijskim istraživanjem poslužiti će za potvrdu, odnosno negaciju polazne pretpostavke te će tako predstavljati izvorni doprinos upravnoj znanosti i socijalnoj politici koji se ogleda u sljedećem: kreiranju teorijske podloge za provedbu empirijskog istraživanja, analizi pravnog okvira zapošljavanja osoba s invaliditetom s naglaskom na socijalne vrijednosti u javnoj upravi, provedbi empirijskog istraživanja s postavljenom glavnom hipotezom, dobivanju rezultata empirijskog istraživanja koji će poslužiti samom razvoju upravne znanosti te socijalne politike.

Ključne riječi: javna služba, osobe s invaliditetom, pravne vrijednosti, socijalne vrijednosti, visokoobrazovni sustav

38 Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Pravni fakultet Osijek, Osijek, Hrvatska

39 Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Ured za nastavu i studente, Osijek, Hrvatska

Legal and Social Aspects of Employment of Persons with Disabilities in the Higher Education System as a Public Service

Employment of people with disabilities is frequently encouraged within the higher education system as public service. The aim of this paper is to research to which extent is the policy of employment of people with disabilities enforced in the University of Josip Juraj Strossmayer in Osijek including both its scientific-educational units and other university units and special branches. In the first part of the paper the authors emphasize the importance of analysing the current situation and the perspective of people with disabilities in higher education system as public service from legal and social aspect. Moreover, the current state of employment of people with disabilities in Croatia is also being researched with emphasis on the legal framework while highlighting legal and social values in public administration as guidelines for enforcing strategic documents. The central part of the paper offers insight in the results of empirical research about employment of people with disabilities in all the units of the Josip Juraj Strossmayer University in Osijek. The starting hypothesis of the paper is: higher education as public service significantly encourages the policy of employment of people with disabilities (the support for the hypothesis is found in the theory of analysis of the open system with two relevant aspects of the higher education system – politics and eurointegration). Conclusively, the results obtained by empirical research will be used to support or negate the initial assumption and will thereby be viewed as original contribution to administrative science and social politics through following: establishing theoretical background for empirical research, analysing the legal framework of employment of people with disabilities while emphasizing social values in public administration, conducting empirical research with the set main hypothesis, obtaining results of empirical research which are to be used for further development of administrative science and social politics.

Keywords: public service, people with disabilities, legal values, social values, higher education system

Ivana Đurđević Babić⁴⁰, Natalija Bošnjaković⁴¹

Informacijsko-komunikacijska tehnologija i igrifikacija u obrazovanju učenika s teškoćama – stajalište budućih učitelja

Model inkluzivnog obrazovanja temelji se na jednakom pravu svih učenika da u okviru svojih sposobnosti, mogućnosti i interesa sudjeluju u odgojno-obrazovnom procesu, ali i surađuju sa svojim vršnjacima. Kako bi se inkluzija uspješno integrirala u hrvatski odgojno-obrazovni sustav, potrebna je promjena paradigme poučavanja, što podrazumijeva usmjerenost na potrebe učenika umjesto na njihovu kategorizaciju. Paradigma inkluzivnog poučavanja uključuje uklanjanje prepreka izradom profila učenika te diferencijaciju provedenu upotrebom primjerenih zadataka, izradom kvalitetnog kurikuluma, fleksibilnim grupiranjem učenika, neprekidnim vrednovanjem i uporabom odgovarajućih strategija poučavanja. U tom je procesu značajna uloga igrifikacije i uporaba informacijsko-komunikacijskih tehnologija. Brojna istraživanja potvrđuju da korištenje informacijsko-komunikacijskih tehnologija u nastavi poboljšava proces učenja i povećava uključenost učenika u aktivno učenje, a značajno utječe i na motivaciju učenika. Za rad u inkluzivnom okruženju ključne su kompetencije i stavovi sadašnjih, ali i budućih učitelja.

U svrhu omogućavanja efikasnijeg poučavanja i stjecanja ishoda učenja, u ovom se radu analiziraju stavovi budućih učitelja (N = 123) o uporabi informacijsko-komunikacijske tehnologije i igrifikacije u obrazovanju učenika s posebnim potrebama te njihovo dosadašnje iskustvo s igrifikacijom u obrazovanju. Željelo se također vidjeti može li se oblikovati model neuronskih mreža koji će sa stopom klasifikacije većom od 50% klasificirati buduće učitelje ovisno o stavu prema tehnologiji. Rezultati Fisher-Freeman-Halton egzaktnog testa na razini značajnosti od 5% upućuju na to da postoji statistički značajna povezanost između njihova stava o posjedovanju dobre informacijske i informatičke pismenosti kao preduvjeta za uspješnu primjenu elemenata igrifikacije u obrazovanju te nekih izjava koje se tiču upotrebe igrifikacije u obrazovanju učenika s posebnim potrebama. Oblikovani model neuronske mreže s višeslojnim perceptronom (MLP) postigao je ukupnu točnost klasifikacije od 66,67%.

Ključne riječi: igrifikacija, informacijsko-komunikacijska tehnologija, inkluzija, učenici s teškoćama, neuronske mreže

40 Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti, Osijek, Hrvatska

41 Osnovna škola Vođinci, Vođinci, Hrvatska

Information and Communication Technology and Gamification in the Education of Students with Special Needs – The Point of View of Future Teachers

The model of inclusive education is based on the equal right of all students to participate in the educational process according to their abilities, possibilities and interests as well as to cooperate with their peers. In order for the inclusion to be successfully integrated into our educational system, a change in the teaching paradigm is needed, which implies a focus on student needs, rather than on their categorization. The inclusive teaching paradigm includes the removal of barriers by creating student profiles and differentiation through the use of appropriate tasks, quality curriculum development, flexible grouping of students, continuous evaluation and the use of appropriate teaching strategies. The role of gamification and the use of information and communication technologies (ICT) is significant in this process. Numerous studies confirm that the use of ICT in teaching improves learning, increases the involvement of students in active learning and significantly affects student motivation. Competences and attitudes of current and future teachers are crucial for working in an inclusive environment.

In order to enable more efficient teaching and learning outcomes, this paper analyzes the attitudes of future teachers ($N = 123$) on the use of ICT and gamification in the education of students with special needs as well as their previous experience with gamification. Also, the aim was to see whether a neural network model could be created that would classify future teachers with a classification rate greater than 50%, depending on their attitudes towards technology. The results of the Fisher-Freeman-Halton exact test at the significance level of 5% indicate that there is a statistically significant correlation between their attitude towards good information and computer literacy as a prerequisite for the successful application of gamification elements and statements concerning the use of gamification. The created multilayer perceptron neural network (MLP) achieved an overall classification accuracy of 66.67%.

Keywords: gamification, information and communication technology, inclusion, students with disabilities, neural networks

Andrea Fajdetic⁴²

Implikacije aktualnih odgojno-obrazovnih politika i ostvarivanje prava učenika s teškoćama u razvoju na odgojno-obrazovno uključivanje uz profesionalnu podršku

Prema Nacionalnoj razvojnoj strategiji Republike Hrvatske, do 2030. godine kvaliteta odgojno-obrazovnog sustava i njegova koherentnost pretpostavlja, među ostalim, sustav koji je prožet poduzetnošću i inovativnošću. Paradigma i diskurs edukacijske rehabilitacije usmjeren je na unapređenje sustava odgoja i obrazovanja s ciljem zaštite prava učenika s teškoćama i teškoćama u razvoju. Kako bi se osiguralo pravo na odgoj i obrazovanje pod jednakim uvjetima i uključenost (inkluziju), u Republici su Hrvatskoj potrebne značajne reformske promjene odgoja i obrazovanja cijele okomice.

Ranjiva skupina učenika s teškoćama u razvoju posebno je prioritarna u odnosu na osiguranje primjerene podrške. Trenutne su politike rezultirale značajnim promjenama u dijelu osiguranja profesionalne podrške učenicima s teškoćama u razvoju u vidu osiguranja pomoćnika u nastavi. Ipak se teško oteti dojmu da su politike odabrale zapravo ekonomski isplativiji i ne nužno kvalitetniji i teškoćama učenika primjereniji oblik podrške. Jedna od izravnih negativnih implikacija razvoja takvog sustava podrške jest i razvoj sive ekonomije. Čini se da je ovaj u obrazovanju nikad viđen fenomen izravna posljedica nedovoljno promišljenih politika unapređenja sustava podrške učenicima s teškoćama u razvoju, to jest angažmana potplaćenog i priučenog profesionalnog kadara. Uočeno je nadalje da su politike usmjerene na rješavanje dva različita društvena problema istovremeno – odgojno-obrazovno uključivanje i zapošljavanje teško zapošljivih osoba – međusobnim povezivanjem i predstavljanjem kao da je riječ o unapređenju sustava, što je s gledišta edukacijsko-rehabilitacijske struke teško opravdati. Trenutne su politike nadalje rezultirale značajnim razlikama u ostvarivanju prava na integriranu (cjelovitu) edukacijsku rehabilitaciju, to jest na odgoj, obrazovanje i rehabilitaciju, koja je razvidna iz manjkavosti podrške koja proizlazi iz postupka određivanja primjerenog programa i oblika školovanja.

U ovom će se radu razmotriti posljedice aktualnih politika te moguće politike koje bi osigurale istinsku zaštitu prava djece, prevenirale socijalnu isključenost i, konačno,

42 Osnovna škola Petra Zrinskog Zagreb, Zagreb, Hrvatska

osigurale jednake obrazovne mogućnosti učenika s teškoćama u razvoju. Promišljat će se o unapređenju sustava, strategijama obrazovanja kadra i sistematizaciji novih (inkluzivnih praksi) primjerenih radnih mjesta, primjerice dodatni učitelj u redovnom razredu, inkluzivni učitelj i sl., intervencijski edukacijski rehabilitator i sl.

Ključne riječi: odgojno-obrazovne politike, prava učenika s teškoćama u razvoju, odgojno-obrazovno uključivanje, profesionalna podrška

Implications of Current Educational Policies and Exercising the Right of Students with Disabilities to Educational Involvement with Professional Support

According to the National Development Strategy of the Republic of Croatia, by 2030 the quality of the educational system and its coherence presupposes, among other things, a system imbued with entrepreneurship and innovation. The paradigm and discourse of educational rehabilitation is aimed at improving the education system with the aim of protecting the rights of students with disabilities. In order to ensure the right to education under equal conditions and inclusion, significant reform changes in the education of the entire vertical are needed in the Republic of Croatia.

A vulnerable group of students with disabilities is particularly a priority in terms of providing adequate support. Current policies have resulted in significant changes in the provision of professional support to students with disabilities in the form of the provision of teaching assistants. However, it is difficult to shake off the impression that the policies have actually chosen a more economically viable and not necessarily better and more appropriate form of support for students. One of the direct negative implications of the development of such a support system is the development of the gray economy. This never-before-seen phenomenon in education seems to be a direct consequence of insufficiently thought-out policies to improve the support system for students with disabilities, that is, the engagement of underpaid and trained professional staff. It was further noted that policies aimed at solving two different social problems at the same time - educational inclusion and employment of hard-to-employ persons - by interconnecting and presenting as if it were a system improvement, which is difficult to justify from the point of view of education and rehabilitation. Current policies have further resulted in significant differences in the exercise of

the right to integrated (comprehensive) educational rehabilitation, i.e., upbringing, education and rehabilitation, which is evident from the lack of support arising from the process of determining the appropriate program and form of schooling.

This paper will consider the implications of current policies and possible policies that would ensure genuine protection of children's rights, prevent social exclusion and, finally, ensure equal educational opportunities for students with disabilities. Consideration will be given to improving the system, staff education strategies and systematization of new (inclusive practices) suitable jobs, for example, additional teacher in the regular class, inclusive teacher, etc., intervention educational rehabilitator, etc.

Keywords: educational policies, rights of students with disabilities, educational inclusion, professional support

Sanja Grbić⁴³, Irena Magaš⁴⁴

Ostvarivanje prava djece s invaliditetom: inkluzija ili diskriminacija?

Ostvarivanje i zaštita prava osoba s invaliditetom posljednje desetljeće odvija se prema modelu ljudskih prava koji počiva na tezi da su osobe s invaliditetom pravni subjekti sposobni za ovlaštenu život i ovlaštenu na normalan život u zajednici koje onda kao takvo uključuje i socijalni i zdravstveni model, ali se ne temelji isključivo na njima. Među njima se ističe posebna skupina kao najranjivija u društvu, a to su djeca s invaliditetom čije ostvarivanje i zaštita prava počinje od najranije dobi primjenom instrumenata rane intervencije i inkluzije. Nužna je stoga njihova odgovarajuća i učinkovita pravna regulacija kako ostvarivanje i zaštita prava djece s invaliditetom ne bi ostali samo mrtvo slovo na papiru. Samo se tako djeci s invaliditetom, a isto tako i njihovim roditeljima, jamči pravo na dostojan život, samostalnost i adekvatan život u zajednici u kojem se onda očituje posebna uloga države. Autorice u ovom radu donose pregled i prikaz međunarodnih i nacionalnih propisa te strategija ključnih za ostvarivanje prava djece s invaliditetom jer su povrede njihovih prava dovele do situacije da ih se naziva „nevidljivom djecom“, a njihova prava „nevidljivim pravima“. Njima je, kao takvoj skupini, nužno potrebna potpuna podrška društvenog i političkog sustava kroz sve zaštitne i pravne mehanizme koji su danas modernim civilizacijama na raspolaganju te stvarna provedba istih. Kako bi utvrdile stvarno stanje u Republici Hrvatskoj, autorice u ovom radu donose i analiziraju rezultate istraživanja provedenog u suradnji s roditeljima djece s invaliditetom uključenima u rad brojnih udruga koje omogućavaju, ostvaruju i olakšavaju inkluziju djece s invaliditetom. Iz navedenog će istraživanja proizaći zaključci o stvarnoj primjeni i zaštiti prava djece s invaliditetom u Republici Hrvatskoj koji su doveli i do postavljanja pitanja u naslovu rada – predstavlja li ostvarivanje prava djece s invaliditetom inkluziju ili diskriminaciju.

Ključne riječi: djeca s invaliditetom, inkluzija, diskriminacija, UN-ova Konvencija o pravima osoba s invaliditetom, Europska konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda

43 Sveučilište u Rijeci, Pravni fakultet, Rijeka, Hrvatska

44 Udruga za muzikoterapiju i edukacijsko-rehabilitacijski rad – Muzikopter, Rijeka, Hrvatska

Exercising the Rights of Children with Disabilities: Inclusion or Discrimination?

The realization and protection of the rights of persons with disabilities in the last decade is based on the human rights model that incorporates the thesis that persons with disabilities are legal entities capable of and authorized to live normally in the society. That model includes the social and health model but does not rely exclusively on them. Among them, one special group stands out as the most vulnerable group in society, namely children with disabilities whose exercise and protection of rights begins at an early age by applying the instruments of early intervention and inclusion. Therefore, their adequate and effective legal regulation is necessary because that is the base of the efficient exercise and protection of rights of the children with disabilities. Only like that children with disabilities, as well as their parents, are guaranteed the right to a dignified life, independence and adequate life in a society which then depends on the special role of the state. In this paper, the authors provide an overview and presentation of both international and national regulations and strategies crucial for the realization of the rights of children with disabilities, since violations of their rights have led to the situation of calling them “invisible children” and their rights “invisible rights”. So, they urgently need the full support of the social and political system through all the protective and legal mechanisms available to modern society today and their actual implementation. In order to determine the real situation in the Republic of Croatia, the authors present and analyse the results of research conducted in cooperation with parents of children with disabilities involved in the work of numerous associations that promote and facilitate the inclusion of children with disabilities. The above research will lead to conclusions of the actual application and protection of the rights of children with disabilities in the Republic of Croatia, which led to the posing of question in the title of this paper, whether the exercise of the rights of children with disabilities is inclusion or discrimination.

Keywords: children with disability, inclusion, discrimination, UN Convention on the Rights of Persons with Disabilities, European Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms

Maja Gregić⁴⁵, Mirjana Baban⁴⁶, Pero Mijić⁴⁷, Vesna Gantner⁴⁸, Tina Bobić⁴⁹

Životinje kao terapija i pomoć društvu

Životinje mogu biti tješitelji duše te pravi pomagači u potrebi i potrazi (*self-search*). Pronalaze pristup pacijentima s demencijom, mogu mirisom osjetiti bolesti i sumnjaju na pojavu bolesti prije vlasnika. Terapija s pomoću životinja (European Society for Animal Assisted Therapy – ESAAT) psihoterapijski je tretman koji se temelji na izgradnji veze sa životinjom kroz interakciju i igru, kako terapija uz pomoć životinja djeluje i koja je životinja za koga prikladna. Životinje su se već odavno etablirale kao svojevrsni terapeut za ljude. Bilo da su konj, pas, mačka ili alpaka – pomažu malim i velikim pacijentima primjerice s anksioznim poremećajima, problemima mišićno-koštanog sustava ili u prevladavanju depresije. Interakcija sa životinjama može prenijeti osjećaj mira, zajednice i ljubavi. Zagovornici terapije uz pomoć životinja kažu da razvoj privrženosti prema životinji potiče samopoštovanje i samopouzdanje. Ovisno o potrebama pacijenta i ciljevima liječenja, ESAAT može uključivati udomljavanje kućnog ljubimca kod kuće, sudjelovanje u programu za terapiju životinja u zajednici ili pohađanje ustanove u kojoj žive terapijske životinje. Često može biti prilika za pacijente da izađu, komuniciraju sa svojim vršnjacima te sudjeluju u vježbama. Životinje mogu zaustaviti usamljenost, dati ljudima s demencijom novu kvalitetu života te pomoći djeci s problemima u ponašanju da izgrade povjerenje i preuzmu odgovornost. Psi primjerice pomažu djeci da smanje agresiju i na njih djeluju opuštajuće. Društveno povučena djeca postaju aktivnija uz pse, a psi djeluju smirujuće na hiperaktivnu djecu. Terapija s pomoću životinja može se odvijati u gotovo svakom okruženju koje najbolje odgovara potrebama pacijenta, uključujući bolnice, škole, pa čak i zatvore. U terapiji mogu sudjelovati mnoge životinje. Iako su konji, psi i mačke najčešći, neki ljudi biraju ribe, zamorce, pa čak i dupine. Vrlo je važno da su terapijske životinje prijateljske, mirne, dobro obučene, zdrave i ažurirane s cijepljenjima i kontrolom parazita.

Ključne riječi: terapija, životinja, ESAAT

45 Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Fakultet agrobiotehničkih znanosti Osijek, Osijek, Hrvatska

46 Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Fakultet agrobiotehničkih znanosti Osijek, Osijek, Hrvatska

47 Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Fakultet agrobiotehničkih znanosti Osijek, Osijek, Hrvatska

48 Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Fakultet agrobiotehničkih znanosti Osijek, Osijek, Hrvatska

49 Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Fakultet agrobiotehničkih znanosti Osijek, Osijek, Hrvatska

Animals as Therapy and Help to Society

Animals can be comforters of the soul and real helpers in need and self-search. They find access to patients with dementia, with smelling can detect and suspect the occurrence of the diseases prior the owner. Animal Assisted Therapy (European Society for Animal Assisted Therapy - ESAAT) is a psychotherapeutic treatment based on building a relationship with an animal through interaction and play; how animal-assisted therapy works and which animal is suitable for whom. Animals have long established themselves as a kind of therapist for humans. Whether they are a horse, dog, cat or alpaca, they help small and large patients, for example with anxiety disorders, musculoskeletal problems or in overcoming depression. Interaction with animals can convey a sense of peace, community and love. Proponents of animal-assisted therapy say that the development of attachment to animals encourages self-esteem and self-confidence. Depending on the patient's needs and treatment goals, ESAAT may include adopting a pet at home, participating in a community animal therapy program, or attending an institution where therapeutic animals live. It can often be an opportunity for patients to go out, communicate with their peers, and participate in exercises. Animals can stop loneliness, give people with dementia a new quality of life, and help children with behavioural problems build trust and take responsibility. Dogs, for example, help children reduce aggression and have a relaxing effect on them. Socially withdrawn children become more active through dogs; dogs have a calming effect on hyperactive children. Animal-assisted therapy can take place in almost any environment that best suits the needs of the patient, including hospitals, schools, and even prisons. Many animals can participate in the therapy. Although horses, dogs and cats are the most common, some people choose fish, guinea pigs and even dolphins. It is very important that therapeutic animals are friendly, calm, well trained, healthy and updated with vaccinations and parasite control.

Keywords: therapy, animals, ESAAT

Ljerka Hajnc⁵⁰, Petar Šajfar⁵¹, Lara Rašić⁵²

Odgovarajuća komunikacija profesionalnih pomagača kao preduvjet inkluzivnog pristupa osobama s invaliditetom

Aristotelova je filozofija već u 4. stoljeću prije Krista čovjeka odredila kao društveno biće. Međutim, određenim skupinama društva, među kojima su i osobe s invaliditetom, ni u suvremeno doba nije osigurana ravnopravna uključenost u društvenu zajednicu, što ih nerijetko dovodi u kontakt s profesionalnim pomagačima. Profesionalni pomagači teže postizanju inkluzije osoba s invaliditetom kao procesa koji zagovara puno sudjelovanje u ekonomskom, društvenom i kulturnom životu i kojim se poštuje individualnost svakog čovjeka. Takvim težnjama prethode brojni izazovi. Jedan od njih jest ostvarivanje odgovarajuće komunikacije s osobama s invaliditetom koja će profesionalnim pomagačima pružiti uvid u to s kojim se zaprekama oni svakodnevno susreću. Kako bi profesionalni pomagači mogli raditi u skladu s osobama s invaliditetom i za dobrobit istih, nužno je stjecanje odgovarajućih komunikacijskih vještina – poput aktivnog slušanja, postavljanja pravilnih pitanja – empatije te poznavanje različitih modaliteta komunikacije. Ponekad za uspostavu odgovarajuće komunikacije primjerice, ovisno o vrsti oštećenja, prioritet može biti prostorna prilagodba, izbjegavanje donošenja sudova o iracionalnim idejama, upotreba lako razumljivih riječi i jasnih jezičnih struktura, korištenje asistivnih tehnologija, pomoć intervenora i prevoditelja, strpljenje i/ili transformacija neverbalnih poruka u verbalne i obrnuto. Navedene specifičnosti samo su neke od komunikacijskih prilagodbi koje profesionalni pomagač treba usvojiti ako želi doprinijeti unapređenju kvalitete života osoba s invaliditetom i njihovoj inkluziji u društvenu zajednicu. Ovaj rad donosi prošireni pregled komunikacijskih obilježja, prepreka i mogućih rješenja s obzirom na konkretna oštećenja te naglašava individualni pristup i autentičnost profesionalnog pomagača u razvoju pomažućeg odnosa s osobom s invaliditetom.

Ključne riječi: osobe s invaliditetom, inkluzija, profesionalni pomagači, komunikacija

50 Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Pravni fakultet Osijek, Osijek, Hrvatska

51 Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Pravni fakultet Osijek, Osijek, Hrvatska

52 Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Pravni fakultet Osijek, Osijek, Hrvatska

Adequate Communication of Professional Helpers as a Prerequisite for an Inclusive Approach Towards Persons with Disabilities

As early as the 4th century B.C., Aristotle's philosophy determines the human as a being of community. However, for certain groups in society, in which, among others, are persons with disabilities, not even the modern age guarantees an equal involvement in the social community, which often brings them in contact with professional helpers. Professional helpers aim to achieve inclusion of persons with disabilities as a process that advocates full participation in economic, social and cultural life and which respects the individuality of each person. Such ambitions are preceded by numerous challenges, one of which is achieving adequate communication with persons with disabilities that will give professional helpers an overview of barriers present in their everyday lives. One of them is unequal access and opportunities in different aspects of social engagement. Therefore, in order for professional helpers to work in accordance with and for the wellbeing of persons with disabilities, acquiring appropriate communication skills, like active listening, asking questions and empathy, as well as being familiar with different modes of communication, is necessary. For example, sometimes in order to achieve adequate communication, depending on the type of impairment, spatial adjustment, avoiding making judgement on irrational ideas, usage of easily understood words and unambiguous language structures, use of assistive technologies, help from an intervenor and a translator, patience or transformation and/or non-verbal messages to verbal and vice versa, may be considered a priority. Aforementioned specifics are only some of communicational adjustments a professional helper should learn if he/she wants to be a person who participates in purposeful changes to improve the quality of life of persons with disabilities. This paper brings an expanded overview of communication barriers and possible solutions with regards to a particular impairment, but it also emphasizes the individual approach and authenticity of a professional helper in developing a supportive relationship with a person with a disability.

Keywords: persons with disabilities, inclusion, professional helpers, communication

Frans Hakkemars⁵³, Joanne Oussoren⁵⁴

Festivali, kultura i inkluzija osoba s invaliditetom

Droomtheater je lutajuća i produkcijska pozornica koja djeluje translokarno u Rotterdamu, lučkom gradu u Nizozemskoj. Droomtheater radi s ljudima, biljkama, životinjama i stvarima, interdisciplinarno, interaktivno, interkulturalno, međugeneracijski i međunarodno. Tijekom godina se, sve do 2021., Droomtheater koristio pripovijedanjem i kazalištem sjena uz pomoć mobilnog kovčega iz snova.

Naš je cilj da postanemo inkluzivniji i ekološki osvješteniji. Mi posređujemo među različitim generacijama, kulturama, vremenima i disciplinama, s amaterima i profesionalnim umjetnicima u skrbi i obrazovanju, aktivno i pasivno, za one koji ostaju kod kuće i pridošlice. Povezani smo s lokalnom strukturom kulturnih događanja i festivala. Zajedno razmjenjujemo uvide u marketing, komunikaciju i organiziranje inkluzivnih kulturnih programa za starije osobe i osobe s invaliditetom. Organizaciju lokalnog festivala i Droomtheater trenutno zanimaju ista pitanja – koje su posebne potrebe za ove skupine, koji su željeni kulturni programi i kako kulturnim programima odgovoriti na probleme izolacije i usamljenosti. I jedno i drugo zanima povezivanje različitih razina susjedstva, grada, sela na regionalnoj, nacionalnoj, europskoj i globalnoj razini.

Droomtheater povezuje osobnu i političku razinu polazeći se od pitanja poput onih tko smo, odakle dolazimo i kamo želimo ići, uključujući različite aktualne društvene teme kao što su klimatska kriza, tehnologija u zdravstvu, tržišno razmišljanje, rastuća nejednakost, individualizacija i usamljenost. Povećanje raznolikosti i razmišljanja o identitetu također stvara sve veće proturječnosti. Više raznolikosti također znači više ekstrema i učenja kako se nositi s tim većim razlikama. Izlaganje će se usredotočiti na kazalište stvari, projekt ostvaren tijekom posljednje dvije godine u suradnji s rotterdamskim festivalima i istraživanje inkluzije starijih osoba i osoba s invaliditetom zbog koronavirusa.

Ključne riječi: inkluzija, kazalište sjena, festivali, starije osobe

⁵³ UNIMA Netherlands; The world of puppetry (the Dutch quarterly magazine for puppetry), Uithoorn, Nizozemska

⁵⁴ Droomtheater Rotterdam; UNIMA Netherlands; The world of puppetry (the Dutch quarterly magazine for puppetry), Rotterdam, Nizozemska

Festivals, Culture and Disability Inclusion

Droomtheater is a wandering and producing stage that works translocally in Rotterdam, a port city in the Netherlands. Droomtheater works with people, plants, animals and things, interdisciplinary, interactively, interculturally, intergenerationally and internationally. Over the years until 2021, Droomtheater has used storytelling and shadow theatre with the help of a mobile dream suitcase.

Our aim is to become more inclusive and greener. We mediate between different generations, cultures, times and disciplines, with amateurs and professional artists in care, welfare and education, both actively and passively, for those who stay at home and newcomers.

We are connected to the local structure of cultural events and festivals. Together we exchange insights on marketing, communication and organization of participative cultural programs, especially for the elderly and people with disabilities. The local Festival organization and Droomtheater are currently interested in the same questions: What are the special needs for these groups, what are the desired cultural programs, and how can we respond to the problems of isolation and loneliness with cultural programs.

We are both interested in building bridges between different levels of neighborhood, city, countryside, at regional, national, European and global scale. Droomtheater connects the personal and political level by moving between questions like who are we?, where do we come from and where do we want to go?, including various current social themes such as the climate crisis, technology in healthcare, market thinking, increasing inequality, individualization and loneliness. Increasing diversity and thinking about identity also creates growing contradictions. More diversity also means more extremes and learning to deal with these larger and sharper differences. This presentation will focus on: 1. the theater of things, 2. the Project over the last two years in collaboration with Rotterdam Festivals and 3. the research on the inclusion of the elderly and the disabled due to the coronavirus.

Keywords: inclusion, shadowtheatre, festivals, elderly

*Ashley Hartman*⁵⁵

Inkluzivna praksa u galeriji: narativni pristup art terapiji u radu s klijentima s autizmom

U izlaganju će se istaknuti potencijal intervencija kreativnom art terapijom koje se mogu koristiti kod osoba s poremećajem iz spektra autizma. Istaknut će se pristup koji koristi pripovijedanje, narativni rad i art terapiju u galeriji s ciljem da se usredotoči na pružanje podrške klijentima kroz različite kreativne intervencije. Predstavit će se pregled kliničkih pojedinačnih i grupnih slučajeva koji su se odvijali u pet faza od 15 sesija. Raspravit će se o implikacijama za buduće inkluzivne prakse u art terapiji i u razvoju kreativnih intervencija za neuroraznolike populacije. Sudionici će moći opisati tri prednosti korištenja galerije kao dio pristupa narativne art terapije tijekom rada s pojedincima s poremećajima iz autističnog spektra. Sudionici će moći navesti kako pristup narativnoj art terapiji može pozitivno utjecati na oblikovanje identiteta kod mladih osoba s autizmom. Sudionici će također moći navesti barem jednu umjetničku direktivu koja naglašava izradu gline, fotografija, odnosno tekstilni medij kao dio pristupa narativne art terapije.

Ključne riječi: galerija, inkluzija, priča, autizam

55 Marywood University, Scranton, PA, Sjedinjene Američke Države

Inclusive Practices in the Gallery: A Narrative Approach to Art Therapy with Clients on the Autism Spectrum

This presentation will highlight the potential for creative art therapy interventions that may be used with individuals on the autism spectrum. A strengths-based approach that uses storytelling, narrative work, and art therapy in the gallery will be emphasized, with an effort to focus toward supporting clients through various creative interventions. An overview of clinical individual and groupwork cases that took place over five phases of 15 sessions will be presented. Implications for future inclusive practices in art therapy education and in developing creative interventions for neurodiverse populations will be discussed. Participants will be able to describe three benefits of using the gallery as part of a narrative art therapy approach while working with individuals on the Autism Spectrum. Participants will be able to list how the narrative art therapy approach may positively impact identity formation in young adults with Autism. Participants will be able to name at least one art directive that emphasizes claywork, photography, or textile mediums as part of a narrative art therapy approach.

Keywords: gallery, inclusion, narrative, autism

Marina Hojsak⁵⁶, Elizabeta Haničar⁵⁷

Učinak muzikoterapije uz terapijskog psa na razvoj socijalnih vještina kod djeteta s poremećajima iz spektra autizma

Posljednjih se godina velika pozornost pridaje poremećaju iz spektra autizma (PSA) te svjedočimo primjeni različitih terapijskih pristupa. Muzikoterapija se kao terapijski pristup sve češće primjenjuje u radu s djecom sa PSA-om. Isto se tako nerijetko susrećemo s uključivanjem terapijskih pasa u rad s djecom sa PSA-om. Cilj je ovoga rada ispitati učinak muzikoterapije uz terapijskog psa na razvoj socijalnih vještina kod djece sa PSA-om. Istraživanje je provedeno u obliku studije slučaja te se sastojalo od 10 seansi koje su vodili muzikoterapeut i edukacijski rehabilitator / voditelj terapijskog psa. Ispitanik ovog istraživanja bio je devetogodišnji dječak sa PSA-om. Podaci su prikupljeni ovim mjernim instrumentima: Individualized Music Therapy Assessment Profile (IMTAP) i Procjena osnovnog jezika i vještina učenja (POJVU). Rezultati istraživanja pokazali su da je na ljestvici procjene IMTAP došlo do napretka u području socijalnih vještina, posebice u ovim podljestvicama: sudjelovanje, izmjene slijeda / interakcijski obrati i pažnja, dok je na ljestvici POJVU došlo do napretka u područjima igra i slobodno vrijeme te socijalna interakcija.

Uključivanje terapijskog psa u proces muzikoterapije dovodi do veće motivacije djece sa PSA-om za dugotrajnijim i angažiranijim sudjelovanjem u glazbenim aktivnostima, a samim time i do bržeg usvajanja individualnim planom predviđenih ciljeva. Rezultati također mogu poslužiti kao polazište za daljnja istraživanja/integraciju dva navedena terapijska pristupa i za razvoj novih programa u okvirima sustava odgoja i obrazovanja za djecu sa PSA-om.

Ključne riječi: poremećaji iz spektra autizma, muzikoterapija, rehabilitacijski postupci uz terapijskog psa

56 Centar za autizam Osijek, Osijek, Hrvatska

57 Centar za autizam Osijek, Osijek, Hrvatska

The Effects of Music Therapy Along with a Therapy Dog on the Development of Social Skills of a Child with Autistic Spectrum Disorder

In recent years a great attention has been given to the autistic spectrum disorder (ASD) and we witness the application of different therapeutic approaches. Music therapy, as a therapeutic approach, has been increasingly applied when working with children with ASD. Also, it is not uncommon to see the inclusion of a therapy dog when working with children with ASD. The aim of this paper was to investigate the effects of music therapy along with a therapy dog on the development of social skills in children with ASD. Research was conducted in a case study form and it consisted of 10 sessions led by a music therapist and special education teacher/therapy dog handler. The research subject was a 9-year-old boy with ASD. Data was collected with the use of the assessment instruments: Individualized Music Therapy Assessment Profile (IMTAP) and "Procjena osnovnog jezika i vještina učenja" (POJVU). The obtained results showed a progress regarding the social skills domain on the IMTAP scale, especially in the subscales: participation, sequence changes and attention, while the POJVU scale showed a progress in the domains of playtime, leisure time and social interactions.

The obtained results indicate that the inclusion of a therapy dog in the music therapy process leads to enhanced motivation of children with ASD towards longer lasting and more active participation in music activities, and thereby towards a faster achievement of the goals set by the individual plans. These results can also be used as a starting point for further research/integration of these 2 therapeutic approaches, as well as for developing new programmes within the educational system for children with ASD.

Keywords: autistic spectrum disorder, music therapy, rehabilitation procedures along with therapy dog

Gordana Horvat⁵⁸, Snježana Barić Šelmić⁵⁹

Osobe s invaliditetom u udomiteljstvu kroz analizu medijskog sadržaja internetskih portala

Inkluzija se osoba s invaliditetom u društvo i zajednicu, promatrajući kroz temeljna ljudska prava, oslanja na politike prema osobama s invaliditetom poput strategije usmjerene na implementaciju deinstitucionalizacije koja se temelji na inkluziji i uključivanja osoba s invaliditetom u sve sadržaje života u zajednici. Jedan od ciljeva deinstitucionalizacije je povećanje izvaninstitucijskog smještaja poput udomiteljstva za djecu i odrasle osobe s invaliditetom te psihički bolesne odrasle osobe. Udomiteljstvo osigurava kvalitetniju skrb i okruženje što sličnije izvornoj obitelji s ciljem zaštite djece i odraslih s invaliditetom. Prema statističkom izvješću Ministarstva rada, mirovinskog sustava, obitelji i socijalne politike, u protekle je tri godine uočen pad broja smještaja u udomiteljstvu djece i odraslih osoba s invaliditetom više od 20%. Stereotipi i stigmatizacija osoba s invaliditetom utječu na marginalizaciju u društvu i socijalnu distancu te odbacivanje. Mediji često različito prikazuju osobe s invaliditetom kroz incidente koji se događaju te tako podržavaju stigmatiziranje ili generaliziranje. Cilj je istraživanja analizirati pojavnost udomiteljstva osoba s invaliditetom u medijima jer je jedan od ciljeva deinstitucionalizacije promoviranje alternativnih oblika skrbi, posebno udomiteljstva, u javnosti. Istraživački će okvir obuhvatiti kvalitativno istraživanje analize sadržaja triju internetskih portala koji imaju i svoju tiskanu inačicu (večernji.hr, jutarnji.hr i 24sata.hr). Razdoblje analize odnosi se na objave članaka u okviru jednog mjeseca, i to u razdoblju od 1. studenog 2021. do 1. prosinca 2021., a obuhvatit će sve medijske objave članaka koji su se pojavili u istraživanom razdoblju na analiziranim internetskim portalima. Hipoteza koja se dokazuje odnosi se na odsutstvo sadržaja vezanog uz udomiteljstvo osoba s invaliditetom, odnosno vrlo rijetko medijsko pojavljivanje. Cilj je dokazati kako ova društvena tema te slične teme nisu dovoljno medijski potentne da bi se o njima više govorilo.

Ključne riječi: internetski portali, medijski sadržaj, osobe s invaliditetom, udomiteljstvo, deinstitucionalizacija

58 Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Pravni fakultet Osijek, Osijek, Hrvatska

59 Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Akademija za umjetnost i kulturu u Osijeku, Osijek, Hrvatska

People with Disabilities in Foster Care through the Analysis of the Media Content of Internet Portals

The inclusion of people with disabilities in society and the community, viewed through fundamental human rights, relies on policies towards people with disabilities discount strategy aimed at implementing deinstitutionalization, which is basically based on inclusion and inclusion of people with disabilities in all aspects of community life. One of the goals of deinstitutionalization is to increase non-institutional accommodation such as foster care for children and adults with disabilities, and mentally ill adults. Foster care provides better quality care and an environment as similar as possible to the original family with the aim of protecting children and adults with disabilities. According to the statistical report of the Ministry of Labour, Pension System, Family and Social Policy, in the past three years, there has been a decline in the number of foster care for children and adults with disabilities by more than 20%. Stereotypes and stigmatization of people with disabilities affect marginalization by society and social distance and rejection. The media, through a variety of ways, often portrays people with disabilities through incidents that occur and thus support stigmatization or generalization. The aim of the research is to analyse the occurrence of foster care of persons with disabilities in the media, because one of the goals of deinstitutionalization is to promote alternative forms of care, especially foster care, in public. The research framework will include a qualitative research of content analysis of three Internet portals, which also have their own printed version (večernji.hr, jutarnji.hr and 24sata.hr). The analysis period refers to the publication of articles within one month in the period from 1 November 2021 to 1 December 2021, and will include all media publications of articles that appeared in the research period on the analysed Internet portals. The hypothesis that is being proven refers to the absence of content related to the foster care of persons with disabilities, i.e., a very rare media appearance. The aim is to try to prove that this and similar social topics are not media-potent enough to be talked about more.

Keywords: internet portals, media content, people with disabilities, foster care, deinstitutionalization

Marija Hren⁶⁰, Jasna Kudek Mirošević⁶¹

Percepcija studenata učiteljskih studija o kvaliteti inkluzivnog okruženja u osnovnim školama u Hrvatskoj

Nacionalni okvirni kurikulum (2011) u Republici Hrvatskoj ističe jednakost obrazovnih mogućnosti koja se temelji na društvenoj pravednosti te na školovanju koje se ne može umanjiti prema bilo kojim razlikama. Naglašava također djelovanje odgojno-obrazovnih ustanova u skladu s društveno-kulturnim vrijednostima i ciljevima. To pretpostavlja stvaranje inkluzivnog okruženja što uključuje ukupnost psihofizičkog, socijalnog i pedagoškog konteksta u kojem se ostvaruje učenje i poučavanje. U tom se smislu inkluzivno obrazovanje temelji na pravu kvalitetnog obrazovanja za sve učenike da prema svojim sposobnostima, mogućnostima i interesima sudjeluju i surađuju s drugim učenicima. Ovaj je rad usmjeren na važnost oblikovanja inkluzivnog okruženja i razinu njegove kvalitete u osnovnim školama u Hrvatskoj prema percepciji koju o tome imaju studenti učiteljskih studija kao važni sudionici u procjeni kvalitete inkluzivnog okruženja jer sudjelovanjem u školama tijekom stručno-pedagoške prakse prate proces nastave i rad učenika s posebnim odgojno-obrazovnim potrebama. Cilj je rada istražiti kvalitetu inkluzivnog okruženja u osnovnim školama u Hrvatskoj s obzirom na spoznaju i dojmove studenata učiteljskih studija. Uzorak ispitanika čini 161 student 4. i 5. godine učiteljskih studija sa sedam sveučilišta u Hrvatskoj (Osijek, Pula, Rijeka, Slavonski Brod, Split, Zadar i Zagreb). Za potrebe je istraživanja oblikovan Upitnik za studente učiteljskih studija o kvaliteti odgojno-obrazovne inkluzije u hrvatskim školama. Za testiranje razlika među studentima, s obzirom na godinu studija koju polaze, korišten je neparametrijski Mann-Whitney U-test. Rezultati su pokazali da postoje razlike u percepciji studenata o kvaliteti inkluzivnog okruženja u osnovnim školama u Hrvatskoj kada su u pitanju primjena strategija podrške, zastupljenost stručnih suradnika te njihova suradnja s učiteljima u planiranju i prilagodbi nastavnih metoda za učenike s teškoćama te u poticanju učenika tipičnog razvoja na interakciju i pružanje vršnjačke podrške učenicima s teškoćama.

Ključne riječi: inkluzivno okruženje, osnovne škole, studenti, učenici s teškoćama, učitelji

60 Osnovna škola Donja Stubica, Donja Stubica, Hrvatska

61 Sveučilište u Zagrebu, Učiteljski fakultet, Zagreb, Hrvatska

Perception of Students of Teacher Education on the Quality of Inclusive Environment in Croatian Primary Schools

National Framework Curriculum (2011) in the Republic of Croatia emphasizes the equality of educational opportunities based on social justice and education, which cannot be reduced to any differences. It also emphasizes the operation of educational institutions following socio-cultural values and goals. This presupposes the creation of an inclusive environment that includes the totality of the psychophysical, social and pedagogical context in which learning and teaching take place. In this sense, inclusive education is based on the right of quality education for all students to participate and cooperate with other students according to their abilities, possibilities and interests. This paper focuses on the importance of creating an inclusive environment and the level of its quality in Croatian primary schools according to the perception of students of teacher education in the Republic of Croatia as important participants in assessing the quality of an inclusive environment. the teaching process and the work of students with special educational needs. The aim of this paper is to explore the quality of the inclusive environment in Croatian primary schools concerning the knowledge and impressions created by students of teacher education. The sample consists of 161 fourth- and fifth-year students of teacher education from seven universities in the Republic of Croatia (in Osijek, Pula, Rijeka, Slavonski Brod, Split, Zadar and Zagreb). For the needs of the research, a Questionnaire for students of teacher education on the quality of educational inclusion in Croatian schools was constructed. A nonparametric Mann-Whitney U test was used to test the differences between students, given their year of study. The results showed differences in students' perceptions of the quality of the inclusive environment in our primary schools when it comes to implementing support strategies, representation of professional associates and their cooperation with teachers in planning and adapting teaching methods for students with disabilities, as well as encouraging students to interact and providing peer support to students with disabilities.

Keywords: inclusive environment, primary schools, students with disabilities, teachers, university students

*Victor Ilyukhin*⁶²

Two and Twenty Troubles (2016)

Two and Twenty Troubles (2016) dokumentarni je film Victora Ilyukhina. Radnja je filma usredotočena na dvoje glumaca s invaliditetom koji nakon duge stanke ponovno započinju svoje karijere. Rachel je bila perspektivna mlada glumica prije nego što je preživjela prometnu nesreću prije dvije godine. Anthony je rođen s tjelesnim invaliditetom i uzima stanku od glume zbog stalnog nedostatka samopouzdanja. Njih se dvoje susreću u kazališnoj kući Nicu's Spoon Theatre čija je misija pružiti priliku glumcima s invaliditetom i bez invaliditeta, različite dobi, spola, rase i kulturnog porijekla. Činjenica da je ovaj dokumentarni film dobio razne nagrade govori o tome da je značajan, što je i prepoznato.

Ključne riječi: invaliditet, dokumentarni film, *Two and Twenty Troubles*, Victor Ilyukhin

Two and Twenty Troubles (2016)

Two and Twenty Troubles (2016) is a documentary by Victor Ilyukhin. The plot is centered around two disabled actors who restart their careers after a long hiatus. Rachel was a promising young actress before surviving a car accident two years ago. Anthony was born with his physical disability and has been taking a break from acting due to a persistent lack of confidence. Both meet each other at the Nicu's Spoon Theater - a company whose mission is to provide opportunities to both disabled and non-disabled actors of various ages, genders, races and cultural backgrounds. The significance of this documentary which deals with different types of disabilities has been recognized as the film has received various awards.

Keywords: disability, documentary, *Two and Twenty Troubles*, Victor Ilyukhin

62 Redatelj, slobodni umjetnik, New York, Sjedinjene Američke Države

Gordana Ivković⁶³, Jelena Alić⁶⁴

Uključivanje studenata s invaliditetom u programe tjelesnog vježbanja na sveučilištima u Hrvatskoj

Sve veći broj studenata s invaliditetom upisuje različite studije na sveučilištima u Hrvatskoj i često se susreće s dodatnim ograničenjima kod izvođenja organiziranih tjelesnih i sportskih aktivnosti. Za potrebe će se ovog istraživanja izraditi anketni upitnik o stavovima inkluzije studenata s invaliditetom u postojećim programima Tjelesne i zdravstvene kulture na sveučilištima u Hrvatskoj. U radu će se utvrditi modaliteti sportskih aktivnosti koje se primjenjuju na sveučilištima u Hrvatskoj. Prikazat će se i analizirati dobiveni rezultati te će se usporediti s rezultatima načina inkluzije studenata s invaliditetom u ostalim zemljama. Na osnovi dobivenih rezultata, utvrđivanja postojećeg stanja i primjera dobre prakse ponudit će se prijedlozi za poboljšanje organiziranja i uvođenja novih sadržaja primjerenih i svrsishodnijih za studente s invaliditetom. Prikupljanjem i analizom kvantitativnih i posebno kvalitativnih podataka moći ćemo povećati razumijevanje o tome kako smo se suočili s izazovom inkluzije i, što je još važnije, kako ćemo moći poboljšati neke aspekte sportskih aktivnosti tako da studenti s invaliditetom mogu ostvariti najveću korist od pripremljenog programa. Program bi trebao poticati ciljeve i potrebe utemeljene na procesu učenja i individualne dobrobiti, a ne ciljeve vođene sadržajem i formom.

Ključne riječi: inkluzija, studenti s invaliditetom, sportske aktivnosti

63 Sveučilište u Zadru, Centar za tjelovježbu i studentski sport, Zadar, Hrvatska

64 Sveučilište u Zadru, Centar za tjelovježbu i studentski sport, Zadar, Hrvatska

Inclusion of Students With Disabilities in Programmes of Physical Exercise at Croatian Universities

An increasing number of students with disabilities enroll in various study programmes at Croatian universities and they often encounter additional restrictions in performing organized physical and sports activities. For the purposes of the research, a questionnaire survey on the attitudes of inclusion of students with disabilities in the existing programmes of Physical Education and Health at the universities will be developed. The paper will determine the modalities of sports activities that are applied at Croatian universities. The obtained results will be presented and analysed as well as compared with the results of the modalities of inclusion of students with disabilities in other countries. Based on the obtained results, assessing the current situation and examples of good practice, proposals to improve the organization and introduction of new content, more appropriate and more fit-to-purpose for students with disabilities will be offered. By collecting and analysing the quantitative and especially qualitative data, we will be able to increase our understanding of how we have faced the challenge of inclusion and, more importantly, how we will be able to improve some aspects of sports activities so that students with disabilities can benefit most from the prepared programme. The programme should encourage goals and needs based on the learning process and individual well-being and not goals guided by content and form.

Keywords: inclusion, students with disabilities, sports activities

Ivana Ježić⁶⁵

Likovne aktivnosti i umjetnost u edukacijskoj inkluziji kao metoda ostvarivanja komunikacijskih, rehabilitacijskih, terapijskih, umjetničkih te osobito odgojno-obrazovnih ishoda

U inkluzivnom se društvu u Hrvatskoj već desetljećima opsežno provodi edukacijska inkluzija u javnom odgojno-obrazovnom sustavu. Nisu, međutim, ni prije njezina promicanja ni tijekom njezine primjene provedena primjerena istraživanja o rezultatima inkluzije u stjecanju dobra odgoja i obrazovanja, socijalizaciji te kasnijoj osobnoj i radnoj uspješnosti. Djeca imaju pravo na likovnu izobrazbu te zbog aktivnih metoda rada rukama i zanimljivosti postupaka lako i rado prihvaćaju zadatke. Likovne aktivnosti mogu poprimiti različite značajke ovisno o tome što se želi postići. Likovno-pedagoške, rehabilitacijske i likovno-terapijske metode mogu znatno unaprijediti rezultate u brojnim odgojno-obrazovnim područjima. Učinkovitost metode ovisi o razini funkcioniranja učenika, naobrazbi i afinitetima učitelja te o okolnostima potrebnim za sustavan rad. U odgojno-obrazovnom sustavu likovne se aktivnosti mogu rabiti s različitim polazištima: rehabilitacija s ciljem razvoja motoričkih sposobnosti, koordinacije, vještina, zalaganja, marljivosti, ustrajnosti, dosljednosti, koncentracije, suradnje u zajednici, regulacije senzoričkih sposobnosti i dr., terapija radi opuštanja i smirivanja, odnosno poticanja i angažiranja, izražavanja podsvjesnog, neverbalne komunikacije s dvosmjernim djelovanjem, uključujući likovne terapije u užem i širem smislu, projektivne zadatke, emocionalnu i socijalnu regulaciju, empatiju, radnu terapiju, pozitivnu terapiju, poticanje rada zrcalnih neurona, kreativne terapije i liječenje umjetnošću. Izražavanje likovnim jezikom omogućuje raznovrsnost likovnih izričaja, vježbanje opažanja, sposobnost osobne interpretacije, individualnu i autentičnu kreativnost. Izgradnja identiteta izravnim neverbalnim djelovanjem likovnih aktivnosti utječe na izgradnju osobnih, društvenih, humanističkih, kulturnih, nacionalnih, vjerskih, etičkih i ekoloških stajališta. Učeničke radionice, zadrugarstvo i poduzetništvo, uz socijalizaciju u toleranciji, potiču suradnju u učeničkoj zajednici te prezentaciju vještina i proizvoda u široj zajednici, kao i povećanje empatičnosti korisnika i zajednice, proširenje suradnje te smanjenje stigmatizacije učenika s teškoćama, odnosno omogućivanje pozitivne afirmacije u zajednici. Učitelji koji učenike svakodnevno poučavaju najviše im mogu pomoći u

65 Centar za autizam Zagreb (1990. – 2016., u miru), Zagreb, Hrvatska

cjelovitom razvoju primjenom likovnih aktivnosti ako steknu dodatnu edukaciju. Ostvareni likovni radovi posrednici su u provedbi obrazovanja i svjedočanstva o ostvarenju rezultata.

Ključne riječi: edukacijska inkluzija, izgradnja identiteta, likovne aktivnosti, terapijski procesi, učenici s teškoćama

Visual Art Activities and Art in Educational Inclusion as a Method of Achieving Communication, Rehabilitation, Therapeutic, Artistic, and Especially Educational Outcomes

In our inclusive society, educational inclusion in the public educational system has been extensively implemented for several decades. However, neither prior to its promotion nor during the application, adequate research was not undertaken on the results of inclusion concerning the successful education, socialization and subsequent work efficiency. Children have the right to art education. Because of the active methods and the attractiveness of techniques, they easily and gladly accept art tasks. Art activities can take on different features depending on what we want to achieve. Art-pedagogy, rehabilitation and art-therapy methods can significantly improve results in numerous educational fields. The effectiveness of the methods depends on the functional level of students, on the education of teachers and on the circumstances necessary for systematic work with students. In the educational system, art activities can be applied with different goals in view: rehabilitation aims at developing motoric abilities, coordination, diligence, perseverance, concentration, community cooperation, etc., therapy aims at relaxation, at stimulation and engagement, at expression of subconsciousness, non-verbal communication, emotional and social regulation, empathy, stimulation of mirror neurons, and healing through art. Expression in an artistic language, practice of observation, ability of personal interpretation, individual creativity. Identity building through the direct non-verbal impact of artistic activities on the development of personal, social, cultural, national, religious, ethical, and environmental views. Student workshops, cooperative collaboration, including entrepreneurship, socialization, presentation of skills and products in the wider community; reducing the stigmatisation of students with disabilities or even enabling their positive affirmation in the community. Teachers working with students can help them best with art activities in their complete development if they obtain additional education. The created artworks are the means in the work with students, as well as testimonies of results.

Keywords: educational inclusion, identity building, art activities, therapeutic processes, students with disabilities

Lejla Kafedžić⁶⁶, Sandra Bjelan-Guska⁶⁷

Mobilni stručni tim kao podrška djeci s teškoćama u razvoju

Inkluzivnim odgojem i obrazovanjem naglašava se potreba mijenjanja kulture, politike i prakse odgojno-obrazovne ustanove kako bi se osiguralo pravo na obrazovanje, pristup odgojno-obrazovnoj ustanovi, sudjelovanje u nastavnim i izvannastavnim aktivnostima, postignuće u skladu s mogućnostima, primjerena podrška, kao i obveza da se evidentiraju i uklone prepreke koje sprečavaju tu mogućnost. Inkluzivni odgoj i obrazovanje ključno je pitanje o kojem ovisi ostvarivanje kvalitetnog obrazovanja za svako dijete i razvoj inkluzivnijeg društva.

Jedan od načina podrške odgojno-obrazovnog rada djece s teškoćama u razvoju jest mobilni stručni tim. Mobilni stručni tim za podršku inkluzivnom obrazovanju u Kantonu Sarajevo oblikovan je u veljači 2020. godine na osnovi Pravilnika o inkluzivnom obrazovanju. Prema Pravilniku, uloge Mobilnog stručnog tima jesu sljedeće: da prati i procjenjuje djecu s teškoćama u razvoju, pomaže u izradi i ostvarenju IPP-a / IEP-a, predlaže primjerene oblike rada s djecom i obavlja ostale poslove u skladu s Pravilnikom. Mobilni stručni tim predstavlja vid podrške za djecu s teškoćama u razvoju, ali i nastavnike i roditelje.

Od uključenih stručnjaka najveći broj sati u osnovnim i srednjim školama ostvarili su psiholozi. Kada je u pitanju neposredni rad, svi su stručnjaci u oba polugodišta najviše sati ostvarili s učenicima u individualnom obliku rada. Veći broj sati neposrednog oblika rada ostvaren je u drugom polugodištu jer se u prvom polugodištu više radilo na aktivnostima promatranja, izrade IPP-a, procjene potreba i slično. Najveći broj sati u predškolskim odgojno-obrazovnim ustanovama ostvarili su logopedi. Kada je u pitanju neposredni rad, svi su stručnjaci najviše sati ostvarili s djecom u individualnom obliku rada.

Osnovni je cilj rada prikazati složenost poslova članova Mobilnog stručnog tima i njihovu neophodnost u daljnjem razvoju inkluzivnog odgoja i obrazovanja za svako dijete u Kantonu Sarajevo i šire.

Ključne riječi: inkluzivnost, podrška, psiholog, logoped, edukator-rehabilitator

⁶⁶ Univerzitet u Sarajevu, Filozofski fakultet, Sarajevo, Bosna i Hercegovina

⁶⁷ Univerzitet u Sarajevu, Filozofski fakultet, Sarajevo, Bosna i Hercegovina

Mobile Professional Team as Support for Children with Disabilities

Inclusive education emphasizes the need to change the culture, policies and practices of the educational institution in order to ensure the right to education, access to the educational institution, participation in teaching and extracurricular activities, achievement in accordance with opportunities, appropriate support and commitment to record and remove barriers that prevent this possibility. Inclusive upbringing and education is a key issue on which the achievement of quality education for every child and the development of a more inclusive society depends.

One of the ways to support the educational work of children with disabilities is a Mobile professional team. The Mobile professional team for the support of inclusive education in the Sarajevo Canton was formed in February 2020 on the basis of the Rulebook on Inclusive Education. According to the Rulebook, the roles of the Mobile professional team are: to monitor and assess children with disabilities; assists in the development and implementation of IPP / IEP; proposes appropriate forms of work with children and performs other tasks in accordance with the Rulebook. The Mobile professional team is a form of support for children with disabilities, but also for teachers and parents.

Of the professionals involved, the largest number of hours in primary and secondary schools were realized by psychologists. When it comes to direct work, all professionals in both semesters spent the most hours with children in individual form of work. A larger number of hours of direct form of work was realized in the second half of the year, and the reason for that is that in the first half of the year more work was done on observation activities, preparation of IPP, needs assessment and the like. The largest number of hours in preschool educational institutions were realized by speech therapists. When it comes to direct work, all professionals spent most of their time with children in individual work.

The main purpose of this paper is to show the complexity of the work of members of the Mobile professional team and their necessity in the further development of inclusive education for every child in the Sarajevo Canton and beyond.

Keywords: inclusiveness, support, psychologist, speech therapist, educator-rehabilitator

Kristina Kalinić⁶⁸

Rad edukacijskog rehabilitatora u obitelji djeteta s intelektualnim teškoćama

Obitelj je najvažnija u razvoju svakog djeteta jer je to primarno okruženje u kojem i od kojeg dijete uči. Zbog toga, osim rada s djetetom, rad u obitelji uključuje i rad s roditeljima u obliku pružanja odgovarajućih znanja, podrške i jačanja otpornosti.

U ovom će se radu pokušati utvrditi može li rad edukacijskog rehabilitatora u obitelji djeteta s intelektualnim teškoćama utjecati na razvoj perceptivno-motoričkih sposobnosti djeteta. Cilj je također ispitati stavove roditelja prema vlastitom djetetu s intelektualnim teškoćama te provesti edukativni rad s ciljem promjene istih. Rad edukacijskog rehabilitatora s djetetom u obitelji predstavlja alternativu uključivanja djeteta u neki od programa ranog razvoja s obzirom na to da dijete iz objektivnih (zdravstvenih) teškoća nije moglo pohađati predškolsku ustanovu. Na početku rada provedeno je inicijalno ispitivanje perceptivno-motoričkih sposobnosti djeteta primjenom PMZ-testa (Levandovski, Igrić, 1990). Na temelju analize rezultata uočeni su niski rezultati na svim područjima mjerenja. Izrađen je i proveden program rada za stimulaciju razvoja perceptivno-motoričkih sposobnosti. Rezultati su konačnog ispitivanja pokazali da je došlo do značajnog napretka u perceptivno-motoričkim sposobnostima djevojčice čime je potvrđena opravdanost rane intervencije edukacijskog rehabilitatora u obitelji. Stavovi roditelja ispitani su Upitnikom za ispitivanje stavova prema djetetu s teškoćama u razvoju (Kovačević, Levandovski, Paver, Teodorović, 1972). Utvrđeno je da su stavovi roditelja pozitivni. Međutim, kako se radilo o roditeljima nižeg socio- ekonomskog statusa s vrlo skromnim znanjima o potrebama djeteta, proveden je savjetodavni rad s ciljem njihova osnaživanja i boljeg razumijevanja specifičnosti razvoja djeteta te odgovarajućeg pružanja podrške. Zaključno, provedba edukacijsko-rehabilitacijskog programa u obitelji rezultirala je napretkom u perceptivno-motoričkom razvoju djeteta. Rad je rehabilitatora osim toga pridonio stjecanju znanja roditelja o specifičnostima razvoja djeteta s ciljem kompetentnijeg rada i unapređenja razvoja njegovih potencijala.

Ključne riječi: edukacijski rehabilitator, intelektualne teškoće, obitelj, perceptivno-motoričke sposobnosti, rad u obitelji

68 Centar za odgoj i obrazovanje Rijeka, Rijeka, Hrvatska

Work of the Educational Rehabilitator within the Family of the Child with Intellectual Disabilities

As a child's primary learning environment, family is crucial for the development of every child. Therefore, in addition to working with the child, working within the family includes working with parents by providing them with adequate knowledge and support and by strengthening their resilience.

This paper aims at determining whether the work of an educational rehabilitator within the family of a child with intellectual disabilities can influence the development of a child's perceptual-motor skills. Furthermore, it aims to examine the attitudes of parents of children with intellectual disabilities towards their children and to conduct educational work that would improve those attitudes. The work of an educational rehabilitator with a child within the family served as an alternative to including the child in one of the early development programs since the child was unfit to attend preschool due to objective (health) difficulties. We began our work by the initial examination of the child's perceptual-motor abilities performed by using the test "selection of perceptual-motor tasks for determining learning abilities" (hr. PMZ test) (Levandovski, Igrić, 1990). The analysis of the results showed low results in all areas of measurement. A work program was developed and implemented to stimulate the development of perceptual-motor abilities. The results of the final examination showed a significant improvement in the girl's perceptual-motor abilities, justifying the early intervention of the educational rehabilitator in the family. Parents' attitudes were examined with the "Questionnaire for examining attitudes towards a child with developmental disabilities" (Kovačević, Levandovski, Paver, Teodorović, 1972). Parents' attitudes were found to be positive. However, as these were parents of lower socioeconomic status with a very modest knowledge of the child's needs, counseling was conducted to strengthen their knowledge and to improve their understanding of the specifics of the child's development as well as to help them provide more adequate support. In conclusion, the implementation of the educational rehabilitation program within the family showed progress in the perceptual-motor development of the child. In addition, the work of rehabilitators broadened parents' knowledge on the specifics of the child's development which helps improve their work and develop the child's potential.

Keywords: educational rehabilitator, intellectual disabilities, family, perceptual motor skills, work within the family

*Olivia Karaolis*⁶⁹

Lutka kao pedagogija za inkluziju

Nakon potpisivanja Konvencije Ujedinjenih naroda o pravima osoba s invaliditetom (CRPD) sve obrazovne ustanove i centri za rano djetinjstvo u Australiji moraju zakonski „osigurati inkluzivni obrazovni sustav na svim razinama“ (čl. 1., Odbor Ujedinjenih naroda za prava osoba s invaliditetom). Vlada je identificirala inkluziju sve djece kao nacionalni prioritet, no opsežna istraživanja o inkluzivnoj praksi (Cologon, 2019) ističu niz prepreka takvoj realizaciji. Ovo istraživanje nastoji doprinijeti postojećem znanju o inkluziji odgajatelja koji rade s malom djecom u ranom djetinjstvu i istražiti potencijal drame za smanjenje tih prepreka. U istraživanje su uključene tri predškolske ustanove koje u svoj program upisuju djecu s posebnim potrebama. Djeca i osoblje su se s istraživačem angažirali u nizu dramskih strategija, uključujući lutkarstvo, i otkrili da su značajno povećali sudjelovanje i doprinos sve djece u njihovu iskustvu učenja, stvarajući inkluzivnije okruženje za učenje. Proces ove studije prikazan je portretima omogućujući publici da otkrije svijet djece te kako su kreativni pristupi i potencijal drame i lutkarstva kao vrijednog alata za profesionalni razvoj u sektoru ranog djetinjstva promijenili njihovo svakodnevno iskustvo.

Ključne riječi: lutka, pedagogija, inkluzija, predškolske ustanove, Australija

69 University of Sydney, Sydney, Australija

Puppets as a Pedagogy for Inclusion

As signatories to the United Nations Convention on the Rights of Persons with Disabilities (CRPD) all educational settings and early childhood centres in Australia must legally “ensure an inclusive education system at all levels” (Article 1, United Nations Committee on the Rights of Persons with a Disability). Inclusion for all children has been identified by the government as a national priority, yet from the extensive body of research surrounding inclusive practice (Cologon, 2019) highlights a range of barriers to such realisation. This inquiry seeks to add to the knowledge of inclusion for educators’ working with young children in early childhood settings and specifically explore the potential of drama of reducing these barriers. Included in the study are three preschools that enrol children with additional needs in their program. Together with the researcher, the children and staff engaged a range of drama strategies, including puppetry and found they significantly increased the participation and contribution of all children in their learning experiences, creating a more inclusive learning environment. The process of this study is depicted in portraits, allowing the audience to discover the world of the children, how their day-to-day experience was changed by the creative approaches and the potential of drama and puppetry as a valuable tool for professional development in the early childhood sector.

Keywords: puppets, pedagogy, inclusion, early childhood centres, Australia

*Aleksandra Kardum*⁷⁰

Posebnosti roditeljskog ponašanja prema djetetu sa PSA-om s obzirom na njegovu dob

Roditeljstvo u obiteljima koje imaju dijete sa PSA-om vrlo je zahtjevna i kompleksna zadaća koju dodatno usložnjavaju specifične značajke poremećaja, osobito nepoželjna ponašanja. Osim spomenutih značajki, na roditeljsko ponašanje može utjecati i dob djeteta jer su sposobnosti, potencijali te posljedično ponašanje djeteta podložni značajnim promjenama tijekom njegova odrastanja.

U ovom se radu upućuje na posebnosti, odnosno dimenzije ponašanja roditelja djece koja imaju poremećaj iz spektra autizma (PSA) s obzirom na dob djeteta, a na temelju njihove samoprocjene. Uzorak u istraživanju čini 121 sudionik, odnosno 58 roditeljskih parova i 5 samohranih majki iz Dalmacije koji imaju djecu različite starosti – u rasponu od predškolske do odrasle dobi. Rezultati pokazuju kako dob djeteta nema značajan utjecaj na ponašanje roditelja ako su prisutna nepoželjna ponašanja djeteta. Ako dijete ne iskazuje nepoželjna ponašanja, roditelji prilagođavaju svoje ponašanje u smislu češćeg induktivnog rezoniranja, a rjeđeg kažnjavanja djeteta kako ono biva starijim. Kvalitetnije razumijevanje utjecaja različitih značajki djeteta, poput dobi ili nepoželjnih ponašanja, može poboljšati kvalitetu roditeljskih kompetencija, unaprijediti odnos roditelj – dijete i definirati bolju stručnu podršku.

Ključne riječi: roditeljstvo, roditeljsko ponašanje, poremećaj iz spektra autizma, dob djeteta, nepoželjna ponašanja

70 Centar za autizam Split, Split, Hrvatska

Specifics of Parenting Behavior towards Their Child with ASD with Regard to His Age

Parenting in a families with a child with ASD is a very demanding and complex task which is additionally complicated by specific features of ASD like challenging behaviors. Beside that, parenting behavior can be influenced by the child's age, with regards to the fact child's abilities, potentials and, at least, behavior are exposed to significant changes during growing up.

This paper provides insight into the specifics and aspects of behavior of parents of children with autism spectrum disorder with regards to their age, according to the parent's self-assessment. The sample was $N = 121$ parents (58 spouses and 5 single mothers) of children with autism spectrum disorder from the Croatian region of Dalmatia. Respondents have children of different ages – from preschool children to adults. The results indicate the age of children has no statistical significance correlation to parental behavior when challenging behaviors are present. In a case challenging behaviors are not present, parents are prone to adjust their behavior in a way of more inductive reasoning and less punishing their child as he gets older.

A better understanding of influences between children's age or maladaptive behaviors and parenting behavior may help increase quality of parent's competences, improve parent-child relation and provide better external support.

Keywords: parenting, parenting behavior, autism spectrum disorder, child's age, maladaptive behavior

Ivica Kelam⁷¹, Kristina Dilica⁷²

Etički pogled na stavove učitelja prema učenicima s jezičnim teškoćama u odgojno-obrazovnom sustavu Republike Hrvatske

Jezične se teškoće odnose na narušeno usvajanje jezika i jezično procesuiranje te je najučestaliji među njima razvojni jezični poremećaj koji podrazumijeva prisutne teškoće u domeni jezika. Razvojni jezični poremećaj dijagnosticira se kada dijete, unatoč urednim općim kognitivnim sposobnostima i poticajnoj okolini, otežano usvaja materinski jezik te ostale jezike, ali i nastavne predmete. U školskoj se dobi djeca suočavaju s teškoćama u učenju u svim obrazovnim područjima, a njihovo loše postignuće nerijetko se interpretira nezainteresiranošću ili nedovoljnom marljivošću. Izlaganje prikazuje rezultate analize stavova učitelja redovnih osnovnih škola prema učenicima s jezičnim teškoćama i osviještenosti o prisutnosti razvojnog jezičnog poremećaja. Stavovi učitelja, njihova pripremljenost te sam rad s učenicima s jezičnim poteškoćama uvelike utječu na razvoj osobnosti i samopouzdanja učenika s jezičnim poteškoćama te ono tako ovisi i o njegovu rastu i razvoju kao čovjeka sa svim pravima, posebno s pravom na odgovarajuće obrazovanje. Može li se, ako učitelji nisu odgovarajuće pripremljeni za rad s djecom s jezičnim poteškoćama, tim učenicima pružiti obrazovanje na kakvo, prema Konvenciji o pravima djeteta i Ustavu Republike Hrvatske, imaju pravo – ostaje otvoreno pitanje na koje ovo izlaganje pokušava dati odgovor na temelju rezultata istraživanja.

Ključne riječi: jezični poremećaji, obrazovanje učenika, etičnost obrazovanja

71 Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti, Kineziološki fakultet, Osijek, Hrvatska

72 Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti, Osijek, Hrvatska

Ethical View of Teachers' Attitudes towards Students with Language Difficulties in the Educational System of the Republic of Croatia

Language difficulties refer to impaired language acquisition and language processing, and the most common among them is a developmental language disorder that refers to the present difficulties in the domain of language. Developmental language disorder is diagnosed when a child, despite proper general cognitive abilities and a stimulating environment, has difficulty acquiring his mother tongue and other languages, as well as subjects. At school age, children face learning difficulties in all areas of education, and their poor performance is often interpreted as lack of interest or lack of diligence. The presentation presents the results of the analysis of the attitudes of regular primary school teachers towards students with language difficulties and their awareness of the presence of a developmental language disorder. Teachers attitudes, preparedness and work with students with language difficulties greatly affect the development of personality and self-confidence of students with language difficulties and thus depends on his growth and development as a person with all rights, especially the right to adequate education. Whether, if teachers are not adequately prepared to work with children with language difficulties, these students can be provided with the education they are entitled to under the Convention on the Rights of the Child and the Constitution of the Republic of Croatia remains an open question.

Keywords: language disorders, student education, educational ethics

Aksinja Kermauner⁷³, Alenka Valh Lopert⁷⁴, Brigita Strnad⁷⁵, Jerneja Herzog⁷⁶

Multimodalni pristupi u prilagodbi javne plastike slijepim i slabovidnim osobama

Kako možemo odgovarajuće predstaviti umjetničko djelo slabovidnoj ili slijepoj osobi? Obično plastika nije problematična ako ju slabovidna ili slijepa osoba može dodirnuti. Umjetničko bi djelo stoga trebalo biti pristupačno, nelomljivo, ne previše dragocjeno, zaštićeno i ne preveliko.

U našem slučaju, u prilagodbi Forma viva, problem su bile skulpture takve veličine (skulpture su dio Zbirke skulptura Forma viva na otvorenom, Maribor) da ih čovjek nije mogao uhvatiti objema rukama. Trebali smo stoga smanjiti i replicirati prevelike objekte na odgovarajuće dimenzije. Najčešće smo morali prilagođavati i materijal tih replika jer nije uvijek bilo moguće rekreirati identičan materijal skulpture. Skulpture u kamenu ili metalu mogu se primjerice rekreirati u gipsu. Nakon prvog kontakta s njim dobro umjetničko djelo utječe na nas na potpuno nesvjesnoj razini. Tek se kasnije i um uključuje u analizu podataka, prepoznavanje priče itd. Prema svojevrsnom „hermeneutičkom algoritmu“, prvo stvaramo emocionalni kontakt s umjetničkim djelom, koristimo se pjesničkim jezikom i uključujemo asocijacije. Tek ga tada možemo riječima opisati te odgovarajuće smjestiti u povijesni i društveni kontekst. U ovom radu prikazujemo rezultate istraživanja koje se bavi metodološkim pristupima korištenim tijekom prilagodbe javne plastike slabovidnim i slijepim osobama. Metodološki koraci slijede sva pravila takvih prilagodbi, a to su: 1) redukcija podataka na kipu, 2) izrada smanjene replike, 3) priprema prilagođenog verbalnog opisa u pisanom obliku, 4) na Brailleovu pismu i 5) u obliku zvučnog zapisa.

Ključne riječi: slijepe i slabovidne osobe, javna skulptura, adaptacijski postupci, multisenzorno iskustvo, Forma viva Maribor

73 Sveučilište Primorska, Pedagoški fakultet, Koper, Slovenija

74 Sveučilište u Mariboru, Filozofski fakultet, Maribor, Slovenija

75 Umetnostna galerija Maribor, Maribor, Slovenija

76 Sveučilište u Mariboru, Pedagoški fakultet, Maribor, Slovenija

Multimodal Approaches in Adapting Public Plastics to Blind and Visually Impaired People

How can we adequately present a work of art to a visually impaired or blind person? Usually, plastic is not problematic if a visually impaired or blind person can touch it. Therefore, it should be accessible, consequently not fragile, not too precious, protected and not too large.

In our case, *forma viva* adjustment, the problem was the statues of such a size (they all consist *Forma Viva Open Air Sculpture Collection*, Maribor) that a person could not grasp them with both hands. So we needed to reduce and replicate oversized objects to appropriate dimensions. We usually also had to adapt the material of these replicas, as it was not always possible to recreate identical sculptural material. For example, sculptural works in stone or metal can be recreated in plaster. After the first contact with it, a good piece of art affects us on a completely unconscious level. It is only later that the mind is also involved in analysing the data, recognizing the story, etc. According to a sort of 'hermeneutic algorithm', we first create an emotional contact with the work of art, use poetic language and involve associations. Only then we can describe it in words, as well as install it adequately in the historical and social context. In this paper, we present the results of the research that takes into account methodological approaches used when adapting public plastics to visually impaired and blind persons. The methodological steps address all rules of such adaptations, namely: (1) reduction of information on the statue, (2) production of a reduced replica, (3) preparation of an adapted verbal description in the written form, (4) as well as in Braille, and (5) as the sound recording.

Keywords: blind and visually impaired, public sculpture, adaptation procedures, multisensory experience, *Forma Viva Maribor*

Jelena Klinčević⁷⁷

Djeca s autističnim poremećajem u muzejskom okruženju: primjer dobre inkluzivne prakse u području likovne kulture

Muzej za Pogled (MzP) interdisciplinarni je projekt Muzeja Međimurja Čakovec u koji su uključeni djeca i roditelji iz Udruge za autizam „Pogled“. Projekt se razvija četiri godine, ovogodišnjim ciklusom postigli smo željeni format likovnih i psiholoških sadržaja ostvarivši ukupno sedam tematski i metodološki različitih radionica za djecu u spektru autizma osnovno-srednjoškolskog uzrasta. Opservirano je i praćeno tridesetak obitelji kroz individualni i/ili grupni rad s roditeljima, a na muzejskim radionicama sudjelovalo je 24 djece. Rad na projektu prikazali smo u četiri muzejske publikacije.

Koje smo ciljeve željeli postići? Djecu s autističnim poremećajem uveli smo u svijet muzeja i likovne kulturne baštine. Oblikujući njima primjerene likovno-psihološke radionice, nastojali smo postići njihovo razumijevanje umjetničkog procesa i likovnog djela te ih potaknuti na kreativno djelovanje. Željeli smo također pozitivno utjecati na njihovu socijalnu i emocionalnu adaptaciju i komunikaciju, a roditeljima osim samog posjeta muzeju omogućiti jedinstven kulturni doživljaj na izložbama likovnih radova njihove djece. Taj segment projekta ujedno ima učinak veće javne vidljivosti te specifične populacije.

Projekt gradimo stupnjevito, od posjeta muzeju i početničkih radionica prema zahtjevnijim radionicama u kojima je najvažniji funkcionalni razvojni stupanj djeteta, ali se promatra i roditeljski profil kateaktualna obiteljska situacija. Sinergijom muzejske i psihologijske struke spajamo metode edukativnog rada, psihološke prorade i kreativnog djelovanja.

Ove smo godine djeci nastojali približiti pojam konceptualne umjetnosti. Primjenom načela koja je u svojem radu koristio suvremeni američki umjetnik Christo, osamnaestero je djece u dobi od 8 do 20 godina (15 dječaka i 3 djevojčice) napravilo privremenu intervenciju na pet javnih skulptura čakovečkog kipara Luje Bezeredija. Neuobičajenu izložbu na gradskim ulicama naziva *Pogledaj me* otvorila je čakovečka gradonačelnica, a dva su tjedna kasnije na završnoj radionici djeca uz pomoć roditelja sve skulpture vratila u prvobitno stanje.

Ključne riječi: djeca sa autističnim poremećajem, inkluzija u muzeju, likovna kultura

Children with Autism Spectrum Disorder in a Museum Setting: An Example of Good Inclusive Practice in the Field of Fine Arts

Museum for View (MfP) is an interdisciplinary project by the Međimurje County Museum which includes children and parents from the Association for Autism *Pogled*. The project has been in development for four years and with this year's cycle we have achieved the desired format of fine art and psychological content, accomplishing altogether seven thematically and methodologically different workshops for elementary and high school children in the autism spectrum. Around thirty families have been observed through individual and/or group work with the parents, and 24 children participated in the museum workshops. The work on the project has been shown on the four museum applications. Which aims did we want to achieve? We have introduced autistic children into the world of museums and fine art heritage. By creating fine art-psychology workshops appropriate for autistic children we strived to stimulate their understanding of the artistic process and artwork and encourage them to creative work. We wanted to positively influence their social and emotional adaptation and communication and provide parents with not only a visit to the museum, but also with a unique cultural experience of the art exhibition done by their children. That segment of the project has had the impact of greater public visibility of this specific population. We are building the project gradually, from the visit to the museum and entry workshops to more complicated ones, in which the most important role is the functional developmental stage of the child. We are also observing the profile of parents and the current family situation. The synergy of the museum and psychological profession connects the methods of educational and psychological work and creative action. This year we tried to bring the term *conceptual art* closer to children. By applying the principles which the contemporary American artist Christo used in his work, around 18 children, aged 8-20 years old (15 boys and 3 girls), did a temporary intervention on five public sculptures of the sculptor from Čakovec, named Luj Bezeredi. The mayor of Čakovec town opened an unordinary exhibition called "Look at me". After two weeks, on the final workshop, the children, with the help of their parents, restored all the exhibits into their original state.

Keywords: children with autism spectrum disorder, inclusion in the museum, fine arts

Anita Kostanjčar⁷⁸, Snježana Dubovicki⁷⁹

Cjeloživotno obrazovanje u funkciji učinkovitijeg uključivanja osoba s invaliditetom na tržište rada

U svrhu podizanja učinkovitosti i kvalitete te jačanja položaja osoba s invaliditetom provedeno je istraživanje i analiza o trenutačnom stanju i preporukama za učinkovitiji pristup uključivanju osoba s invaliditetom na tržište rada. Istraživanjem je sistematiziran pregled ključnih preporuka u području institucionalnih okvira koje osiguravaju provedbu Nacionalne strategije izjednačavanja mogućnosti za osobe s invaliditetom. U području je obrazovanja važna mogućnost uključivanja osoba s invaliditetom u obrazovne programe za odrasle osobe u zanimanjima za koje postoji potreba na tržištu rada. Ulaganje u razvoj kvalitetnijih uvjeta koji doprinose olakšavanju integracija u obrazovne programe za odrasle osobe s invaliditetom identificirano je kao ključan element unaprjeđenja položaja osoba s invaliditetom. Slijedom navedenog istraženi su njihovi stavovi o aktualnim mjerama i mogućim poboljšanjima uvjeta za učinkovitije i brže uključivanje osoba s invaliditetom na tržište rada. U istraživanju je sudjelovala fokus-grupa koju su činile osobe s invaliditetom prijavljene u evidenciji HZZ-a kao nezaposlene osobe i koje aktivno traže posao. Sveobuhvatne informacije iz perspektive osoba s invaliditetom te aktualnih mjera u okviru Hrvatskog zavoda za zapošljavanje doprinijet će učinkovitijem i bržem uključivanju osoba s invaliditetom na tržište rada.

Ključne riječi: cjeloživotno obrazovanje, fokus-grupa, osobe s invaliditetom, tržište rada

78 Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti, Osijek, Hrvatska

79 Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti, Osijek, Hrvatska

Lifelong Learning with the Aim of More Efficient Inclusion of Persons with Disabilities in the Labor Market

In order to raise the efficiency and the quality, as well as to strengthen the position of the persons with disabilities, the research and analysis were conducted in the current situation and recommendations for a more effective approach to the inclusion of the persons with disabilities in the labour market. The research systematizes an overview of the key recommendations in the area of institutional frameworks that ensure the implementation of the National Strategy for Equalization of Opportunities for Persons with Disabilities. In the field of education, the possibility of including persons with disabilities in adult education programs in occupations for which there is a need in the labour market is important. Investing in the development of better conditions that contribute to facilitate integration into educational programs for adults with disabilities has been identified as a key element in improving the position of people with disabilities. Following the above, their views on current measures and possible improvements of the conditions for more efficient and faster inclusion of the persons with disabilities in the labour market were explored. In the research the Focus group was used in which the people with disabilities participated, were registered in the CES records as unemployed and who are actively looking for work. Comprehensive information from the perspective of the persons with disabilities and current measures within the Croatian Employment Service will contribute to more efficient and faster intergration of the persons with disabilities into the labour market.

Keywords: lifelong learning, focus group, persons with disabilities, labour market

*Livija Kroflin*⁸⁰

Osobe s invaliditetom i UNIMA

UNIMA je svjetska lutkarska organizacija koja okuplja ljude sa svih kontinenata koji se na bilo koji način bave lutkarstvom. Radna povjerenstva imaju različite zadatke, a jedno od njih zove se Lutka u obrazovanju, razvoju i terapiji, a sam naziv govori čime se bavi. Lutka je prepoznata kao izuzetno korisno pomagalo u sva tri područja. U radu će prikazati aktivnosti članova toga povjerenstva te drugih stručnjaka i praktičara koji se bave lutkom u terapiji – bilo da se radi o psihičkim traumama ili o fizičkom invaliditetu. Lutkarske aktivnosti pomažu u društvenoj inkluziji, lutka olakšava pristup adolescentima i odraslima u kaznenim institucijama, na razne načine funkcionira kao terapeutsko sredstvo, može stimulirati odrasle i povezati se s onima koji boluju od različitih oblika demencije, olakšava pristup autističnoj djeci kojima pomaže u razvoju kreativnosti, koncentraciji i razvoju samopouzdanja, rad s lutkom razvija, odnosno popravlja motoriku... Knjige koje povjerenstvo izdaje i seminari koje će provoditi namijenjeni su svima koje zanima upotreba lutke u izvankazališnom kontekstu: znanstvenicima, odgajateljima, učiteljima, dramskim pedagogima, psiholozima, pedagogima, psihoterapeutima, logopedima, socijalnim radnicima, nastavnicima i studentima koji se tijekom fakulteta pripremaju za spomenute struke, ali i kazališnim umjetnicima koji se bave primijenjenim kazalištem.

Ključne riječi: lutka, primijenjeno lutkarstvo, lutkoterapija, UNIMA, povjerenstvo Lutka u obrazovanju, razvoju i terapiji

80 Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Akademija za umjetnost i kulturu u Osijeku, Osijek, Hrvatska

Persons with Disabilities and UNIMA

UNIMA is the world puppetry organization that gathers people together who are in any way involved in work with puppets on all continents. Its working commissions have various tasks, and one of the commissions is entitled Puppets in Education, Development and Therapy, and its very title tells us what its work involves. Puppets are recognized as extremely useful aids in all three fields. This paper will give an overview of the activities of the members of the commission and other experts and practitioners who work with puppets in therapy, whether for emotional trauma or physical injuries.

Work with puppets helps in social inclusion, puppets ease access to adolescents and adults in penal institutions, they function in various ways as therapeutic tools, are able to stimulate and connect with adults living with different forms of dementia, they facilitate access to autistic children, helping to stimulate their creativity, focus and self-confidence, work with puppets develops or restores motor skills...

The books issued by the Commission and the seminars they run are aimed at all who are interested in the use of puppets outside the theatre: scientists, pre-school and school teachers, drama teachers, psychologists, pedagogues, psycho-therapists, speech therapists, social workers, students preparing for these professions and their teachers, but also theatre artists working in applied theatre.

Keywords: puppet; applied puppetry; puppet therapy; UNIMA; Puppets in Education, Development and Therapy Commission

Irena Krumes⁸¹, Luka Pongračić⁸², Ana Maria Marinac⁸³

Inkluzivni pristup u nastavi materinskog jezika kao poticaj razvoja interkulturalnih kompetencija

Jedna od temeljnih zadaća nastavnog procesa jest razvoj interkulturalnog razmišljanja učenika, a ako to izostane, posljedice mogu biti nerazumijevanje, stvaranje predrasuda te neprihvatanje i netolerancija (Hercigonja, 2017). U literaturi se interkulturalizam najčešće pojašnjava kao analiza kulturoloških razlika među stanovnicima različitih područja i uglavnom se naglasak stavlja na prihvaćanje pripadnika manjina, no često se osobe s teškoćama u razvoju izostavljaju iz toga konteksta. Cilj je ovog rada dati pregled dosadašnjih istraživanja o nastavi u kojoj se ostvaruje inkluzivno obrazovanje na satu materinskog jezika, a samim time i promicanje interkulturalnosti osvrćući se ponajprije na učenike s teškoćama. Rad je najviše usmjeren na opis i sistematizaciju metoda i postupaka u nastavi materinskog jezika prilikom rada s učenicima s teškoćama. Nastava materinskog jezika utječe na razvoj usmenog i pisanog izražavanja svih sudionika odgojno-obrazovnog čina, izražavanje na materinskom jeziku jedna je od temeljnih kompetencija građana Europske Unije. Na temelju dokumenata koji uređuju odgoj i obrazovanje te prethodnih istraživanja prikazat će se kako su učenici s teškoćama integrirani u redovnu nastavu materinskog jezika, a kako se pri tome jačaju interkulturalne kompetencije ostalih učenika.

Ključne riječi: odgoj, inkluzivno obrazovanje, interkulturalizam, nastava materinskog jezika

81 Sveučilište u Slavanskom Brodu, Odjel društveno-humanističkih znanosti, Slavonski Brod, Hrvatska

82 Sveučilište u Slavanskom Brodu, Odjel društveno-humanističkih znanosti, Slavonski Brod, Hrvatska

83 Sveučilište u Slavanskom Brodu, Odjel društveno-humanističkih znanosti, Slavonski Brod, Hrvatska

Inclusive Approach in Mother Tongue Teaching as an Encouragement in the Development of Intercultural Competences

One of the basic tasks of the teaching process is the development of students' intercultural thinking, and if this is not the case, the consequences can be misunderstanding, prejudice, non-acceptance and intolerance (Hercigonja, 2017). In the literature, interculturalism is most often explained by the analysis of cultural differences among the inhabitants of different areas and the emphasis is mainly on the acceptance of members of minorities, but often people with disabilities are left out of this context. The aim of this paper is to give an overview of previous research on teaching in which inclusive education is achieved in the mother tongue classes, and thus the promotion of interculturality, looking primarily at students with disabilities. The paper is mostly focused on the description and systematization of methods and procedures in mother tongue teaching when working with students with disabilities. The teaching of the mother tongue influences the development of oral and written expression of all participants of education, expression in the mother tongue is one of the basic competencies of the citizens of the European Union. Based on the documents governing education and previous research, it will be shown how students with disabilities are integrated into the regular teaching of their mother tongue, and how the intercultural competencies of other students are strengthened.

Keywords: inclusive education, interculturalism, mother tongue teaching, upbringing

Ana Kurtović⁸⁴, Daria Matković⁸⁵

Uloga medija u oblikovanju stavova prema osobama s psihičkim poremećajima kod studenata

U posljednjih pola stoljeća stope psihičkih poremećaja kontinuirano rastu. Istovremeno se procjenjuje da svega 40% osoba koje pate od težih psihičkih poremećaja dobivaju konzistentan tretman kroz godinu. Naime, iako postoje odgovarajući tretmani, mnoge osobe ne potraže pomoć ili ne ostaju u tretmanu dovoljno dugo da bi isti imao željene učinke. Svjetska zdravstvena organizacija kao jednu od glavnih prepreka pri traženju stručne pomoći navodi stigmatu, odnosno negativne stavove prema osobama s psihičkim poremećajima. Ključno je stoga ispitivati čimbenike koji pridonose negativnim stavovima prema osobama s psihičkim poremećajima. Iako postoje mnogi čimbenici koji pridonose tim stavovima, napretkom informacijsko-komunikacijskih tehnologija i brzim plasiranjem informacija uloga medija u oblikovanju i utvrđivanju negativnih stavova postala je središtem interesa istraživanja. Pokazuje se da sredstva masovne komunikacije značajno pridonose stigmati psihičkih poremećaja, osobito onih težih poput primjerice psihoze. Neki čimbenici koji tome pridonose jesu izvještavanje samo o lošim vijestima (napadima i sl.), korištenje izraza koji nose stigmatu (poput „luđak“, „manijak“ i sl.), neutemeljene pretpostavke o uzrocima ponašanja osobe i sl. Cilj je ovog istraživanja provjeriti učinke oblikovanja informacija u novinskim člancima na stavove studenata o osobama s psihičkim poremećajima. Studenti su po slučaju podijeljeni u skupine, a svaka je skupina čitala jednu od ukupno četiri različite inačice lažnih novinskih članaka (tri o osobi sa shizofrenijom, stigmatizirajući, edukativni, senzibilizirajući i kontrolni članak o dijabetesu) te ispunjavala upitnik stavova o osobama s psihičkim poremećajima. Rezultati upućuju na značajne učinke načina prezentacije informacija u novinskim člancima na stavove studenata, ali isto tako da ti učinci nisu isti kod studenata i studentica. O rezultatima će se raspravljati u kontekstu prevencije negativnih stavova i senzibilizacije studentske populacije o problemima mentalnog zdravlja.

Ključne riječi: stigma psihičkih poremećaja, stavovi prema osobama s psihičkim poremećajima, mediji, studenti

84 Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Filozofski fakultet Osijek, Osijek, Hrvatska

85 Ministarstvo pravosuđa i uprave Republike Hrvatske, Zatvor u Osijeku, Osijek, Hrvatska

The Role of Media in Shaping Attitudes towards Persons with Mental Disorders

In last half a century, rates of psychiatric disorders have constantly been on the rise. At the same time, it is estimated that only about 40% of people with these disorders do receive appropriate treatment. Namely, although there are adequate treatments, they either do not seek help, or they do not stay in treatment long enough for it to work. World Health Organization states stigma, or negative attitudes towards people with mental disorders as one of the main obstacles to seeking help. Therefore, it is crucial to examine factors which contribute to these negative attitudes. Although there are many factors which contribute to these attitudes, with the advances in information and communication technology, and speed of information, the role of media in shaping negative attitudes has come in to focus. Research shows that means of mass communication significantly contribute to stigma of mental disorders, especially serious ones, such as psychosis. Some of the factors which contribute to this is reporting only the negative news (such as attacks), using stigmatizing language such as “lunatic” or “maniac”, unsubstantiated claims about the causes of persons behavior etc. The aim of our study was to examine the effects of information framing in newspaper articles on shaping attitudes toward persons with mental disorders in university students. Students were randomly assigned to one of four groups, and each group read one of four different versions of newspaper articles (three about a person with schizophrenia: stigmatizing, educational, sensitizing, and control article about diabetes), and they completed a questionnaire on attitudes toward persons with mental disorders. The results suggest that the way the information is presented has significant effects on students’ attitudes, but that those effects are not the same for female and male students. The results will be discussed in light of prevention of negative attitudes and sensitizing students to problems with mental health.

Keywords: stigma of mental disorders, attitudes toward persons with mental disorders, media, university students

Snježana Lustig⁸⁶, Jelena Kovačević⁸⁷, Aleksandra Krampač-Grljušić⁸⁸

Likovni izričaj djece s teškoćama

Dijete od ranog djetinjstva ima potrebu vidljivo *zabilježiti* svoje dojmove, misli i osjećaje. Tako zaustavlja događaje koji bi u protivnom iščeznuli iz njegova sjećanja pružajući si pri tome dodatno vrijeme kako bi istu situaciju iznova proživjelo. Podrška je škole na djetetovu putu razvoja oduvijek bila značajna.

Škole su doživjele velike promjene od kojih je jedna edukacijsko uključivanje učenika s teškoćama. Učenici s teškoćama vrlo su raznovrsna skupina unutar koje svaki pojedinac zahtijeva drukčiji pristup ovisno o svojim predznanjima, iskustvima i vještinama, a tek potom s obzirom na primjereni program odgoja i obrazovanja. Učenici s teškoćama mogu se školovati u redovitom razrednom odjelu, dijelom u redovitom, a dijelom u posebnom razrednom odjelu, posebnom razrednom odjelu ili u odgojno-obrazovnoj skupini prema redovitom programu uz individualizirane postupke, prema redovitom programu uz prilagodbu sadržaja i individualizirane postupke ili prema posebnom programu uz individualizirani pristup (NN, 24/2015). Prilikom oblikovanja individualnog pristupa potrebno je otkriti učenikove jake strane, potencijale i posebne talente koji će se tijekom obrazovnog procesa njegovati i razvijati.

Nacionalni kurikulum predmeta Likovna kultura usmjerava pozornost na djetetovu jedinstvenost i posebnost, a sadržaji koje predlaže mogu se oblikovati prema osobnim potrebama pojedinog učenika. Likovno-tehnička sredstva čine stvaranje likovnog rada kroz različite motive dinamičnim kreativnim procesom kojim se spontano i kroz igru ostvaruju odgojno-obrazovni ishodi.

Ključne riječi: likovni izričaj, djeca s teškoćama, Nacionalni kurikulum predmeta Likovna kultura

86 Agencija za odgoj i obrazovanje, Podružnica Osijek, Osijek, Hrvatska

87 Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti, Osijek, Hrvatska

88 Osnovna škola Ljudevita Gaja, Osijek, Hrvatska

Art Expression of Children with Disabilities

From an early age, a child has a need to visibly notify his impressions, thoughts and feelings. He thus stops events that would otherwise disappear from his memory, giving himself extra time to relive the same situation. The support of the school on the child's path of development has always been significant.

Schools have undergone major changes, one of which is the educational involvement of students with disabilities. Students with disabilities are a very diverse group within which each individual requires a different approach depending on their prior knowledge, experience and skills, and only then with regard to an appropriate education program. Students with disabilities can be educated in a regular class, partly in a regular and partly in a special class, a special class or in an educational group according to the regular program with individualized procedures, according to the regular program with content adjustment and individualized procedures or according to a special program with an individualized approach (OG, 24/2015). When designing an individual approach, it is necessary to discover the student's strengths, potentials and special talents that will be nurtured and developed during the educational process.

The national curriculum of the subject Fine Arts focuses on the child's uniqueness and uniqueness, and the content he proposes can be shaped according to the personal needs of each student. Art-technical means make the creation of art work through different motives a dynamic creative process which spontaneously and through play achieves educational outcomes.

Keywords: art expression, children with disabilities, National Curriculum for Fine Arts

Valentina Majdenić⁸⁹

Književnost, dokumentarizam, drugi mediji

Dokumentarni je film nastao iz težnje za cjelovitom reprodukcijom zbilje, a sve što je reproducirano, što je kao duplikat, ujedno je i dokument o izvornom uzorku. Dokumentarni film široko je prihvaćen naziv za skupinu filmova koji prikazuju prizore iz zbilje i koji se trude ostaviti dojam izravne referencije na stvarni svijet. Za razliku od tvrdnji iz igranog filma, tvrdnjama iz dokumentarnog filma kontekst je zbiljski, odnosno stvarni svijet; njemu se mjeri istinitost svih tvrdnji. U radu *Književnost, dokumentarizam, drugi mediji* otvara se pitanje koliko mediji danas daju prostora djeci s invaliditetom. Bit će riječi nadalje i o dokumentarnom filmu *Prolaz za Stellu*, kratkom dokumentarnom filmu *Film o Viti* te o obiteljskom filmu *Moj brat lovi dinosaure*.

Ključne riječi: književnost, dokumentarizam, invaliditet, mediji

Literature, Documentary, and Other Media

The documentary arose from the pursuit of a complete reproduction of reality. Everything that is reproduced, which is a duplicate, can also be considered a document of the original pattern. Documentary is actually a widely accepted term for a group of movies that depict scenes from reality and strive to give the impression of a direct reference to the real world. Unlike the claims from the feature films, the claims from the documentaries are within the context of the real world; the truth of all claims is that what is measured. The present paper raises the question of how much space the media gives to children with disabilities nowadays. Furthermore, it topicalizes the documentary *Prolaz za Stellu*, the short documentary *Film o Viti* and the family movie *Moj brat lovi dinosaure*.

Keywords: literature, documentary, disability, media

89 Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti, Osijek, Hrvatska

Tanja Maltar Okun⁹⁰, Karolina Doutlik⁹¹

Od mosta prema trokutu inkluzivne podrške učenicima s teškoćama u razvoju

Škola je odgojno-obrazovna ustanova u kojoj učenici stječu znanja, razvijaju razne sposobnosti i vještine, usvajaju navike, ali i prihvaćaju određene vrijednosti, općeljudske te društvene norme. Za učenikov je razvoj važno da njeguje te razvija odnos s drugim učenicima, a pogotovo s onima koji imaju određene različitosti, odnosno specifičnosti. Kao odgovor diskriminaciji, kršenju prava, predrasudama te isključivanju drugačijih javlja se inkluzivno obrazovanje koje se temelji na toleranciji, promicanju, prihvaćanju, priznavanju i poštivanju različitosti te uključivanju takvih učenika. Osnovni je cilj inkluzivnog obrazovanja poticati razvoj svih učenika i njihovih potencijala pritom poštujući njihove razvojne i obrazovne mogućnosti, sposobnosti te posebne potrebe.

U konceptu inkluzivnog odgoja i obrazovanja uloga učitelja vrlo je zahtjevna. Kako bi se ono u redovnim školama uspješno provodilo, učiteljima je potrebna podrška. Jedan je od oblika podrške učiteljima asistencija, odnosno participacija pomoćnika u nastavi učenicima s teškoćama u razvoju. Uloga pomoćnika u nastavi neposredno je pomaganje i podupiranje učenika s teškoćama u razvoju tijekom njihova boravka u školi te njihovo uključivanje u razredni mikrosustav. Pomoćnici u nastavi dakle predstavljaju most u svladavanju prepreka tijekom odgojno-obrazovnog procesa koji povezuje učitelja i učenika s teškoćama u razvoju. No uspješna inkluzija ne podrazumijeva samo kvalitetnu suradnju učitelja i pomoćnika u nastavi, već i roditelja učenika s teškoćama u razvoju. Oni zajedno grade trokut inkluzivne podrške učeniku s teškoćama u razvoju, a kvalitetna i konstruktivna suradnja, komunikacija i partnerski odnosi među njima ujedno pridonose i kvaliteti provođenja inkluzivnog odgoja i obrazovanja. Rad se bavi ispitivanjem stavova i procjena o međusobnoj suradnji, provođenju inkluzije, problemima te zadovoljstvu zajedničkim radom učitelja, pomoćnika u nastavi i roditelja učenika s teškoćama u razvoju, kao i podrškom samom učeniku. Ispituje se također povezanost stavova, odnosno procjena sa sociodemografskim obilježjima ispitanika. Uz navedeno se želi doznati koji čimbenici doprinose kvaliteti njihove zajedničke suradnje te inkluzije.

Ključne riječi: pomoćnici u nastavi, roditelji, suradnja, učenici s teškoćama u razvoju, učitelj

90 Osnovna škola Sveti Petar Orehovec, Orehovec, Hrvatska

91 Osnovna škola „Ivan Benković“, Dugo Selo, Hrvatska

From the Bridge to the Triangle of Inclusive Support for Students with Disabilities

School is an educational institution where students acquire knowledge, develop various abilities and skills, acquire habits and also embrace certain values, universal human and societal norms. A student's development requires nurturing and developing relationships with other students, particularly with those with a certain difference, i.e. distinctiveness. Inclusive education, which is based on tolerance, promotion, acceptance and respect for differences and their inclusion, comes as an answer to discrimination, violation of rights, prejudices and exclusion of those who are different. The basic aim of inclusive education is to encourage the development of all students and their potentials while at the same time respecting their developmental and educational potentials, abilities and special needs.

The teacher's role in the concept of inclusive education is rather demanding. For successful implementation of inclusive education in regular schools, teachers need support. One of the forms of support to teachers is assistance, i.e. participation of assistants in teaching students with developmental difficulties. The role of teaching assistants is to direct assistance and support to students with developmental difficulties during their time in school and enable their inclusion into the classroom microsystem. Namely, teaching assistants exemplify a bridge connecting the teacher and student with developmental difficulties in overcoming obstacles during the educational process. However, successful inclusion does not only imply quality cooperation between the teacher and the teaching assistant, but also with parents of students with developmental difficulties. Together they create a triangle of inclusive support to the student with developmental difficulties, while quality and constructive cooperation, communication and a relationship of partnership between them also contribute to the quality of implementation of inclusive education. The paper investigates the attitudes and estimates regarding mutual cooperation, implementation of inclusion, issues and satisfaction with the joint work of teachers, teaching assistants and parents of students with developmental difficulties as well as support to the student himself. The correlation between attitudes, i.e. estimates with socio-demographic characteristics of participants is also examined.

Additionally, the paper attempts to reveal factors which contribute to the quality of their mutual cooperation and inclusion.

Keywords: teaching assistants, parents, cooperation, students with developmental difficulties, teachers

Vanja Marković⁹², Hrvoje Bogojević⁹³, Lea Radolović⁹⁴

Priče koje osjećamo – višeosjetilno pripovijedanje u nastavi s učenicima s teškoćama u razvoju

Priča i pripovijedanje oduvijek su sastavni i esencijalni dio odgoja i obrazovanja. Pripovijedanje uobičajeno predstavlja naraciju priče kroz verbalni prijenos informacija dok je višeosjetilno pripovijedanje strategija poučavanja koja sjedinjuje pripovijedanje i multimodalnost te tako povezuje priču s više osjetilnih unosa. Upravo je multimodalnost ta koja omogućuje uključivanje učenika s teškoćama u razvoju u pripovijedanje. Klasično pripovijedanje pretpostavlja s jedne strane pripovjedača dok su s druge strane (osjetilno) pasivni slušatelji. Višeosjetilno pripovijedanje također sjedinjuje više osjeta te slušatelji-sudionici na više razina spoznaju priču. Takvo pripovijedanje uvelike olakšava razumijevanje priče učenicima / djeci s teškoćama u razvoju i omogućuje veću uključenost u sadržaje. Imajući u vidu teškoće tih učenika u područjima komunikacije, čitanja i pisanja, pozornosti, mišljenja i zaključivanja te senzorne integracije, da navedemo samo neke, ključno je stvoriti inovativna i pedagoški efikasna rješenja koja će ih motivirati i pružiti im potporu u učenju. U radu se prikazuje primjer dobre prakse Škole za odgoj i obrazovanje Pula koja je uvela višeosjetilno pripovijedanje kao inovativnu praksu početkom pandemije bolesti COVID19, i to iz nastavne i edukacijsko-rehabilitacijske prakse učitelja, edukacijskog rehabilitatora i logopeda. Uključenost je učenika u nastavne sadržaje kroz takav umjetnički i holistički pristup pomogla učenicima stvoriti cjelovito višeosjetilno iskustvo za koje su često zakinuti. Mogućnosti višeosjetilnog pripovijedanja mogu nam dati smjernice kako poboljšati inovativne i inkluzivne prakse te ponuditi određene alate s pomoću kojih možemo pridonijeti razvoju i uključenosti učenika s teškoćama u odgoj i obrazovanje te kulturno-umjetničke sadržaje.

Ključne riječi: višeosjetilno pripovijedanje, inovativne i inkluzivne prakse, učenici s teškoćama u razvoju, uključenost

92 Sveučilište Jurja Dobrile u Puli, Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti, Pula, Hrvatska

93 Škola za odgoj i obrazovanje Pula, Pula, Hrvatska

94 Škola za odgoj i obrazovanje Pula, Pula, Hrvatska

The Stories We Feel – Multisensory Storytelling in Teaching Students with Disabilities

Story and storytelling have always been an integral and essential part of education. Narration usually represents the storytelling through verbal transmission of information, while multisensory storytelling is a teaching strategy that combines storytelling and multimodality and thus connects the story with multiple sensory inputs. It is multimodality that enables the inclusion of pupils with disabilities in storytelling. Classical storytelling presupposes the narrator, with pupils as (sensory) passive listeners. Multisensory storytelling, on the other hand, unites multiple senses and listeners-participants learn about the story on multiple levels. This kind of storytelling makes it much easier for pupils with disabilities to understand the story and allows greater involvement in the content. Given the difficulties of these students in the areas of communication, reading and writing, attention, thinking and reasoning and sensory integration, to name a few, it is crucial to create innovative and pedagogically effective solutions that will motivate and support them in learning. The paper presents an example of good practice of the Škola za odgoj i obrazovanje-Pula, which introduced multisensory storytelling as an innovative practice at the beginning of the COVID19 pandemic, from the teaching and educational-rehabilitative practice of teachers, educational rehabilitators, and speech therapists. Involving students in the curriculum through this artistic and holistic approach has helped pupils create a holistic multi-sensory experience, which they are often deprived of. Possibilities of multisensory storytelling can give us guidelines on how to improve innovative and inclusive practices and offer certain tools which can contribute to the development and involvement of pupils with disabilities in educational, cultural, and artistic content.

Keywords: multisensory storytelling, innovative and inclusive practices, pupils with disabilities, involvement

Marina Meić⁹⁵

Inkluzija u Montessori pedagogiji

Geslo *Pomozi mi da učinim sam* oslikava vrijednosti za koje se zalagala Maria Montessori u svojoj pedagogiji: sloboda kao alat i metoda, ali sloboda kao cilj u odgoju svakog djeteta. Maria Montessori svoju je pedagogiju razvila upravo u radu s djecom s teškoćama u razvoju te se smatra da je njezina pedagogija važno utjecala na razvoj inkluzivne pedagogije i obrazovanja djece s teškoćama u razvoju. U radu su prikazane glavne odrednice Montessori pedagogije te kako pedagogija Marije Montessori primjenjuje inkluzivnost u svom djelovanju. Prikazani su i primjeri inkluzije djece predškolske i školske dobi u Montessori vrtićima i školama u Europi i svijetu te su dane preporuke za implementaciju Montessori pedagogije u odgojno-obrazovni sustav Republike Hrvatske.

Ključne riječi: Montessori pedagogija, inkluzija, praksa

Inclusion in Montessori Pedagogy

The motto *Help me to do it by myself* reflects the values that Maria Montessori advocated in her pedagogy: freedom as a tool and method, but freedom as a goal in the upbringing of every child. Maria Montessori developed her pedagogy during the work of children with disabilities and it is believed that her pedagogy has significantly influenced the development of inclusive pedagogy and education of children with disabilities. The paper presents the main determinants of Montessori pedagogy and how Maria Montessori pedagogy applies inclusiveness in its work. Examples of inclusion of preschool and school age children in Montessori kindergartens and schools in Europe and the world are also presented, and recommendations for the implementation of Montessori pedagogy in the educational system of the Republic of Croatia are given.

Keywords: Montessori pedagogy, inclusion, practice

95 Nacionalni centar za vanjsko vrednovanje obrazovanja, Zagreb, Hrvatska

Sanja Mišević⁹⁶

Invaliditet nije uvijek vidljiv, ali diskriminacija invalida kod zapošljavanja i u radu – jest!

Svrha svih antidiskriminacijskih propisa istovjetna je, a iscrpljuje se u postizanju stvarne društvene jednakosti. Zabrinjava činjenica apostrofirana u Strategiji Europske komisije o pravima osoba s invaliditetom za razdoblje 2021. – 2030. da je unatoč velikim naporima uložnim na polju antidiskriminacijskog prava tijekom 2019. godine više od polovine osoba s invaliditetom u Europskoj Uniji izjavilo da je bilo izloženo diskriminaciji.

U radu će se prikazati pregled postojećeg zakonodavnog okvira za zaštitu osoba s invaliditetom na razini Europske Unije te u Republici Hrvatskoj, s posebnim osvrtom na zaštitu te populacije kod zapošljavanja i u radnim procesima. Naime, osobe s invaliditetom, iako su sposobne i zainteresirane za rad, zapošljavaju se po nižim stopama u odnosu na osobe bez invaliditeta. Tomu, među ostalim, doprinose i predrasude koje invaliditet poistovjećuju s nezaposlenošću iako je u interesu cijele društvene zajednice da invalidne osobe budu što više financijski neovisne. Diskriminacija osoba s invaliditetom na polju rada i zapošljavanja nije rezultat nemara ili slučajnosti, ona se u pravilu odvija kao svjesna radnja. Unatoč institucionalnim i zakonskim regulativama te jasnom napretku u praksi uključivanja osoba s invaliditetom u radne procese, diskriminacija je istih očito sveprisutna. Dobro napisani i jasni zakoni sami za sebe nisu jamac vladavine prava. Cilj je rada uputiti na ulogu pravosudne vlasti koja, vođenjem pravičnih postupka koji će rezultirati sudskom zaštitom osoba s invaliditetom, može doprinijeti poštovanju njihovih institucionalnih i zakonskih prava. U radu će se stoga prikazati recentne odluke na tu temu Europskog suda za ljudska prava, Suda Europske Unije te nacionalnih sudova Republike Hrvatske.

Sagledavanje problema osoba s invaliditetom i kroz prizmu sudskih odluka može doprinijeti poduzimanju daljnjih koraka u svrhu poboljšanja položaja te populacije.

Ključne riječi: (anti)diskriminacija, osobe s invaliditetom, zapošljavanje, rad, sudske odluke

96 Odvjetničko društvo Mišević i Jarić d.o.o. Osijek, Osijek, Hrvatska

Disability Is Not Always Visible, but Discrimination of Disabled People in Employment and in Work – Is!

The main purpose of all antidiscriminatory regulation is the same and is exhausted in achieving real social equality. What worries the most is the fact apostrophed in Strategy of European Commission on the rights of persons with disabilities 2021-2030, that during 2019 more than half of the persons with disabilities in the European Union have stated that they have been exposed to discrimination.

In this paper the author will show overview of existing legislative framework for the protection of persons with disabilities at European Union level and in the Republic of Croatia, with special review on the protection of this population in employment and in work processes. Even though people with disability are capable and interested in work, they are employed at lower rates compared to people without disability. This is due, among other things, to prejudices that equate disability with unemployment, although it is in the interest of whole society for people with disabilities to be as financially independent as possible. Discrimination of people with disabilities in the field of work and employment is not a result of negligence or accident, it usually occurs as a conscious act. Despite institutional and legal regulations, and clear progress in the practice of including people with disabilities in work processes, discrimination against them is clearly ubiquitous. Well-written and clear laws alone are no guarantee of the rule of law. The main aim of this paper is to point out the role of judiciary, which by conducting fair proceedings that will result in judicial protection of people with disabilities, can contribute to respect for their institutional and legal rights. Therefore, the paper will present recent decisions on this topic in the case law of the European Court of Human Rights, the Court of Justice of the European Union, and national courts of the Republic of Croatia.

Considering the problems of people with disabilities also through the prism of court decisions can contribute in taking further steps to improve the situation of this population.

Keywords: (anti) discrimination, people with disability, employment, work, court decisions

Valentina Novak Žižić⁹⁷, Stella Radina Jurčić⁹⁸, Rea Vuksan⁹⁹

Inkluzivni pristup u visokom obrazovanju

Inkluzivno se obrazovanje smatra najkvalitetnijim modelom obrazovanja. Ono prije svega podrazumijeva promjene u obrazovnom procesu i pristupu poučavanja s ciljem poštivanja i uvažavanja različitosti svih osoba uključenih u proces. Najčešće se o inkluzivnom pristupu govori kada se spominje primarno i sekundarno obrazovanje, no implementacija takvog pristupa jednako je važna i u tercijarnom obrazovanju. Sveučilište bi trebalo biti mjesto na kojem će se znati prepoznati, poštovati i iskoristiti različitosti različitih osoba. Nastavnici bi u tom procesu trebali biti spremni podučavati tako da nastava bude jednako pristupačna svim studentima uzimajući u obzir različitost njihovih osobina, sposobnosti, stilova učenja, motivacija te drugih gledišta. U kontekstu se inkluzivnog obrazovanja sve više govori o univerzalnom dizajnu za učenje i poučavanje što podrazumijeva korištenje što je više moguće raznovrsnih i prilagodljivih nastavnih materijala, tehnika i strategija u svrhu izjednačavanja mogućnosti za aktivno i ravnopravno sudjelovanje i stjecanje ishoda učenja za što veći broj studenata. S obzirom na nedovoljnu istraženost te teme u području visokog obrazovanja, u okviru provedbe zadatka metodološke radionice na doktorskom studiju Prevenzijska znanost i studij invaliditeta Edukacijsko-rehabilitacijskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, naš je cilj bio oblikovati mjerni instrument za ispitivanje uvjerenja sveučilišnih nastavnika o različitim pristupima u nastavi u kontekstu inkluzivnog obrazovanja, odnosno univerzalnog dizajna za učenje i poučavanje. Oblikovan je dakle mjerni instrument s 26 čestica različitih dimenzija u obrazovnom procesu kao što su prostorna pristupačnost, izvođenje nastave i načini provjera kompetencija. U pilot-istraživanju je nadalje sudjelovalo 124 sveučilišnih nastavnika. Sudjelovanje u upitniku bilo je anonimno i provodilo se mrežno. Budući da je konstrukcija i primjena ovog mjernog instrumenta bila pilot-projekt, provjerom dimenzionalnosti ljestvice (faktorske strukture) i analizom podataka odabrane su čestice za završnu inačicu ljestvice. Podaci pokazuju da uvjerenja sveučilišnih nastavnika u smislu inkluzivnog pristupa u visokom obrazovanju idu u pozitivnom smjeru. No evidentno

97 Sveučilište u Zagrebu, Ured za studente s invaliditetom, Zagreb, Hrvatska

98 Klinički bolnički centar Sestre milosrdnice, Zavod za neonatologiju i intenzivno liječenje nedonoščadi, Zagreb, Hrvatska

99 ABA Edukacija Hrvatska, Zagreb, Hrvatska

je potrebno daljnje razvijanje toga upitnika te istraživanje toga područja među svim dionicima visokog obrazovanja.

Ključne riječi: inkluzivno obrazovanje, visoko obrazovanje, univerzalni dizajn za poučavanje, uvjerenja nastavnika

Inclusive Approach in Higher Education

Inclusive education is considered to be the best model of education. Inclusive education is primarily concerned with changes in the educational process and teaching approaches with the aim of appreciating diversities of all those involved in the process. We often speak of inclusive education in primary and secondary education, but it is equally important to acknowledge the implementation of inclusive practices in tertiary education. University should be the place where diversity is recognized, respected, and utilized. Through their teaching, the professors should ensure that the curriculum is accessible to all students by taking into an account their individual characteristics, abilities, learning styles, sources of motivation and other aspects. Lately, universal design for learning and teaching has been more frequently mentioned in the context of inclusive education. This approach implies the use of diverse and adaptable teaching materials, techniques and strategies that enable active participation, accomplishment of learning outcomes and equal opportunities for as many students as possible. Given the fact that this area has been insufficiently explored, as part of our doctoral studies workshop in methodology ("Prevention science and disability studies" doctoral program at Faculty of Education and Rehabilitation Sciences, University of Zagreb), our main goal was to construct an instrument to assess professors' beliefs about different inclusive teaching practices founded on universal design for teaching and learning. We created a new questionnaire containing 26 assertions across a variety of dimensions such as diverse and adaptable teaching materials, spatial accessibility, teaching ways of checking competencies. Furthermore, 124 university professors participated in the pilot project. Since the construction of this instrument was a pilot project, data were analyzed and assertions for the final version of the scale were selected through the factorial structure analysis. The data show that university professors' beliefs in terms of inclusive educational approach in higher education are headed in the right direction. While this questionnaire will benefit from further enhancements, the field of inclusive higher education would also benefit from additional research across all stakeholders involved in the process.

Keywords: inclusive education, higher education, universal design for teaching, beliefs of university professors

Lejla Osmić¹⁰⁰, Snježana Šušnjara¹⁰¹

Percepcija zapošljivosti studenata s invaliditetom

Zaposlenost je jedna od najvažnijih ljudskih djelatnosti koja kroz različite uloge doprinosi dobrobiti pojedinca, ali i društva u cijelosti. Promatrajući ju s gledišta socijalne inkluzije, zaposlenost osigurava i aktivnu društvenu participaciju. Stoga se nerijetko govori o znanju i vještinama potrebnim za uključivanje na tržište rada koje se nazivaju zapošljivost.

S obzirom na brojne izazove uključivanja osoba s invaliditetom u život i rad šire društvene zajednice, propitivanje njihove percepcije vlastite zapošljivosti smatra se važnom pretpostavkom za promišljanje o sadržaju i modelima podrške u procesu tranzicije iz obrazovnog svijeta u svijet tržišta rada. Rad se stoga bavi percepcijom zapošljivosti studenata s invaliditetom. Istraživanje je provedeno na Univerzitetu u Sarajevu, a sudjelovalo je 15 studenata s invaliditetom čiji odgovori ilustriraju percepciju zapošljivosti te ranjive skupine. Rezultati dobiveni anketiranjem pokazuju da se studenti s invaliditetom doživljavaju kompetentnima za obavljanje posla za koji se školuju, da posjeduju dovoljno samouvjerenosti te da su sigurni u uspjeh u slučaju da im se pruži prilika. Međutim, značajnom preprekom prilikom zapošljavanja smatraju diskriminaciju poslodavaca koju uzrokuju stereotipi i predrasude o sposobnostima osoba s invaliditetom, kao i projekciju nedostatne podrške u vidu razumne prilagodbe budućeg radnog okruženja.

Pozitivna slika vlastitih kompetencija i spremnosti za uključivanje na tržište rada studenata s invaliditetom s jedne strane i njihova očekivanja prema poslodavcima s druge strane predstavljaju važne resurse za promoviranje zapošljavanja osoba s invaliditetom.

Ključne riječi: socijalna inkluzija, studenti s invaliditetom, zapošljivost, zapošljavanje

100 Univerzitet u Sarajevu, Filozofski fakultet, Sarajevo, Bosna i Hercegovina

101 Univerzitet u Sarajevu, Filozofski fakultet, Sarajevo, Bosna i Hercegovina

Perception of Employability of Students with Disabilities

Employment is one of the most important human activities which, through various roles, contributes to the well-being of the individual, but also of society as a whole. Looking at it from the aspect of social inclusion, employment also ensures active social participation. Therefore, we often talk about the knowledge and skills needed to enter the labor market, which we call employability.

Given the many challenges of including persons with disabilities in the life and work of the wider community, questioning their perception of their own employability is considered an important prerequisite for considering the content and models of support in the transition from education to the labor market world. Therefore, the paper deals with the perception of employability of students with disabilities. The research was conducted at the University of Sarajevo, and involved 15 students with disabilities whose answers illustrate the perception of employability of this vulnerable group. The results of the survey show that students with disabilities feel competent to do the job they are studying for, that they have enough self-confidence and that they are confident of success if given the opportunity. However, they consider discrimination by employers, caused by stereotypes and prejudices about the abilities of persons with disabilities, as well as a projection of insufficient support in the form of reasonable adjustment of the future work environment, to be a significant barrier to employment.

A positive image of their own competencies and readiness to enter the labor market of students with disabilities, on the one hand, and their expectations of employers, on the other hand, represent important resources for promoting the employment of people with disabilities.

Keywords: social inclusion, students with disabilities, employability, employment

Jasna Ostojić Baus¹⁰², Andrea Gašpar Čičak¹⁰³, Mirjana Jakovčev¹⁰⁴

Socijalna uključenost odraslih osoba s intelektualnim teškoćama u Hrvatskoj

Osobe s invaliditetom ranjiva su skupina društva, a osobe s intelektualnim teškoćama predstavljaju osobito marginaliziran dio te skupine. Suvremena socijalna politika prema osobama s invaliditetom utemeljena je na tzv. socijalnom modelu invaliditeta koji ističe da je invaliditet povezan s društvenim preprekama prema osobama s ograničenjima u funkcioniranju. Socijalna se uključenost stoga nakon početka deinstitutionalizacije javlja kao glavni cilj socijalnih politika prema osobama s invaliditetom u svijetu, Europskoj Uniji i u Hrvatskoj.

Svrha je ovog rada istražiti socijalnu uključenost odraslih osoba s intelektualnim teškoćama u Hrvatskoj. Prvi je cilj utvrditi jesu li dob i spol osobe s intelektualnim teškoćama povezani s njihovom socijalnom uključenosti. Drugi je cilj istražiti kako osobe s intelektualnim teškoćama procjenjuju svoj položaj na pojedinačnim područjima socijalne uključenosti. Uzorak čine osobe s intelektualnim teškoćama u dobi od 18 do 70 godina (N = 145) koje žive u svojim obiteljima u različitim gradovima Hrvatske (Šibenik, Pula, Slavonski Brod, Osijek, Slatina, Orahovica, Split).

Za potrebe su istraživanja autorice oblikovale Upitnik o socijalnoj uključenosti osoba s intelektualnim teškoćama koji sadrži 19 pitanja. Podaci su obrađeni u programu SPSS. Rezultati pokazuju da ni dob ni spol nisu značajno povezani sa socijalnom uključenosti osoba s intelektualnim teškoćama. Na deskriptivnoj su razini prikazani podaci o obrazovanju, poslu, obiteljskom i društvenom životu osoba s intelektualnim teškoćama. Iz podataka se zaključuje da je potrebno podizati razinu obrazovanja osoba s intelektualnim teškoćama u odrasloj dobi, intenzivirati aktivacijske mjere uključivanja na tržište rada te time povećavati prilike za stjecanje prihoda i raditi na širenju društvenih mreža. Spomenutim bi se mjerama utjecalo na bolju socijalnu uključenost osoba s intelektualnim teškoćama.

Ključne riječi: socijalna uključenost, intelektualne teškoće

102 Centar za odgoj i obrazovanje Lug, Lug Samoborski, Hrvatska

103 Osnovna škola „Milan Amruš“, Slavonski Brod, Hrvatska

104 Udruga osoba s intelektualnim teškoćama „Regoč“, Slavonski Brod, Hrvatska

Social Inclusion of Adults with Intellectual Disabilities in Croatia

People with disabilities are vulnerable group in society, and people with intellectual disabilities are a particularly marginalized part of this group. Modern social policy towards people with disabilities is based on the so-called social model of disability, which emphasizes that disability is associated with social barriers towards people with disabilities. Therefore, after the beginning of deinstitutionalization, social inclusion appears as the main goal of social policies towards people with disabilities in the world, the EU and in Croatia. The aim of this research was to explore the social inclusion of adults with intellectual disabilities in Croatia. The first goal was to determine whether the age and gender of people with intellectual disabilities were related to their social inclusion. The second goal was to explore how people with intellectual disabilities assess their position on some areas of social inclusion. The sample included people with intellectual disabilities aged 18 to 70 years ($N = 145$) living with their families in different cities of the Republic of Croatia (Šibenik, Pula, Slavonski Brod, Osijek, Slatina, Orahovica, Split).

For the purposes of the research, the authors constructed a Social inclusion questionnaire for people with intellectual disabilities, which contains a total of 19 questions. The data were processed in the SPSS program. The results showed that age and gender were not significantly related to social inclusion of people with intellectual disabilities. At the descriptive level, data on education, work, family and social life of people with intellectual disabilities are presented. In conclusion, it is necessary to raise the level of education of adults with intellectual disabilities; intensify activation measures for inclusion in the labor market and increase income opportunities; it is necessary to work on expanding social networks among individuals with intellectual disabilities. These measures would have an impact on better social inclusion of people with intellectual disabilities.

Keywords: social inclusion, intellectual disabilities

Marina Panić¹⁰⁵, Ksenija Romstein¹⁰⁶

Rani i predškolski odgoj i obrazovanje: (ne)iskorišteni resurs podrške djeci s teškoćama u razvoju

Prema podacima Svjetske zdravstvene organizacije, u Hrvatskoj oko 5% djece rane i predškolske dobi ima neki oblik teškoće u razvoju. Teškoća je multidimenzionalni fenomen u kojem su biološke osobitosti i socijalni aranžmani u međusobnoj interakciji. Način na koji će određena teškoća utjecati na socijalno funkcioniranje djeteta ovisi o nizu čimbenika koji se očituju u interakciji djeteta s okolinom, a velikim je dijelom uvjetovan načinom na koji dijete doživljava samog sebe, djelotvornošću zadovoljenja osnovnih potreba i podrškom koju ima u neposrednom okruženju. Kada je riječ o djeci rane i predškolske dobi, primjerenu je podršku važno osigurati u obiteljskom kontekstu i kontekstu ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja (RPOO).

Zato je cilj ovog izlaganja odgovoriti na pitanje kako odgojitelji procjenjuju aktivnost i sudjelovanje djece u programu RPOO-a s obzirom na razinu teškoće u različitim područjima razvoja i individualnog funkcioniranja, a kao polazišne točke planiranja primjerene odgojno-obrazovne potpore toj djeci.

Prikazat će se rezultati istraživanja koje je provedeno na reprezentativnom uzorku djece u dobi od 5 i 6 godina (N = 2 714 djece) iz 65 dječjih vrtića u Hrvatskoj. Istraživanje je provedeno u okviru znanstvenog projekta koji pod rednim brojem IP-2019-04-2011 financira Hrvatska zaklada za znanost.

Primjenom Kruskal-Wallis testa utvrđeno je da odgojitelji uviđaju nepovoljan utjecaj svih analiziranih teškoća na aktivnost i sudjelovanje djece što nedvojbeno upućuje na potrebu kvalitetnije podrške toj djeci u RPOO-u.

Ključne riječi: rani i predškolski odgoj i obrazovanje, djeca s teškoćama u razvoju, procjene odgojitelja, participacija

105 Sveučilište u Zagrebu, Učiteljski fakultet, Zagreb, Hrvatska

106 Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti, Osijek, Hrvatska

Early Childhood Education: (Un)Used Resource of Support for Children with Disabilities

In accordance to World Health Organization, around 5% of children in Croatia has some form of developmental disability. Disability is multidimensional phenomenon in which one's biological characteristics and social arrangements are interacting. The impact of biological characteristics on child's functioning depends on the vast number of factors, including child's self-image, and effectiveness of meeting the child's needs, as well as on the support from immediate surroundings. When it comes to young children, adequate support is needed in both settings, family and early childhood education and care institution (ECEC). The main goal of this paper is to find out how preschool teachers assess activities and participation of children in ECEC programs, in accordance to severity of disabilities, and individual functioning, in different developmental areas, as starting points for planning adequate support for children. The paper will discuss the results of national survey for children aged 5 and 6 in Croatia (N=2 714), from 65 kindergartens. The survey was conducted within scientific project IP-2019-04-2011, founded by the Croatian science foundation. Kruskal-Wallis test has confirmed that preschool teachers have an insight into adverse effect of all analyzed disabilities on activities and participation of children, which indicates that quality support is needed in the context of ECEC.

Keywords: early preschool education and care, children with developmental disabilities, preschool teachers' assessments, participation

Alta Pavin Banović¹⁰⁷

Znakovni jezik kao inkluzijski komunikacijski kanal između gluhih učenika i čujućih sudionika u odgojno-obrazovnom procesu

Čovjek komunicira u verbalnom i neverbalnom obliku, govorom i šutnjom jer je društveno biće. Konkretni fizički nedostaci kod čovjeka, kao što je gluhoća, potaknuli su razvoj znakovnog jezika jer čovjek mora komunicirati, uspostavljati relacije s drugim čovjekom. Odgojno-obrazovni sustav je u procesu uključivanja gluhih učenika u redovne nastavne programe, strukovne smjerove kako bi se svakom učeniku, bez obzira na fizičke nedostatke, pružila prilika cjelovitog rasta i razvoja. Inkluzija gluhih učenika u strukovne srednje škole i u razredne zajednice s čujućim učenicima cilj je odgojno-obrazovnih institucija u Republici Hrvatskoj u 21. stoljeću. Organiziranje formalnog obrazovanja gluhih osoba započelo je u 18. stoljeću da bi u 20. stoljeću rezultiralo objavljenim pravilnicima, standardima i smjernicama za rad s učenicima s posebnim potrebama s naglaskom na gluhe učenike. Svjetska udruga gluhih osoba, osnovana sredinom 20. stoljeća, svojim je ciljevima poboljšala status znakovnog jezika u svijetu te edukaciju gluhih osoba koje imaju pravo na pristup informacijama, pravo na odgoj i obrazovanje.

Cilj je istraživanja vrednovati uspješnost inkluzije gluhog učenika u redovni nastavni strukovni program uz prevoditelja znakovnog jezika te uspostavljanje komunikacije s čujućim učenicima u razrednoj zajednici. Kvantitativno je istraživanje provedeno u Medicinskoj školi Osijek pri završetku nastavne godine 2020./2021. nakon što je prošla jedna cijela nastavna godina u kojoj se uspjela ostvariti inkluzija gluhog učenika.

Ključne riječi: gluhi učenici, inkluzija, prevoditelj znakovnog jezika, čujuća razredna zajednica, znakovni jezik

Sign Language as an Inclusive Communication Channel between Deaf Students and Hearing Participants in the Educational Process

As social beings, humans communicate in verbal and nonverbal form, through speech and silence. Specific physical defects in a person, such as deafness, have encouraged the development of sign language because people must communicate, establish relationships with one another. The educational system is in the process of including deaf students in regular curricula, vocational directions in order to provide every student, regardless of physical disabilities, with the opportunity for full growth and development. The inclusion of deaf students with hearing students in vocational high schools and school classes is the goal of educational institutions in the Republic of Croatia in the 21st century. Organised formal education for deaf people began in the 18th century which, in the 20th century, resulted with publications of regulations, standards, and guidelines for working with students with special needs with an emphasis on deaf students. The World Association of Deaf People, founded in the middle of the 20th century, has improved the status of sign language in the world as well as the education of deaf people who have the right to access information, the right to upbringing and education.

The aim of the research is to evaluate the success of the inclusion of a deaf student in the regular curriculum with a sign language interpreter and to establish communication with hearing students in the class community. Quantitative research was conducted at the Medical School Osijek at the end of the school year 2020/2021 which has been conducted with the inclusion of a deaf student.

Keywords: deaf students, inclusion, sign language interpreter, hearing class community, sign language

Zvonimir Peranić¹⁰⁸

Upotreba pogreške u nastavi

Pridruži se i napravi promjenu je projekt koji upotrebljava dramu za inkluzivno učenje u razredu s učenicima s teškoćama te za suočavanje s različitošću. Tijekom projekta su četiri partnerske organizacije iz Slovenije, Češke, Grčke i Poljske zajedno radile na istraživanju, promociji i implementaciji drame kao učinkovitog alata za inkluzivno obrazovanje. Partneri su razvili tečaj obuke za učitelje i proveli istraživanje za mjerenje utjecaja drame na inkluziju. Ono što su naučili na tečaju, učitelji su primijenili tijekom školske godine 2020./2021. u vlastitom nastavnom sadržaju. Tu smo primjenu nazvali intervencijom. Istraživanje se odnosilo na mjerenje stavova učitelja i učenika vezanih uz primjenu drame u nastavi prije i nakon intervencije. Tijekom projekta dogodila se i pandemija bolesti COVID-19 te se ta činjenica morala implementirati u projekt. Istraživanje je tako mjerilo i uporabu i transformaciju razvijenih materijala u digitalnu formu i primjenu u nastavi na daljinu. Jedan od elemenata koji se prati i čiji se rezultati prikazuju u ovom radu jest odnos prema pogrešci u nastavi i korištenje pogreške u nastavi.

Projekt će u konačnici rezultirati izradom niza korisnih materijala za nastavnike i ostale obrazovne dionike: zbornikom s konferencije u organizaciji projekta, nastavnim materijalima utemeljenima na drami, savjetima za učitelje, kurikulumom tečaja obuke za nastavnike, četirima nastavnim sadržajima s uporabom drame na temu kulturne baštine, praktičnim priručnikom za učitelje, letcima za promicanje drame za inkluzivno obrazovanje.

Ključne riječi: inkluzivno obrazovanje, drama, bolest COVID-19, pogreška u učenju”

108 Veleučilište u Rijeci, Rijeka, Hrvatska

Use of Error in the Teaching Process

“Join in and Make a Change” is a project that uses drama for inclusive learning in the classroom with students with disabilities and for dealing with diversity. Throughout the project, four partner organizations from Slovenia, Czech Republic, Greece and Poland worked jointly on research, promotion and implementation of drama as an effective tool for inclusive education. The partners developed a training course for teachers and conducted research to measure the impact of drama on inclusion. What they learned in the course, the teachers applied during the school year 2020/2021. in their own teaching content. We called this application intervention. The research was related to measuring the attitudes of teachers and students related to the application of drama in teaching before and after the intervention. A coronavirus pandemic also occurred during the project and this fact had to be implemented in the project. The research thus measured both the use and transformation of developed materials into digital form and application in distance learning. One of the elements that is monitored and whose results are presented in this paper is the attitude towards error and the use of error in the teaching process.

The project will result in production of a number of useful materials for teachers and other educational stakeholders: conference proceedings, drama-based teaching material, tips for teachers, teacher training curriculum, four drama-based teaching contents on the topic of cultural heritage, practical handbook for teachers, leaflets to promote drama for inclusive education.

Keywords: inclusive education, drama, coronavirus, error in learning process

Lucija Periš¹⁰⁹

Pravo na američki san: socijalna inkluzija osoba s invaliditetom u američkoj biografskoj drami

Socijalna inkluzija osoba s invaliditetom uobičajena je tema u suvremenoj američkoj drami, a korpus prikazuje primjere dobre i loše prakse. U radu se analizira status osoba s invaliditetom i inkluzivnih praksi u tri biografske drame: *Izlazak Sunca na Campobellu* (1958) Dorea Schraryja, *Čudotvorka* (1959) Williama Gibsona i *Leptiri su slobodni* (1969) Leonarda Gershea. Američka realistička drama tematizira ostvarenje američkog sna u kapitalističkoj Americi, pri čemu invaliditet nerijetko predstavlja prepreku u privatnom i poslovnom ostvarenju osobe. U radu se primjenjuje podjela američke drame Sanje Nikčević koja kao klasifikacijsko načelo navodi odnos prema američkom snu te razlikuje afirmativni i subverzivni pravac američke drame. Na primjeru drama Dorea Schraryja, Williama Gibsona i Leonarda Gershea nastoji se dokazati kako se klasifikacija američke realističke drame na afirmativnu i subverzivnu može primijeniti i na korpus drame koji tematizira invaliditet. Analizom protagonista triju biografskih drama (njihovih poslovnih ostvarenja, društvenih odnosa i stava koji zauzimaju spram vlastitog invaliditeta) upućuje se na primjer dobre prakse integracije osoba s invaliditetom u društvo. Oslanjajući se na teorijske postavke Sanje Nikčević, u radu se predlaže proširena definicija afirmativne drame. Riječ je o drami u kojoj svaki pojedinac ima pravo na ostvarenje sreće, privatne i poslovne, bez obzira na zdravstveno stanje, rasu, etničku pripadnost, spol, religiju ili društveno-ekonomski status, što rezultira prihvaćanjem sebe i podrškom okoline.

Ključne riječi: američki san, invaliditet, *Čudotvorka*, *Izlazak Sunca na Campobellu*, *Leptiri su slobodni*

109 Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Akademija za umjetnost i kulturu u Osijeku, Osijek, Hrvatska

The Right to the American Dream: Social Inclusion of People with Disabilities in American Biographical Drama

Social inclusion of persons with disabilities is a common theme in contemporary American drama, and the corpus demonstrates examples of both good and bad practice. The paper analyzes the status of disabled persons and inclusive practices in three biographical plays, Dore Schrary's *Sunrise at Campobello* (1958), William Gibson *The Miracle Worker* (1959), Leonard Gershe's *Butterflies Are Free* (1969). American realistic drama thematizes the realization of the American dream in capitalist America, where disability is often seen as an obstacle to achieving personal and business goals. The paper applies the division of American drama made by Sanja Nikčević, who states the relation to the American dream as a classification principle and distinguishes between the affirmative and subversive directions of American drama. The paper seeks to prove how the classification of American realistic drama into affirmative and subversive can also be applied to the corpus of drama that deals with disability on the example of plays by Dore Schrary, William Gibson and Leonard Gershe. The analysis of the protagonists of the three biographical plays (their business achievements, social relations and attitudes towards their own disability) points to the example of good practice of integration of persons with disabilities into society. Relying on the theoretical postulates set out by Sanja Nikčević, the paper proposes an extended definition of affirmative drama. It is a drama in which every individual has the right to happiness, both personal and business one, regardless of health status, race, ethnicity, gender, religion or socio-economic status, which results in self-acceptance and support from the environment.

Keywords: American dream, disability, *The Miracle Worker*, *Sunrise at Campobello*, *Butterflies Are Free*

Ranka Perućica¹¹⁰, Sonja Kaurin¹¹¹, Biljana Sladoje Bošnjak¹¹²

Percepcija samoeфикаsnosti i akademski uspjeh studenata s invaliditetom na Univerzitetu u Istočnom Sarajevu

Samoeфикаsnost kao središnji konstrukt socijalno-kognitivne teorije temelji se na učinkovitosti u realizaciji postavljenih ciljeva i zauzima važno mjesto u akademskoj uspješnosti. Konstrukt percipirane samoeфикаsnosti razvio je Bandura, a odnosi se na „percipiranu sposobnost djelovanja u specifičnim situacijama, odnosno na procjenu koliko eфикасно možemo djelovati u određenom kontekstu i koliko eфикасно možemo koristiti svoje kognitivne resurse“ (Bandura, 2014; vidi kod Kardum, Hudek-Knežević i Krapić, 2018). Za potrebe smo se ovog rada usmjerili na ispitivanje korelacije između percipirane samoeфикаsnosti studenata s invaliditetom i njihova akademskog uspjeha. Uzorak u istraživanju činila je cjelokupna populacija studenata s invaliditetom na Univerzitetu u Istočnom Sarajevu, odnosno trinaest registriranih studenata s invaliditetom različitih vrsta invalidnosti. Pretpostavili smo da studenti s invaliditetom koji nisko procjenjuju svoju samoeфикаsnost postižu slabiji akademski uspjeh u odnosu na studente koji visoko procjenjuju svoju smoeфикаsnost. Da bismo ispitali postavljenu hipotezu, proveli smo mrežno istraživanje. Oblikovana je ljestvica samoprocjene samoeфикаsnosti i sociodemografski upitnik koji sadrži pitanja o izboru fakulteta i prosjeku ocjena tijekom studiranja. Rezultati istraživanja pokazuju da se većina studenata s invaliditetom ponekad osjeća neeфикасно prilikom izvršavanja određenih zadataka što ih dovodi do osjećaja bezvrijednosti i sumnje u vlastite sposobnosti. Rezultati drugih sličnih istraživanja upućuju na to da se osobe s visokom samoeфикаsnošću mogu suočiti s raznim izazovima jer znaju da posjeduju znanje i vještine potrebne za postizanje cilja dok oni koji imaju slabu samoeфикаsnost izbjegavaju nove izazove jer ne vjeruju u svoje sposobnosti i vještine.

Ključne riječi: percepcija samoeфикаsnosti, akademski uspjeh, studenti s invaliditetom

110 Univerzitet u Istočnom Sarajevu, Medicinski fakultet, Sarajevo, Bosna i Hercegovina

111 Univerzitet u Istočnom Sarajevu, Filozofski fakultet, Sarajevo, Bosna i Hercegovina

112 Univerzitet u Istočnom Sarajevu, Filozofski fakultet, Sarajevo, Bosna i Hercegovina

Perception of Self-Efficacy and Academic Success of Students with Disabilities at the University of East Sarajevo

Self-efficacy as a central construct of social-cognitive theory is based on efficiency in the realization of set goals and occupies an important place in academic success. The construct of perceived self-efficacy was developed by Bandura, and refers to “perceived ability to act in specific situations, ie to assess how effectively we can act in a particular context and how effectively we can use our cognitive resources” (Bandura, 2014; see: Kardum, Hudek-Knežević & Krapić, 2018). For the purposes of this paper, we focused on examining the correlation between the perceived self-efficacy of students with disabilities and their academic success. The sample in the research consisted of the entire population of students with disabilities at the University of East Sarajevo, ie thirteen registered students with disabilities of various types of disabilities. We hypothesized that students with disabilities who underestimate their self-efficacy achieve poorer academic achievement compared to students who highly assess their self-efficacy. In order to test the set hypothesis, we conducted an online research. A self-assessment scale of self-efficacy and a sociodemographic questionnaire containing questions about the choice of faculty and grade point average during studies were constructed. The results of the research show that most students with disabilities sometimes feel inefficient when performing certain tasks, which leads them to feel worthless and doubt their own abilities. The results of other similar research suggest that people with high self-efficacy may face various challenges because they know they have the knowledge and skills they need to achieve their goal while those with low self-efficacy avoid new challenges because they do not believe in their abilities and skills.

Keywords: self-efficacy perception, academic achievement, students with disabilities

Kristina Peternai Andrić¹¹³, Izabela Potnar Mijić¹¹⁴

Iluzija umjesto inkluzije. Zašto je drama T. Williamsa *Tramvaj zvan žudnja* i danas aktualna?

U režiji Valentine Turcu HNK Varaždin je 10. svibnja 2019. godine premijerno izveo dramu T. Williamsa *Tramvaj zvan žudnja*. U ovom ćemo radu pokušati odgovoriti na pitanje zašto je ta drama, nastala pedesetih godina prošlog stoljeća, još uvijek aktualna, a u središtu će biti nevidljiva invalidnost jednog od glavnih likova drame – Blanche – koja kao lik s anksioznim poremećajem, liječena alkoholičarka, označena kao seksualno devijantna, u starijoj životnoj dobi... umjesto uključena u obitelj završi u mentalnoj ustanovi. Cilj nam je ukazati na socijalni model invaliditeta čija je glavna teza da invalidnost, odnosno tjelesno ili psihičko oštećenje, nužno predstavlja smanjenu funkcionalnost za pojedinca, međutim, invaliditet nastaje i pod utjecajem društva i društvenih procesa, izdvajanja, marginaliziranja, obilježavanja, ograničavanja pristupa.

Ključne riječi: Tennessee Williams, *Tramvaj zvan žudnja*, invalidnost, inkluzija, drama

113 Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Filozofski fakultet Osijek, Osijek, Hrvatska

114 Agencija za odgoj i obrazovanje, Podružnica Osijek, Osijek, Hrvatska

Illusion Instead of Inclusion. Why is T. Williams' Play *A Streetcar Named Desire* Still Relevant Today?

Directed by Valentine Turcu, the Croatian National Theatre in Varaždin premiered Tennessee Williams' play *A Streetcar Named Desire* on May 10, 2019. In this paper, we will try to answer the question why this drama, created in the 1950s, is still relevant, and the focus will be on the invisible disability of one of the main characters of the drama - Blanche - who as a character with anxiety disorder, treated alcoholic, marked as sexually deviant, older... instead of included in the family, ends up in a mental institution. Our goal is to point out the social model of disability whose main thesis is that disability, or physical or mental impairment, necessarily represents reduced functionality for the individual, however, disability also occurs under the influence of society and social processes, isolating, marginalizing, marking, restricting access.

Keywords: Tennessee Williams, *A Streetcar Named Desire*, disability, inclusion, drama

Sara Prša¹¹⁵

Kreativnost u Centru „JA kao i TI“

Centar „JA kao i TI“ već niz godina radi na uključivanju svojih korisnika u zajednicu. Preko radne terapije uključeni su u razne vrste aktivnosti u kojima imaju priliku steći radne navike i iskazati svoju kreativnu stranu. Radna terapija ima individualni i grupni pristup. Tjedno se održavaju kreativne i likovne radionice prilikom kojih korisnici raznim tehnikama pretaču svoje misli na papir. Nekolicina je svakodnevno uključena u rad šivaonice gdje izrađuju ručne radove poput torbi, privjesaka, ukrasa za blagdane i slično. Uključeni su u radionice vrta i stolarije gdje također svojim trudom i radom stvaraju nove proizvode. Mnogi su korisnici vrlo talentirani te im bavljenje ovim aktivnostima pruža osjećaj pripadanja, a imaju i priliku izraziti svoje misli i osjećaje. Sve aktivnosti i radionice obavljaju se pod vodstvom radnih instruktora koji ih motiviraju i podučavaju novim vještinama. Svoj trud uložen u radove izlažu u *Kreativnom kutku* te sudjelujući na osječkom Sajmu antikviteta. Početkom 2021. godine pokrenut je i časopis u kojem se objedinjuju literarni i kreativni radovi naših korisnika. Časopis izlazi svaka dva mjeseca, a služi kako bi korisnici s drugima podijelili svoje životne priče, iskustva i aktivnosti kojima se bave. Cilj je pokretanja časopisa približiti široj javnosti izazove s kojima se suočavaju osobe s mentalnim teškoćama, ali i pokazati kako uz radne aktivnosti i podršku rade na jačanju samostalnosti, resocijalizaciji i psihosocijalnoj rehabilitaciji.

Ključne riječi: radna terapija, kreativne radionice, osobe s mentalnim teškoćama

115 Centar za pružanje usluga u zajednici Osijek – „JA kao i TI“, Osijek, Hrvatska

Creativity in the Centre “JA kao i TI”

For many years, this Center has been working on including its residents into the community. Through occupational therapy they're involved in various types of activities in which they have the opportunity to acquire work habits and express their creative side. Occupational therapy has individual and group approach. Creative and art workshops are held weekly, during which residents use various techniques to express their feeling and thoughts. Some of them are involved in the work of the sewing room, where they make handicrafts such as bags, pendants, holiday decorations and similar. They're involved in garden and carpentry workshops where they also create new products with their effort. Many residents are very talented and these activities gives them a sense of belonging and they have the opportunity to express their thoughts and feelings. All activities and workshops are conducted under the guidance of work instructors who motivate them and teach them new skills. They exhibit their effort in *Creative Corner* and by participating in the Osijek Antiques Fair. At the beginning of 2021, a magazine was launched in which the literary and creative works of our residents are combined. It comes out every two months and serves to help residents share their life stories, experiences and activities with others. The aim of launching the magazine is to bring closer to general public the challenges faced by people with mental disabilities, but also to show how, in addition to work activities and support, they keep working on strengthening independence, resocialization and psychosocial rehabilitation.

Keywords: occupational therapy, creative workshops, persons with mental disabilities

Jelena Ramljak¹¹⁶, Ante Ivanković¹¹⁷, Romana Caput- Jogunica¹¹⁸, Jelena Krmpotic¹¹⁹, Sanja Ćurković¹²⁰, Nikica Prvanović Babić¹²¹, Mirjana Baban¹²²

Dobrobit uključivanja jahanja u nastavni program

Još je od davnina započeo e suživot čovjeka i konja pri čemu je čovjek prepoznao brojne dobrobiti konja za vlastito zdravlje kao što su opskrba namirnicama animalnog porijekla (npr. mlijeko) ili aktivnosti poput rekreacijskog i terapijskog jahanja. U jahanju kretnje konja do 97% nalikuju kretnjama čovjeka jer se konj kreće trodimenzionalno s frekvencijom od 90 do 100 koraka u minuti (jednako je ritmu hoda čovjeka) koje se pri pravilnom držanju jahača prenose od zdjelice na cijelo tijelo. Jedna je od gorućih i sveprisutnih tema zdravstveni aspekt polaznika obrazovnih ustanova koji veći dio vremena provedu u jednom položaju, uglavnom sjedeći, te se kao posljedica najčešće javlja supresivna bol u leđima, osjećaj ukočenosti i nelagode te ograničena pokretljivost. Uključivanje jahanja kao alternative u nastavi plan i izvedbeni program, namijenjen svim osobama različitih dobnih skupina s predznanjem o jahanju ili bez predznanja o jahanju, dobar je izbor za sprječavanje nastanka nepoželjnih zdravstvenih stanja. Prednosti su takvog pristupa ponajprije razvidne u boljem fizičkom i fiziološkom stanju polaznika, bolji je rad mišićnog sustava (posebice mišića bedara i leđa), krvožilnog i dišnog sustava. Izmjenom različitih načina kretanja konja (hod, kas, galop) i tempa aktivira se više fizioloških sustava koji rade sinergistički. Interakcija s konjima također smanjuje stres izazvan raznim situacijama (npr. ispiti), pojačava samopouzdanje i verbalnu komunikaciju što je važno za mentalno zdravlje polaznika. U konačnici poželjan stav tijela jahača i usklađivanje niza radnji tijekom jahanja (npr. pravilno sjedište, davanje lista potkoljenice, zatezanje dizgina, rotacija zdjelice i ramena itd.) poboljšava motorne sposobnosti i kontrolu gornjeg dijela tijela jahača, njegovu „ravnotežu“ te omogućuje pravilno uspravno držanje tijela. Povoljni učinci jahanja vidljivi su na više razina, na fizičkom, fiziološkom

116 Sveučilište u Zagrebu, Agronomski fakultet, Zagreb, Hrvatska

117 Sveučilište u Zagrebu, Agronomski fakultet, Zagreb, Hrvatska

118 Sveučilište u Zagrebu, Agronomski fakultet, Zagreb, Hrvatska

119 Centar za socijalnu skrb, Zagreb, Hrvatska

120 Sveučilište u Zagrebu, Agronomski fakultet, Zagreb, Hrvatska

121 Veterinarski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, Hrvatska

122 Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Fakultet agrobiotehničkih znanosti Osijek, Osijek, Hrvatska

i mentalnom zdravlju što je važno s gledišta promocije zdravog života i življenja općenito. Involviranje jahanja u nastavne programe slabo je istražena tema koja otvara niz mogućnosti za daljnje proučavanje.

Ključne riječi: zdravlje, jahanje, nastavni program

The Benefits of Including Horseback Riding in the Education

The coexistence of humans and horses began in ancient times, and humans recognized the many benefits to their own health, such as providing food of animal origin (e.g., milk) or activities such as recreational and therapeutic horseback riding. In horseback riding, the horse's movements are up to 97% similar to those of humans, because the horse moves three-dimensionally at a frequency of 90 to 100 steps per minute (equal to the rhythm of human gait), which are transmitted from the pelvis to the entire body when properly positioned. One of the most burning and pervasive issues is the health aspect of students who spend most of their time in one position, usually sitting, and as a result usually experience suppressed back pain, feelings of stiffness and discomfort, and limited mobility. Including horseback riding as an alternative in the education program designed for people of different age groups with or without previous experience in horseback riding is a good choice to prevent the occurrence of undesirable health conditions. The benefits of this approach are first seen in the better physical and physiological condition of the participants, the better work of the muscular system (especially the thigh and back muscles), the cardiovascular and the respiratory system. By changing the different ways of horse movements (gait, trot, and gallop) and the pace, several physiological systems are activated, acting synergistically. In addition, human-horse interaction reduces stress caused by various situations (e.g. exams), increases self-confidence and verbal communication, which is important for the mental health of the participants. Finally, the desired posture of the rider and the coordination of a series of actions during riding (e.g., sitting properly, position of legs, rein pulling, rotation of the pelvis and shoulders, etc.) improves the rider's motor skills and upper body control, "balance", and allows for proper upright posture. The positive effects of riding are visible on several levels: on physical, physiological and mental health, which is important from the point of view of promoting a healthy life and lifestyle in general. The inclusion of horseback riding in education is an under-researched topic that opens up a number of opportunities for further study.

Keywords: health, horseback riding, education

Ksenija Romstein¹²³, Martina Galeković¹²⁴

Implementacija potpomognute komunikacije – prikaz slučaja

Razumijevanje i proizvodnja govora dvije su sposobnosti koje dijete usvaja i razvija kroz recipročne odnose s proksimalnim okruženjem. Tijekom učenja i usvajanja govora potrebno je omogućiti djetetu što više situacija koje će biti poticajne za funkcionalnu komunikaciju. Potpomognuta se komunikacija najčešće uvodi kao potpora jezičnom razumijevanju i proizvodnji, a djeca sa složenim komunikacijskim potrebama imaju višestruke pozitivne učinke potpomognute komunikacije na komunikacijski i govorno-jezični razvoj te smanjenje frustracija i nepoželjnih ponašanja. Nepoželjna ponašanja djece s teškoćama u govorno-jezičnom razvoju najčešće se javljaju kao izraz privlačenja pozornosti kako bi djeca ukazala na svoje potrebe i želje ako nemaju usvojen komunikacijski sustav kojim bi to izrazila na prihvatljiv način.

Cilj je rada istražiti učinak implementacije komunikacijskog sustava PODD kod djevojčice s mikrolelezijskim sindromom 1p36 i kongenitalnim citomegalovirusom. U obliku studije slučaja u radu prikazujemo prisutnost vizualne podrške u poučavanju i različite svakodnevne situacije u kojima se može koristiti vizualna podrška. Rezultati pokazuju pozitivan učinak implementacije vizualne podrške, poboljšanje verbalne komunikacije i smanjenje nepoželjnih ponašanja.

Ključne riječi: PODD komunikacijska knjiga, potpomognuta komunikacija, vizualna podrška

123 Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti, Osijek, Hrvatska

124 Centar za odgoj i obrazovanje Velika Gorica, Velika Gorica, Hrvatska

Implementing Augmentative and Alternative Communication: A Case Study

Speech comprehension and production are two abilities that a child adopts and develops through reciprocal relationships with the proximal environment. During the learning and acquisition of speech, it is necessary to enable the child as many situations as possible that will be stimulating for functional communication. Augmentative and Alternative Communication (AAC) is most often introduced to support language comprehension and production, and children with complex communication needs have multiple positive effects of AAC on speech, language and communication development and reduce frustration and undesirable behaviors. Undesirable behaviors of children with speech and language development difficulties most often appear as an expression of attracting attention to indicate their needs and desires. They need a communication channel to be able to express themselves appropriately. The aim of this study was to investigate the effect of the establishment of the PODD communication channel in a girl with 1p36 deletion syndrom and congenital cytomegalovirus (CMV) infection. In the form of a case study, we discuss the effects of visual support in teaching and various everyday situations in which it is possible to use visual support. The results show a positive effect of establishing visual support, improving verbal communication and reducing unwanted behaviors.

Keywords: augmentative and alternative communication, complex communication needs, PODD communication book, visual support

Mirna Sabljar¹²⁵, Davor Brđanović¹²⁶, Dunja Keža¹²⁷

Inkluzija u glazbenoj školi – stavovi nastavnika klavira o inkluziji u nastavi klavira

Inkluzija djece s teškoćama u razvoju trebala bi biti prisutna na svim razinama i područjima obrazovanja pa tako i u području glazbene umjetnosti – u glazbenom obrazovanju u glazbenoj školi. Glazbene škole upisuju glazbeno darovita djeca, a to podrazumijeva i mogućnost upisa glazbeno darovite djece koja imaju neku razvojnu teškoću. Uspješnost inkluzije učenika s teškoćama u razvoju u glazbenoj školi značajno ovisi o tome imaju li nastavnici kompetencije za rad s takvim učenicima, odnosno prepoznaju li važnost stjecanja tih kompetencija. Nastava u glazbenim školama dijelom se odvija kao grupna, a dijelom kao individualna te u njezinu oblikovanju postoje razlike i posebnosti koje uvjetuju i samu izvedbu. Nastava klavira izvodi se kao individualna nastava u kojoj se učenike poučava sviranju instrumenta. Umijeće sviranja klavira uključuje različite čimbenike pa učenici tijekom školovanja trebaju steći i glazbena znanja i razviti sviračke vještine. Inkluzivna nastava klavira tome se treba prilagoditi u raznim aspektima s obzirom na posebnosti razvojnih teškoća učenika. Cilj je rada pružiti uvid u stavove nastavnika klavira u glazbenim školama Republike Hrvatske o inkluziji u nastavi klavira – vlastitoj kompetentnosti za taj rad, izazovima koje u tome vide te sklonostima za osmišljavanje i izvođenje nastave klavira s djecom koja imaju teškoće u razvoju. Dobiveni rezultati istraživanja mogli bi dati značajan doprinos izradi budućih programa cjeloživotnog obrazovanja nastavnika glazbenih škola za rad s djecom s razvojnim teškoćama – nastavnika klavira i nastavnika ostalih glazbenih instrumenata. Rezultati također mogu biti polazište za razvoj inkluzivnih praksi u individualnoj nastavi sviranja u glazbenim školama.

Ključne riječi: glazbeno obrazovanje, klavir, kompetencije nastavnika, sviranje glazbenog instrumenta, učenici s teškoćama u razvoju

125 Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Akademija za umjetnost i kulturu u Osijeku, Osijek, Hrvatska

126 Glazbena škola u Varaždinu, Varaždin, Hrvatska

127 Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Akademija za umjetnost i kulturu u Osijeku, Osijek, Hrvatska

Inclusion in Music School – Piano Teachers' Attitudes about Inclusion in Piano Teaching

The inclusion of children with disabilities should be present at all levels and areas of education, including the field of music art - in music education in music school. Musically gifted children enroll in music schools, and this includes the possibility of enrolling musically gifted children who have some developmental difficulty. The success of the inclusion of students with disabilities in music school significantly depends on whether teachers have the competencies to work with such students, or whether they recognize the importance of acquiring these competencies. Teaching in music schools takes place partly in a group and partly individually, and there are differences and peculiarities in its design that determine the performance itself. Piano lessons are performed as individual lessons in which students are taught to play an instrument. The art of playing the piano involves a variety of factors, so students need to acquire musical knowledge and develop playing skills during their schooling. Inclusive piano teaching should be adapted to this in various aspects, given the specifics of students' developmental difficulties. The aim of this paper is to provide insight into the attitudes of piano teachers in music schools of the Republic of Croatia about inclusion in piano teaching - their own competence for this work, the challenges they see in it and the tendency to design and conduct piano lessons with children with disabilities. The obtained research results could make a significant contribution to the development of future lifelong learning programs for music school teachers to work with children with developmental disabilities - piano teachers and teachers of other musical instruments. The results can also be a starting point for the development of inclusive practices in individual teaching lessons in music schools.

Keywords: music education, piano, teacher competencies, playing a musical instrument, students with disabilities

Lucija Sabolić¹²⁸, Andrea Fajdetic¹²⁹

Pedagoško savjetovanje u kontekstu posebnih pedagogija osoba s oštećenjem vida

U radu se tematizira pedagoško savjetovanje te njegovo praktično djelovanje u kontekstu posebnih pedagogija osoba s oštećenjem vida, kao i specifični uvjeti koji na takvo savjetovanje mogu djelovati pozitivno, neutralno ili blokirajuće.

Uvodno se ocjenjuje kako još uvijek ne postoji opće prihvaćena teorija pedagoškog savjetovanja. Autorice u ovom radu nastoje rekonstruirati pedagoško savjetovanje u kontekstu posebnih pedagogija osoba s oštećenjem vida s tri različita gledišta: 1) argumentacijom područja, 2) strukturno-teorijskom i interakcionističkom te 3) fenomenološkom argumentacijom.

Pedagoško savjetodavno djelovanje u posebnom pedagoškom kontekstu uvijek predstavlja suradnički rad te u njemu, ovisno o djelomičnom kontekstu, postoje vrlo specifična područja znanja s kojima savjetnici moraju biti upoznati.

U radu će se promišljati o pedagoškom savjetovanju kao utemeljenom i ishodovno usmjerenom funkcionalnom konceptu/konstruktu i intervenciji s ciljem osiguranja preduvjeta za uspješno odgojno-obrazovno uključivanje.

Ključne riječi: pedagoško savjetovanje, posebne pedagogije, osobe s oštećenjem vida

128 Športska gimnazija Zagreb, Zagreb, Hrvatska

129 Osnovna škola Petra Zrinskog, Zagreb, Hrvatska

Pedagogical Counseling in the Context of Special Pedagogies of Persons with Visual Impairment

The paper discusses pedagogical counseling and its practical activities in the context of special pedagogies of persons with visual impairment as well as specific conditions which can have a positive, neutral or blocking effect on such counseling.

It is initially assessed that there is still no generally accepted theory of pedagogical counseling. In this paper, the author attempts to reconstruct pedagogical counseling in the context of special pedagogies of persons with visual impairment from three different positions (1) through field argumentation, (2) structural-theoretical and interactionist and (3) phenomenological argumentation.

Pedagogical counseling activity in a special pedagogical context always represents a collaborative work and in it, depending on the partial context, there are very specific areas of knowledge which counselors must be familiar with.

The paper will consider pedagogical counseling as a grounded and result-oriented functional concept / construct and intervention in order to provide prerequisites for successful educational involvement.

Keywords: pedagogical counseling, special pedagogies, persons with visual impairment

Jelena Samac¹³⁰, Tajana Jurišić¹³¹

Otvori oči – poticanje neformalnih metoda učenja u svrhu inkluzije

Neformalni oblik obrazovanja igra važnu ulogu u procesu učenja. Ono stimulira kritičko razmišljanje i iskustveno učenje. Kolbov ciklus iskustvenog učenja nadalje ilustrira kako pojedinac uči kroz iskustvo, refleksiju, konceptualizaciju i eksperimentiranje. Iskustveno učenje treba provoditi u učionicama gdje bi djeca mogla podići svijest o potrebama drugih i uključivanju. Kao primjer će se predstaviti neformalna radionica o tome kako podići svijest o inkluziji, naučit će se kako biti empatičan i pomoći drugima.

Predstavljena radionica bila je namijenjena za 20-30 sudionika. Za razliku od formalnog oblika obrazovanja tu nema učitelja jer članovi grupe uče zajedno kroz iskustvo. Zajednički rad i samostalno donošenje zaključka ključni su dijelovi neformalnog oblika učenja. Neformalan način učenja slično predstavlja čvrst temelj za duboko učenje. Promicanje neformalnog obrazovanja pomaže učenicima da budu svjesniji svoje okoline. Budući da su „iskusili“ biti u nečijoj koži, bit će spremniji pomoći onima kojima je to potrebno.

Ključne riječi: inkluzija, podizanje svijesti, Kolbov ciklus učenja, neformalne metode podučavanja

130 Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Filozofski fakultet Osijek, Osijek, Hrvatska

131 Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Filozofski fakultet Osijek, Osijek, Hrvatska

Open Your Eyes – Encouraging Informal Learning Methods for the Purpose of Inclusion

Non-formal education plays an important role in shaping an individual. It challenges him to develop critical thinking, learn by experience and therefore deepen his knowledge. Furthermore, Kolb's experiential learning cycle illustrates that an individual learns through experience, reflection, conceptualization, and experimentation. Experiential learning should be implemented in classrooms where children could raise awareness of others' needs and inclusion. As an example, a non-formal workshop will be presented on how to raise awareness of inclusion, learn how to be empathetic, and help others.

The presented workshop was designed for 20-30 participants. Unlike formal education, there is no teacher as the group learns together through the experience. Working together and coming up to a conclusion are crucial parts of informal learning. Similarly, informal learning presents a solid ground for deep learning. Promoting non-formal education is important because it helps students be more aware of others. Since they have "experienced" being in someone's shoes, they will be ready to help those in need.

Keywords: inclusion, raising awareness, Kolb's learning cycle, informal teaching methods

Helvecia Sekulić¹³²

DanceAbility – prostor ravnopravnih mogućnosti

Vođena i organizirana praksa kreativnog izražavanja i/ili umjetničkog stvaralaštva koja poziva i prima osobe svih oblika tjelesnosti i percipiranja stvarnosti, organizirajući funkcionalnu heterogenu grupu, a da nije ponuđena kao terapijska, u Hrvatskoj još uvijek nije dovoljno razvijena i podržana. Sadržaji se uglavnom provode ekskluzivno (za određenu skupinu), a ne inkluzivno, što znači da su usmjereni na određenu marginaliziranu skupinu ili individuu s kojom se kreativna praksa provodi pod opisom terapije. Kao ishodišni problem možemo odrediti to što se u Hrvatskoj samo kreativno izražavanje treba intenzivnije njegovati i poticati kao cjeloživotna sastavnica u cjelini društva – tada je razumljivo naglašavanje terapijskog učinka kreativnih praksi kako bi se dobrobit koju nose unijela u svijest ljudi. Taj prostor ravnopravnosti i slobode za sve, u kojem su sve psihofizičke mogućnosti dobrodošle, a da nije poziv na terapiju, pronašli smo u plesnoj metodi DanceAbility te ju provodimo zadnje četiri godine. Pokazala nam se izrazito funkcionalna za stvaranje prostora podrške heterogenih grupa u inkluzivnom plesu, pogodna u isto vrijeme i za profesionalno umjetničko stvaralaštvo i za rekreativno korištenje slobodnog vremena. Radionice DanceAbility otvorene su za sve neovisno o invaliditetu (gluhoća, sljepoća, paralize, kretanje pomoću pomagala, intelektualne poteškoće i drugi spektri) ili „savršenosti“ tijela osobe (standardne psihofizičke mogućnosti, virtuoznosti), neovisno o dobi i iskustvu (je li osoba plesala do sad amaterski, rekreativno, profesionalno ili nikad nije plesala). Radi se o sveobuhvatnoj strukturi za učenje kako improvizirati svojim tijelom kroz ples i pokret, širiti neverbalni vokabular, odmicati se od ustaljenih pokreta te samim time pomicati vlastite granice a da nitko nije izoliran. Jednostavnost metode jest ono što ju čini uspješnom. Izazov je edukatora upravo u držanju te jednostavnosti i dozvoljavanju da pravo pomicanja vlastitih granica imaju isključivo polaznici. Bit će nam zadovoljstvo predstaviti vam metodu.

Ključne riječi: funkcionalna heterogenost, kreativno izražavanje, umjetničko stvaralaštvo

132 DIVERT – inkluzivni plesni kolektiv, Zagreb, Hrvatska

DanceAbility – A Space of Equal Opportunities

Guided and organized practice of creative expression and / or artistic creation that invites and receives people of all forms of physicality and perception of reality by organizing a functional heterogeneous group, without being offered as therapeutic, in Croatia is still not sufficiently developed and supported. The contents are mostly conducted exclusively (for a specific group) and not inclusively, which means that they are aimed at a specific marginalized group or individual, with whom creative practice is carried out under the description of therapy. As a starting point, we can locate that in Croatia the creative expression in general should be more intensively nurtured and encouraged as a lifelong component of society as a whole, so it is understandable to emphasize the therapeutic effect of creative practices, to bring the well-being they bring into consciousness. We have found this space of equality and freedom for all, in which all psychophysical possibilities are welcome, without calling for therapy, in the DanceAbility dance method, and we have been implementing it for the last four years. It proved to be extremely functional for creating a space of support for heterogeneous groups in inclusive dance, suitable at the same time for both professional artistic creation and for the recreational use of free time. DanceAbility workshops are open to everyone, regardless of disability (deafness, blindness, paralysis, mobility, intellectual disabilities and other spectra) or “perfection” of a person’s body (standard psychophysical abilities, virtuosity), regardless of age and experience (whether the person has danced so far amateurishly, recreationally, professionally or has never danced). It is a comprehensive structure for learning how to improvise with your body through dance and movement, expand non-verbal vocabulary, move away from established movements and thus push your own boundaries without anyone being isolated. The simplicity of the method is what makes it successful. The challenge for educators is to keep that simplicity and to allow that only students have the right to push their own boundaries. It will be our pleasure to present you the method.

Keywords: functional heterogeneity, creative expression, artistic creation

*Mirela Skelac*¹³³

Utjecaj inkluzije na razrednu klimu

Uloga je učitelja stvaranje pozitivne razredne klime u kojoj će svaki učenik biti potaknut na aktivnost, osjećati se prihvaćenim, uspostaviti komunikaciju te dobre i podržavajuće odnose među učenicima. S obzirom na to da učitelji razredne nastave provode puno vremena u neposrednom radu s učenicima, mogu prepoznati njihove sposobnosti i karakteristike i okružiti ih drugim učenicima, pohvaliti vršnjačku pomoć, razvijati interese i talente kroz različite aktivnosti i razredne projekte. Cilj inkluzije jest uspostava pozitivne razredne klime u kojoj učenici i učitelji odgojno-obrazovni proces doživljavaju zanimljivim i ugodnim bez obzira na teškoće i razlike te tako ostvaruju osobni rast i postignuća u najširem smislu. U radu će se prikazati rezultati istraživanja o iskustvima učitelja i prepoznavanju čimbenika koji doprinose inkluzivnom obrazovanju učenika s posebnim odgojno-obrazovnim potrebama. Na temelju istraživačkih pitanja nastojao se dobiti uvid u percepciju učitelja o utjecaju inkluzije na razrednu klimu kroz kreativne, učinkovite i osmišljene aktivnosti u kojima svako dijete može postići više. Podaci su prikupljeni fokus-grupnim intervjuima u kojima su sudjelovale 33 učiteljice. Intervjui su analizirani i obrađeni metodom kvalitativne analize podataka. Učiteljice izdvajaju suradnju, dobru komunikaciju, podršku i jasne upute kao čimbenike koji utječu na kvalitetnu suradnju učitelja i pomoćnika u nastavi što utječe na razrednu klimu. Na pozitivnu razrednu klimu, prema njihovu mišljenju, najviše utječe prihvaćanje učenika, pozitivan stav, uključivanje u zajedničke aktivnosti i vršnjačka pomoć.

Iz ovog se istraživanja može zaključiti da inkluzivno obrazovanje ima pozitivan utjecaj na razrednu klimu koju kreiraju učitelji svojim stavom, suradnjom, dobrom komunikacijom, uz pomoć pomoćnika u nastavi i vršnjačkom pomoći kako bi se učenici s posebnim odgojno-obrazovnim potrebama u razredu osjećali prihvaćeni i ostvarili svoj osobni rast.

Gljučne riječi: inkluzivno obrazovanje, razredna klima, suradnja, vršnjačka pomoć, pomoćnik u nastavi

Influence of Inclusion on the Classroom Atmosphere

The role of the teacher is to create a positive classroom atmosphere where every student will be motivated to participate in the activities, feel accepted, communicate with the others and establish good and supportive relationship with other students. Considering that primary school teachers spend a lot of time in the direct work with students they can detect their abilities and characteristics and surround them with other students, praise peer assessment, develop their interests and talents through different activities and classroom projects. The goal of the inclusion is developing the positive atmosphere where the students and the teachers see the educational process as interesting and comfortable despite the difficulties and differences and where they experience personal growth and accomplishments in the broadest sense. In this paper the results of the research of the experiences of teachers and their recognition of the factors that contribute to the inclusive education of students with special education needs will be presented. Based on the research questions it was attempted to gain insight in the perception of teachers about the influence of inclusion on the classroom atmosphere through creative, effective and meaningful activities in which every student can achieve more. The data were collected in focus group interviews with 33 teachers. They were analysed and processed by the method of the qualitative data analysis. The teachers single out the cooperation, good communication, support and clear instructions as factors that influence the quality of the cooperation of the teacher and the teaching assistant and influence the classroom atmosphere. The positive classroom atmosphere is, according to their opinion, mostly influenced by the acceptance of other students, the positive attitude, joint activities and peer support. From this research it can be concluded that the inclusive education has a positive influence on the classroom atmosphere which is created by teachers through their attitude, cooperation, good communication, with help of teaching assistants, and peer support to help students with special education needs to feel accepted and achieve their personal growth.

Keywords: inclusive education, classroom atmosphere, cooperation, peer support, teaching assistant

Ana Smodlaka¹³⁴, Kristina Urbanc¹³⁵

Formalni i neformalni izvori podrške za studente s invaliditetom na studiju Socijalnog rada Pravnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu

U izlaganju će biti prikazani rezultati kvalitativnog istraživanja provedenog tijekom akademske godine 2020./2021. sa studentima s invaliditetom na studiju Socijalnog rada Pravnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu. Cilj ovog istraživanja bio je istražiti i opisati iskustva studenata s invaliditetom s podrškom tijekom pripreme za studij i pohađanja studija. Rezultati kvalitativne analize pokazali su važnost podrške obitelji, sveučilišne i fakultetske formalne podrške te određene neujednačenosti u pruženoj podršci od strane nastavnog i nenastavnog osoblja i kolega na fakultetu. Za kraj su ponuđene preporuke studenata s invaliditetom za unaprjeđenje kvalitete studiranja koje se odnose na građevinsku prilagodbu zgrade fakulteta i potrebu za dodatnim informiranjem i educiranjem akademskog okruženja. Rezultati ovog istraživanja u skladu su s rezultatima nekih drugih recentnih istraživanja koja ističu potrebu za sustavnijom formalnom podrškom studentima s invaliditetom u vidu bolje informiranosti, jačanja kompetencija nastavnika za provođenje različitih oblika prilagodbe, prilagođenih obrazovnih materijala i zadovoljavanja drugih specifičnih potreba ovisno o vrsti invaliditeta.

Ključne riječi: studenti s invaliditetom, formalni oblici podrške, neformalni oblici podrške, visoko školsko obrazovanje

134 Sveučilište u Zagrebu, Pravni fakultet, Studijski centar socijalnog rada, Zagreb, Hrvatska

135 Sveučilište u Zagrebu, Pravni fakultet, Studijski centar socijalnog rada, Zagreb, Hrvatska

Formal and Informal Sources of Support for Students with Disabilities at the Department of Social Work, Faculty of Law, University of Zagreb

The presentation will present the results of qualitative research conducted during the academic year 2020/2021 with students with disabilities of the Study Center of Social Work at the Faculty of Law, University of Zagreb. The aim of this study was to explore and describe the experiences of students with disabilities with support during study preparation and study attendance. The results of the qualitative analysis showed the importance of family support, university and faculty formal support, and certain inequalities in the support provided by teaching and non-teaching staff and faculty colleagues. Finally, recommendations of students with disabilities are offered to improve the quality of study related to the construction adaptation of the faculty building and the need for additional information and education of the academic environment. The results of this research are in line with the results of some other recent studies that highlight the need for more systematic formal support for students with disabilities in the form of better information, strengthening teachers' competencies to implement various forms of adaptation, adapted educational materials and other specific needs.

Keywords: students with disabilities, formal forms of support, informal forms of support, higher education

Jasmina Sočo¹³⁶, Marina Šimunec¹³⁷, Lana Zrnić¹³⁸

Put do znanja ne mora biti težak – osiguravanje prostornih i tehničkih preduvjeta za izjednačavanje mogućnosti na Filozofskom fakultetu u Zagrebu

Obrazovanje čini osnovu za borbu protiv siromaštva i stvaranje potpuno uključivih društava te predstavlja jedan od ključnih čimbenika koji promiče sudjelovanje na tržištu rada uopće, a posebno za osobe s invaliditetom (Molden, Wendelborg i Tøssebro, 2009). Prema Strategiji o pravima osoba s invaliditetom za razdoblje 2021. – 2030. (Europska komisija, 2021), pristupačnost izgrađenog okoliša, virtualnog okruženja, informacijskih i komunikacijskih tehnologija, robe i usluga, prijevoza i infrastrukture važna je za ostvarivanje prava te je preduvjet za puno sudjelovanje osoba s invaliditetom na ravnopravnoj osnovi s drugima. Osobe s invaliditetom imaju pravo da na ravnopravnoj osnovi s drugima sudjeluju na svim razinama i u svim oblicima obrazovanja, uključujući rani i predškolski odgoj i obrazovanje (Europska komisija, 2021).

Na Filozofskom fakultetu u Zagrebu u akademskoj godini 2021./2022. evidentirano je osamdesetak studenata s invaliditetom, što Filozofski fakultet čini vodećom sastavnicom na Sveučilištu u Zagrebu u otvorenosti studijskih programa za studente s različitim oblicima invaliditeta.

U izlaganju ćemo prikazati kako Filozofski fakultet u Zagrebu pokušava osigurati preduvjete za izjednačavanje mogućnosti prilagođavanjem prostora u kojem se razvija uključivo društvo. Bit će riječi o prostornim, tehničkim te informacijskim rješenjima unutar zgrade Filozofskog fakulteta, s posebnim naglaskom na Knjižnicu i Ured za studente s invaliditetom u kojima se vodilo računa o studentima s invaliditetom s ciljem olakšavanja pristupa prostorima, nastavnim sadržajima te fondu i uslugama Knjižnice. To je iznimno važno jer je jedno od temeljnih ljudskih prava – pravo na obrazovanje – omogućeno toj ranjivoj skupini korisnika. Kao obrazovani građani lakše će se uključiti u društveni i socijalni život te postati samostalniji.

Ključne riječi: Filozofski fakultet u Zagrebu, osobe s invaliditetom, inkluzivno društvo, pravo na obrazovanje

136 Knjižnica Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, Hrvatska

137 Ured za studente s invaliditetom Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, Hrvatska

138 Knjižnica Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, Hrvatska

The Path to Knowledge Does Not Have to Be Difficult - Providing Spatial and Technical Preconditions for Equalizing Opportunities at the Faculty of Humanities and Social Sciences in Zagreb

Education creates the foundations for combating poverty and for creating fully inclusive societies and is one of the key factors in promoting labor market participation, particularly for people with disabilities (Molden, Wendelborg i Tøssebro, 2009). According to The Strategy for the Rights of Persons with Disabilities for the period 2021-2030 (European Commission, 2021), accessibility to the built and virtual environments, to information and communication technologies (ICT), goods and services, including transport and infrastructure, is an enabler of rights and a prerequisite for the full participation of persons with disabilities on an equal basis with others. Persons with disabilities have the right to participate on an equal basis with others at all levels and in all forms of education, including early and pre-school education (European Commission, 2021).

In the academic year 2021/2022, the Faculty of Humanities and Social Sciences has about 80 registered students with disabilities, which makes the Faculty one of the leading components of the University of Zagreb, in the context of study programs openness for students with various forms of disability.

In our presentation we will present how the Faculty of Humanities and Social Sciences in Zagreb aims to provide the preconditions for equalizing opportunities by adapting the space in which an inclusive society develops. We will describe spatial, technical and information solutions within the Faculty building, with special emphasis on the Library and the Office for Students with Disabilities, which took care of students with disabilities in order to ease access to facility, learning materials and Library collections and services. This is extremely important because one of the fundamental human rights - the right to education, is provided to this vulnerable group of users. As educated citizens, they will find it easier to get involved in social life and become more independent.

Keywords: Faculty of Humanities and Social Sciences in Zagreb, people with disabilities, inclusive society, right to education

Martina Sopta¹³⁹, Kristina Urbanc¹⁴⁰

Prilagodba u nastavi za studente s invaliditetom na studiju Socijalnog rada Pravnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu

Regulacija prava studenata s invaliditetom te mogućnosti prilagodbe u nastavi koje studenti mogu ostvariti nedvojbeno utječu na samu odluku osoba s invaliditetom da se uopće odvaže na studiranje. U izlaganju će biti prikazano kvalitativno istraživanje provedeno sa studentima s invaliditetom na Studijskom centru socijalnog rada Pravnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu. Cilj je ovog istraživanja bio istražiti i opisati iskustvo tih studenata s prilagodbom nastave tijekom studija. Istraživanjem smo željeli ispitati iskustva studenata s invaliditetom s obzirom na informiranost o pravu na prilagodbu tijekom studija, na primjenu specifičnih oblika prilagodbe u nastavi i ispitima te kako studenti procjenjuju pripremljenost nastavnog i nenastavnog osoblja za rad sa studentima s pravom na prilagodbu. Rezultati istraživanja pokazali su koliko su studenti zadovoljni načinom informiranja o prilagodbi i cjelokupnim procesom ostvarivanja prava na prilagodbu, no upućuju i na mogućnosti unapređenja u vidu proširivanja informacija i uvođenja novijih i modernijih izvora informiranja. Istraživanje također upućuje na potrebu za ubrzavanjem službenog postupka dobivanja prava na prilagodbu nastave i ispita. Što se tiče iskustava s primjenom specifičnih oblika prilagodbi nastave i ispita, njihov pozitivan učinak na kvalitetu studiranja neupitan je. Rezultati također pokazuju kako su studenti zadovoljni s postojećim oblicima prilagodbe, ali predlažu i neke nove vidove prilagodbe koje bi, iz njihove perspektive, poboljšale kvalitetu studiranja. Što se tiče ocjene pripremljenosti nastavnog i nenastavnog osoblja, iskustva su vrlo različita. Dok se pripremljenost nenastavnog osoblja procjenjuje vrlo zadovoljavajućom, iskustva s obzirom na pripremljenost nastavnog osoblja vrlo su neujednačena. Zaključno možemo reći kako je nastavnicima potrebna sustavna edukacija i podrška s obzirom na specifične potrebe studenata s invaliditetom te kako je važno u tom smislu neprekidno osnaživati njihove nastavničke kompetencije.

Ključne riječi: studenti s invaliditetom, inkluzivno obrazovanje, prilagodbe u nastavi

139 Sveučilište u Zagrebu, Pravni fakultet, Studijski centar socijalnog rada, Zagreb, Hrvatska

140 Sveučilište u Zagrebu, Pravni fakultet, Studijski centar socijalnog rada, Zagreb, Hrvatska

Adjustment in Teaching for Students with Dissabilities at the Department of Social Work, Faculty of Law, University of Zagreb

The regulation of the rights of students with disabilities and the possibilities of adjustment in teaching that students can achieve undoubtedly influence the very decision of persons with disabilities to dare to study at all. The presentation will present qualitative research conducted

with students with disabilities at the Study Center for Social Work at the Faculty of Law, University of Zagreb. The aim of this research was to investigate and describe the experience of these students with the adjustment of teaching during their studies. The research wanted to examine the experiences of students with disabilities regarding information about the right to adaptation during studies, given the application of specific forms of adaptation in teaching and exams and how students assess the readiness of teaching and non-teaching staff to work with students with the right to adaptation. The results of the research showed that students are satisfied with the way of informing about adaptation and the entire process of exercising the right to adaptation, but they also indicate the possibility of improvement in the form of expanding information and introducing newer and more modern sources of information. The research also points to the need to speed up the official process of obtaining the right to adjust teaching and exams. Regarding the experiences with the application of specific forms of adjustments to teaching and exams, their positive effect on the quality of study is unquestionable. The results also show that students are satisfied with the existing forms of adaptation, but also suggest some new forms of adaptation that would, from their perspective, improve the quality of study. Regarding the assessment of the readiness of teaching and non-

teaching staff, experiences are very different. While the preparedness of non-teaching staff is assessed as very satisfactory, the experiences regarding the preparedness of teaching staff are very uneven. In conclusion, we can say that teachers need systematic education and support given the specific needs of students with disabilities and that it is important in this regard to continuously strengthen their teaching competencies.

Keywords: students with disabilities, inclusive education, adjustments in teaching

Blanka Stančić Puhak¹⁴¹

Uključenost osoba s intelektualnim teškoćama u umjetnost i dizajn kroz inkluzivni pristup

Likovno je izražavanje vrlo važan segment u životu svih ljudi, a pogotovo kod osoba s intelektualnim teškoćama. Ono potiče i razvija razne procese u tijelu i umu. Svaka osoba bez obzira na razinu sposobnosti ima sposobnost projekcije svojeg unutarnjeg stanja u vizualne oblike te je likovno izražavanje sredstvo neverbalne komunikacije, dijalog sa svijetom koji nas okružuje. Cilj ovog predavanja jest da se javnosti, stručnoj i široj, ukaže na posebne talente osoba s intelektualnim teškoćama te da se pokaže kako se uz odgovarajuću stručnu podršku osobe s intelektualnim teškoćama mogu afirmirati u suvremeni svijet likovnog stvaralaštva.

Kroz godine rada te prepoznavanjem potreba u profesionalnom umjetničkom smislu koncept Inkluzivne umjetničke galerije zaživio je te uspješno provodi inkluzivne umjetničke programe. Galerija Art&CeRZe stručno je mjesto za promociju likovne umjetnosti osoba s invaliditetom, ali uvijek s naglaskom na inkluzivnosti. Sami likovni procesi s estetskim i likovno adekvatnim rješenjima itekako su postali zanimljivi stručnoj javnosti (akademski umjetnici, profesionalni dizajneri, osobe koje su bilo kako involvirane u svijet umjetnosti) te, što je također vrlo važno, kupcima. Neprekidnim radom i odgovarajućim pristupom u radu s osobama s intelektualnim teškoćama te educiranjem korisnika naših usluga razvili smo odnos na profesionalnoj razini u smislu i s ciljem socijalnog poduzetništva. Od idejnih rješenja do oblika dizajna koji se mogu aplicirati i implementirati u primijenjeni dizajn. Svi su naši projekti i promocije uvijek oblikovani u dogovoru s našim korisnicima. Voljeli bismo pokazati organizacijske segmente, počevši od idejnih procesa do realizacije. Vjerujemo da iskonska i kvalitetna umjetnost dolazi iz nutrine te da je svima nama ponekad potrebna smjernica i podrška da uspijemo. Umjetnost ne poznaje granice. Prepoznajemo potencijale te se tako zauzimamo za ravnopravnost u društvu.

Ključne riječi: osobe s intelektualnim teškoćama, umjetnost, dizajn, inkluzivni pristup

Involvement of Persons with Intellectual Disabilities in Art and Design through an Inclusive Approach

Artistic expression is a very important segment in the life of all of us, especially for people with intellectual disabilities. It stimulates and develops various processes in the body and mind. Every person, regardless of their level of ability, has the ability to project their inner state into visual forms, and artistic expression is a means of non-verbal communication, a dialogue with the world around us. The aim of this lecture is to point out to the public, professionals and the general public the special talents of people with intellectual disabilities and to show how with adequate professional support people with intellectual disabilities can affirm themselves in the modern world of art.

Through years of work and recognizing the needs in the professional artistic sense, the concept of the Inclusive Art Gallery has come to life and successfully implements inclusive art programs. Art & CeRZe Gallery is a professional place for the promotion of fine arts for people with disabilities, but always with an emphasis on inclusion. The art processes themselves with aesthetic and artistically adequate solutions have become very interesting for the eye of the observer of the professional public (academic artists, professional designers, people who are in any way involved in the art world) and what is also very important, around the customer. Through continuous work and an adequate approach in working with people with intellectual disabilities and educating the users of our services, we have developed a professional relationship in terms of and with the goal of social entrepreneurship. From conceptual solutions to design forms that can be applied and implemented in applied design. We would like to show organizational segments, starting from conceptual processes to realization. We deeply believe that primordial and quality art comes from within and that we all sometimes need guidance and support to succeed. Art knows no boundaries. We recognize potentials and we demand equality in society.

Keywords: persons with intellectual disabilities, art, design, inclusive approach

Goranka Stanić¹⁴²

Genijalnost i ludilo

Živoy se osobi sve može dogoditi, nitko nije zaštićen i nitko ne zna svoju budućnost. U kratkom vremenu svog postojanja često se udaljavamo od ljudskih pozitivnih osobina i mnogi imaju tendenciju stigmatizirati nešto drugačije što se ističe ili ne uklapa u njihove stereotipe.

Društvo postavlja norme ponašanja, ali to isto društvo uništava živote mnogih. Idealna je zajednica ona u kojoj je svako ljudsko biće slobodno, sposobno stvarati, biti ono što jest, ne kriveći druge, pomažući slabima i uspostavljajući prijateljske veze s članovima zajednice.

Značajni pomaci i promjene dogodili su se kroz povijest ne zahvaljujući prosječnim, poslušnim, običnim ljudima već onima koji su u svoje vrijeme napravili korak naprijed i bili spremni biti proglašeni čudacima, neprilagođenima. Ti su ljudi posvetili svoje živote svom poslu i uvjerenjima. Mnoga imena u umjetnosti i znanosti preživjela su mnoge bivše komunikacije, stigmatizacije, pa čak i izgubili živote jer nisu htjeli odstupiti od svog znanja i ideja. Neki su ostali u siromaštvu, na rubu izumiranja u velikoj patnji i boli.

Posebnu pozornost posvećujem ljudima koji su promijenili svijet, koje su smatrali „ludima“ i koji su pomicali granice. Ističem nekoliko genija s dijagnozom „F“: Vincent Van Gogh, Winston Churchill, Tin Ujević, Nikola Tesla, Andy Warhol, Lady Diana, Charles Darwin, George Gershwin, Abraham Lincoln, Fjodor Dostojevski itd.

U radu ću analizirati sve probleme dijagnoze „F“ i njezinu povezanost s inovativnim otkrićima, neistraženim svjetovima, osjetljivošću i senzibilitetom tih ljudi. Potrebno je potaknuti sve mlade i starije odrasle osobe da se ne skrivaju, da se ne srame i da se ne krive za ružne izraze, etikete i podsmijeha koje njihova dijagnoza nosi. Pozivam ih da izađu iz zatvora malograđanštine, prihvate svoj svijet i oplemene cijelo društvo koje samo hrabri mogu pokrenuti.

Ključne riječi: genij, ludilo, dijagnoza, pomicanje granica, hrabrost, različitost

142 Škola za primijenjenu umjetnost i dizajn, Osijek, Hrvatska

Genius and Madness

Everything can happen to a living person, no one is protected, and no one knows their future. In the short time of their existence, we often move away from human, positive, traits and many tend to stigmatize something different that stands out or does not fit into their stereotypes.

Society sets norms of behavior, but that same society destroys the lives of many. The ideal community is one in which every human being is free, able to create, be what they are, not blaming others, helping the weak, and establishing friendly ties with community members.

Significant shifts and changes have taken place throughout history not thanks to average, obedient, ordinary people but to those who have made a step forward in their time and were ready to be declared weirdos, unfit. These people have dedicated their lives to their work and beliefs. Many names in art and science have survived many ex-communications, stigmatizations, and even lost their lives because they did not want to deviate from their knowledge and ideas. Some have stayed in poverty, on the brink of extinction in great suffering and pain.

I pay special attention to the people who changed the world, who they considered “crazy,” and who pushed the boundaries. I point out several geniuses with an “F” diagnosis: Vincent Van Gogh, Winston Churchill, Tin Ujevic, Nikola Tesla, Andy Warhol, Lady Diana, Charles Darwin, George Gershwin, Abraham Lincoln, Fyodor Dostoevsky, etc.

In my work, I would analyze all the problems of the “F” diagnosis and its connection with innovative discoveries, unexplored worlds, sensitivity, and sensibility of these people. It is necessary to encourage all young and older adults not to hide, not to be ashamed, and not to blame themselves for the ugly expressions, labels, and ridicule that their diagnosis brings with it. I call on them to get out of the prison of the petty bourgeoisie, accept their world and ennoble the whole society that only the brave can start.

Keywords: genius, madness, diagnosis, pushing boundaries, courage, diversity

Ivana Stanić¹⁴³, Silvija Hinek¹⁴⁴, Mili Perkušić¹⁴⁵

Komunikacija ili reakcija na inkluziju osoba s oštećenjem sluha u društvo

Čovjek je društveno biće kojem je socijalna interakcija značajna u segmentu uključivanja u različite dijaloške strukture. Kroz proces komunikacije utemeljena je na slušanju i govorenju kao spona koja stvara međusobnu interakciju i utječe na razmjenu informacija s drugim ljudima. Osobe s oštećenjem sluha imaju teškoće u komunikaciji s drugim ljudima koje rezultiraju nerazumijevanjem čujućih ljudi i nerijetko predstavljaju poteškoće uključivanjem u svakodnevni život. U ovom će se radu stoga predočiti poteškoće s kojima se susreću osobe s oštećenjem sluha s obzirom na poteškoće u komunikaciji. Cilj je rada prikazati važnost inkluzije osoba s oštećenjem sluha u različite segmente ljudskog djelovanja kroz proces komunikacije. Slijedom navedenog u radu će se predstaviti rezultati istraživanja provedenog s osobama s oštećenjem sluha usmjerenih na kvalitetu njihova života i učinkovitost socijalne interakcije.

Ključne riječi: komunikacija, socijalna interakcija, osobe s oštećenjem sluha, inkluzija

143 Osječko-baranjska županija, Osijek, Hrvatska

144 Dom za starije i nemoćne osobe Đakovo, Đakovo, Hrvatska

145 Dom zdravlja Osječko-baranjske županije, Osijek, Hrvatska

Communication or Reaction to the Inclusion of People with Hearing Impairment in Society

Humans are social creatures to whom social interaction is significant in the segment of participation in various dialogue structures. Through the process of communication, social interaction is based on listening and speaking as a link that creates mutual interaction and affects the exchange of information with other people. People with hearing impairments experience difficulties in communicating with other people, which results in misunderstandings by hearing people and often constitutes difficulties in their inclusion in everyday life. Therefore, this paper presents obstacles faced by people with hearing impairment due to communication difficulties. The aim of this paper is to show the importance of inclusion of people with hearing impairment in different segments of human activity through communication process. Following the above, the paper presents the results of research conducted on people with hearing impairments focused on their quality of life and the effectiveness of social interaction.

Keywords: communication, social interaction, people with hearing impairment, inclusion

*Vlasta Svalina*¹⁴⁶, *Tanja Nemčanin*¹⁴⁷

Studija slučaja djeteta s autizmom

Neizbježno je to da postoji puno učenika s različitim poremećajima te da učitelji trebaju prilagoditi svoje nastavne metode djetetovim potrebama. Pogotovo bi sada, kada su djeca izložena različitim medijima, učitelji trebali koristiti suvremene didaktičke alate tijekom podučavanja (poput mobilnog učenja). Mobilno učenje također postaje sve dominantnije u osnovnim školama zahvaljujući Školi za život koja je uvedena 2019. godine u Hrvatskoj. Cilj je istraživanja, koje je kvalitativnog pristupa, istražiti jezične vještine 9-godišnjeg djeteta s autizmom. Korišteno je nestrukturirano promatranje jezičnih vještina kod djeteta te polustrukturirani intervju s djetetom, njegovom majkom, učiteljicom, osobnim asistentom, kolegom iz razreda i učiteljicom iz engleskog jezika.

Ključne riječi: autizam, mobilno učenje, Škola za život

146 Ekonomska i upravna škola Osijek, Osijek, Hrvatska

147 Osnovna škola Retfala, Osijek, Hrvatska

Case Study of a Child with Autism

Inevitably, there are many students with different disorders and the teachers should adapt their teaching methods to the child's needs. Especially now, when children are exposed to different media, the teachers should use modern didactic tools while teaching, such as mobile learning. Mobile learning is also becoming more and more dominant in primary schools due to the School for Life, which was introduced in 2019 in Croatia. The aim of the study is to explore linguistic skills of a 9-year-old child with autism. A qualitative approach was used to explore the aim. A non-structured observation of child's linguistic skills was used as well as semi-structured interview with the child, his mother, his teacher, his personal assistant, his classmate and his English teacher.

Keywords: autism, mobile learning, School for Life

Marina Šanko-Brletić¹⁴⁸, Karin Tijan¹⁴⁹

„Obrnuta“ inkluzija u dječjem vrtiću – „Orepčići“ u projektu „Moj prijatelj iz Fortice“

Primjer dobre prakse

Inkluzija je proces u kojem u isto okruženje stavljamo djecu iste ili slične kronološke dobi tipičnog i specifičnog razvoja radi njihove zajedničke igre, druženja i učenja. „Obrnuta“ je inkluzija proces u kojem se djeca tipičnog razvoja uključuju u poseban sustav odgoja i obrazovanja iz čega proizlaze različite dobrobiti za sve sudionike procesa.

„Moj prijatelj iz Fortice“ je projekt utemeljen na načelima „obrnute“ inkluzije koji već niz godina Dječji vrtić „Orepčići“ provodi u suradnji s Centrom za rehabilitaciju Fortica, Osnovnom školom Kraljevica i Centrom za odgoj i obrazovanje Rijeka. Kroz različite radionice, posjete i projekte koji se održavaju jednom tjedno u prostoru Centra djeca tipičnog razvoja uključuju se u rad te socijalne ustanove.

Osnovni su ciljevi projekta smanjenje predrasuda prema djeci s teškoćama i jačanje komunikacijskih, socijalnih i emocionalnih vještina svih sudionika.

Kvalitativnom procjenom ponašanja sve djece uočene su velike pozitivne promjene u njihovim socijalnim vještinama te u razvijenosti socijalne mreže.

Ključne riječi: „obrnuta“ inkluzija, dječji vrtić, socijalne vještine, dobrobiti

148 Dječji vrtić „Orepčići“, Kraljevica, Hrvatska

149 Dječji vrtić „Orepčići“, Kraljevica, Hrvatska

Reverse Inclusion in Kindergarten – „Orepčiči“ in Project „My Friend from Fortica“

Inclusion is a process in which we place children of the same or similar chronological age of typical and specific development in the same environment for the sake of their joint play, socializing and learning. Reverse inclusion is a process in which children of typical development are included in a special system of upbringing and education, which results in various benefits for all participants in the process.

“My Friend from Fortica” is a project that is based on principles of reverse inclusion and it is implemented in everyday work and long-term cooperation between kindergarten “Orepčiči”, Center for Rehabilitation Fortica, Primary School Kraljevica and Center for Education Rijeka. Through different workshops, visits and projects that are held once a week in the Center, children with typical development pattern are included in the work of this social institution.

The main goals of the project are to reduce prejudice against children with disabilities and to strengthen the communication, social and emotional skills of all participants.

Qualitative assessment of the behavior of all children showed large positive changes in their social skills and in the development of their social network.

Keywords: reverse inclusion, kindergarten, social skills, welfares

Katarina Šarčević Ivić-Hofman¹⁵⁰, Ana Wagner Jakab¹⁵¹, Lelia Kiš-Glavaš¹⁵²

Formalni i neformalni oblici podrške u sustavu usluga rane podrške

Roditelji djece s teškoćama u razvoju u Hrvatskoj primaju formalne i neformalne oblike podrške. Neformalnu podršku primjerice pružaju rodbina i prijatelji, a formalnu sustav zdravstva, odgoja i obrazovanja, socijalne skrbi, pravosuđa, nevladin sektor i drugi. Neformalni oblici podrške odnose se na mrežu prijatelja, obitelji i široko dostupnih informacija (mediji, literatura, internet) te su utemeljeni na solidarnosti i emocionalnoj povezanosti i čine dopunu institucionaliziranim (formalnim) službama (Wall, Aboim, Cunha i Vasconcelos, 2001; Žganec, 1995). Procjena roditelja djece s teškoćama u razvoju rane i predškolske dobi o važnosti primanja i zadovoljstvu korištenja određenom vrste podrške upućuje nas na to oslanjaju li se roditelji na podršku koju osigurava sustav ili više na vlastite snage, odnosno na obje vrste podrške – što doprinosi uvidu u opis stanja, odnosno mogućnostima primanja usluga rane podrške u Hrvatskoj.

Cilj istraživanja bio je utvrditi percepciju roditelja o primanju formalnih i neformalnih oblika podrške namijenjenih djeci s teškoćama u razvoju rane i predškolske dobi i njihovim obiteljima te utvrditi postoji li povezanost zadovoljstva korištenjem usluga rane podrške s važnosti primanja formalnih i neformalnih oblika podrške.

U istraživanju je sudjelovalo 152 roditelja, od čega je 63,8% ženskog spola, a 36,2% muškog spola. Prosječna je dob roditelja 38 godina. Podaci su prikupljeni anketnim upitnikom oblikovanim za potrebe ovog istraživanja. Sa svrhom utvrđivanja povezanosti roditeljskog zadovoljstva korištenjem usluga i procijenjene važnosti primanja formalnih i neformalnih oblika podrške izračunat je Pearsonov koeficijent korelacije.

Iz rezultata je vidljivo kako većina roditelja procjenjuje visoku važnost primanja neformalnih i formalnih oblika podrške, ali ipak više procjenjuju važnost formalne podrške (N = 86,8%). Postoji nadalje statistički značajna povezanost između roditeljskog zadovoljstva korištenjem usluga podrške te procijenjene važnosti formalnih i neformalnih oblika podrške.

Ključne riječi: djeca s teškoćama u razvoju, formalni i neformalni oblici podrške, zadovoljstvo uslugama podrške

150 Sveučilište u Slavonskom Brodu, Odjel društveno-humanističkih znanosti, Slavonski Brod, Hrvatska

151 Sveučilište u Zagrebu, Edukacijsko-rehabilitacijskih fakultet, Zagreb, Hrvatska

152 Sveučilište u Zagrebu, Edukacijsko-rehabilitacijskih fakultet, Zagreb, Hrvatska

Formal and Informal Patterns of Support in the Early Support Services System

Parents of children with disabilities in the Republic of Croatia receive formal and informal forms of support. Informal support is provided by relatives and friends, the formal system of health, upbringing and education, social care, the judicial system, the non-governmental sector, and others. Informal forms of support refer to a network of friends, family, and widely available information (media, literature, internet) and are based on solidarity and emotional connection and complement institutionalized (formal) services (Žganec, 1995; Wall, Aboim, Cunha and Vasconcelos, 2001). The assessment of parents of children with disabilities in early and preschool age, on the importance of receiving and satisfaction with the use of certain types of support, indicates whether parents rely on the support provided by the system or more on their own, or both types of support, which contributes to the insight into the description of the situation, i.e., the possibilities of receiving early support services in Croatia.

The goal of the research was to determine parents' perceptions of receiving formal and informal forms of support for children with disabilities of early and preschool age and their families and to determine whether there is a relationship between satisfaction with using early support services and the importance of receiving formal and informal forms of support.

152 parents participated in the research, of which 63.8% were female and 36.2% male. The average age of parents is 38 years. Data were collected by a survey questionnaire created for the purposes of this research. In order to determine the relationship between parental satisfaction with the use of services and the assessed importance of receiving formal and informal forms of support, the Pearson correlation coefficient was calculated.

The results show that most parents assess the high importance of receiving informal and formal forms of support, but still assess the importance of formal support more (N=86.8%). Furthermore, there is a statistically significant correlation between parental satisfaction with the use of support services and the assessed importance of formal and informal forms of support.

Keywords: children with disabilities, formal and informal forms of support, satisfaction with support services

Tihana Škojo¹⁵³, Renata Jukić¹⁵⁴

Suradničko učenje u inkluzivnoj nastavi umjetničkog područja

Suradničko učenje kao oblik zajedničke aktivnosti učenika, koje kao cilj, među ostalim, ima istraživanje i rješavanje zadatka te stvaranje i razvijanje kreativnih ideja, po svim je svojim značajkama najobuhvatniji i najdjelotvorniji način stjecanja širokoga spektra kompetencija. Inkluzija u suradničkom učenju kroz aktivnu participaciju učenika s teškoćama poprima poželjan oblik u kojem učenik s teškoćama napreduje s gledišta stjecanja znanja i razvoja sposobnosti, a također razvija socijalne i komunikacijske vještine te usvaja prihvatljive modele ponašanja koji mu pridonose u svakodnevnom životu. Kroz suradničko su učenje u inkluzivnoj nastavi svi učenici u razredu jednako potaknuti i motivirani na aktivnost te će uz individualizaciju zadataka unutar skupine kvalitetnom i spretnom učiteljevom organizacijom rada svaki od učenika doseći obrazovni ishod.

U radu je prikazano istraživanje koje je provedeno sa svrhom utvrđivanja mišljenja učenika 5. i 8. razreda o inkluzivnoj nastavi u predmetima umjetničkog područja. Iz rezultata je istraživanja razvidno da učenici percipiraju suradničko učenje kao poželjnu nastavnu strategiju u kojoj učenici s teškoćama mogu sudjelovati i ostvarivati zadaće sa svim ostalim učenicima iz razreda te da se kroz takav oblik učenja ostvaruje intenzivnija suradnja kao bolja interakcija i komunikacija.

Ključne riječi: suradničko učenje, inkluzija, učenici s teškoćama, nastava umjetničkog područja

153 Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Akademija za umjetnost i kulturu u Osijeku, Osijek, Hrvatska

154 Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Filozofski fakultet Osijek, Osijek, Hrvatska

Collaborative Learning in Inclusive Art Teaching

Collaborative learning as a form of joint student activity which strives, among other things, to explore and solve tasks and create and develop creative ideas, is the most comprehensive and effective way to acquire a wide range of competencies. Inclusion in collaborative learning, that is, active participation of students with disabilities, is a desirable form in which such students acquire knowledge as well as develop social and communication skills and adopt acceptable behaviours useful in everyday life. Through collaborative learning in inclusive teaching, an equal activity by the entire class is encouraged, and with individualization of tasks within the group, each student achieves the educational outcome by way of quality and skilful teaching.

This paper presents a study conducted with the purpose of determining the opinions of fifth- and eighth-grade students on inclusive art teaching. The results of the study show that students perceive collaborative learning as a desirable teaching strategy in which students with disabilities can participate and accomplish tasks with the rest of class, and that a more intensive cooperation is achieved through this form of learning, as well as better interaction and communication.

Keywords: collaborative learning, inclusion, students with disabilities, art teaching

Damir Španić¹⁵⁵

Zagrljaj različitosti: jazz kao glazba inkluzije

Najranije recepcije jazza u Americi dvadesetih godina 20. stoljeća u prvi plan donose rasprave o bolesti, invalidnosti, buci i ritmu, odbacujući jazz kao neritmičnu, neskladnu, čak *oštećenu* i manjkavu glazbu. To je negativno određenje jazza kao svojevrsne *glazbe invalidnosti*. Nastojat ćemo prikazati zašto su se u zemlji, inače zaludenoj jazzom, najprije pojavile takve interpretacije u kojima je jazz označen prije svega prijetnjom, vrstom glazbe štetnom za ono što se smatralo normalnim zdravim društvom.

No sagledat ćemo potom jazz iz druge pozitivno određene perspektive. Kako je jazz iz svoje početne negativne definicije prerastao u glazbu koja je prije svega inkluzivna, predstavljajući glazbenicima podršku *iznutra* i omogućujući njihovu prisutnosti, prikazat ćemo osvrtom na glazbenike s invaliditetom koji su u jazzu ostavili značajan trag, stvarajući pritom neraskidivu vezu invaliditeta i glazbenog stvaralaštva.

Ključne riječi: jazz, glazbenici s invaliditetom, ritam, inkluzija

155 Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Osijek, Hrvatska

The Embrace of Diversity: Jazz as the Music of Inclusion

The earliest receptions of jazz in America, in the 1920s, bring discussions of illness, disability, noise, and rhythm to the forefront, dismissing jazz as a non-rhythmic, incoherent, even disabled and flawed music. It's a negative definition of jazz as a *disabled music*. We will try to show why, in a country otherwise obsessed with jazz, such interpretations appeared, in which jazz was marked primarily as a threat, a type of music detrimental to what was considered a normal, healthy society.

But then we'll take a look at jazz from another, positively determined perspective. How jazz has grown from its initial negative definition to music that is primarily inclusive, providing musicians with support *from within* and enabling their presence, we'll show by looking at musicians with disabilities who have left a significant mark in jazz, creating an unbreakable link between disability and music creations.

Keywords: jazz, musicians with disabilities, rhythm, inclusion

Tanja Šupe¹⁵⁶, Javorka Milković¹⁵⁷

Tehnologija i umjetnost kao čimbenici senzibilizacije prema osobama oštećena vida

Pravo na pristup informacijama imperativ je suvremenog društva. Uključenost svih društvenih skupina po načelima izjednačavanja mogućnosti podrazumijeva upotrebu svih dostupnih resursa u ostvarivanju tog cilja. Tehnologija se nametnula kao važan aspekt u postizanju pristupa informacijama.

Osobe s invaliditetom oduvijek su bile dijelom umjetnosti kao aktivni stvaratelji i kao tema o kojoj se govori.

Ovim ćemo predavanjem prikazati mogućnost pristupa informacijama osoba oštećena vida uporabom tehnologije. Također ćemo predložiti povijesni prikaz prisutnosti osoba oštećena vida u književnosti od početaka do danas te mogućnost uporabe umjetnosti u svrhu senzibilizacije javnosti prema osobama oštećena vida.

Ključne riječi: tehnologija, umjetnost, književnost, oštećenja vida

156 Osnovna škola Pećine, Prva dječja knjižnica za djecu s oštećenjem vida, Rijeka, Hrvatska

157 Osnovna škola Pećine, Rijeka, Hrvatska

Technology and Art as Factors of Sensitization Towards Visually Impaired People

The right of access to information is an imperative of modern society. The involvement of all social groups according to the principles of equalization of opportunities implies the use of all available resources in achieving this goal. Technology has emerged as an important aspect in achieving access to information.

People with disabilities have always been a part of art, not only as active creators, but also as a topic that is talked about.

In this lecture, we will present the possibilities of access to information for visually impaired people using technology. We will also give a historical overview of the presence of visually impaired people in literature from the beginning to the present day and the possibility of using art for the purpose of sensibilisation of the society to visually impaired people.

Keywords: technology, art, literature, visual impairment

Romana Tekić¹⁵⁸

Projekt Galerije umjetnina grada Slavonskog Broda *Vidim, čujem, osjećam umjetnost – programi socijalnog uključivanja u Slavonskom Brodu za osobe s invaliditetom kroz prilagođene kulturne sadržaje*

Galerija umjetnina grada Slavonskog Broda provodi projekt *Vidim, čujem, osjećam umjetnost – programi socijalnog uključivanja u Slavonskom Brodu za osobe s invaliditetom kroz prilagođene kulturne sadržaje*. U ovom će se radu predstaviti načini prostorne prilagodbe muzejskog postava osobama s invaliditetom, kao i niz aktivnosti u kojima će osobe s invaliditetom aktivno sudjelovati.

Glavna je svrha ovog projekta povećati socijalnu uključenost osoba s invaliditetom kroz razvoj mreže programa izvaninstitucionalnih usluga.

Provedbom će se projekta kroz prilagođene kulturne i umjetničke sadržaje poboljšati sudjelovanje, integraciju i pristup za osobe s invaliditetom te će se tako doprinijeti senzibilizaciji javnosti i utjecat će se na rušenje predrasuda prema sposobnostima osoba s invaliditetom.

Zajedničkim aktivnostima postići ćemo kao zajednica nekoliko važnih ciljeva: poštivanje ljudskih prava, tolerancija i uvažavanje različitosti, informiranost, suradnja i odgovornost svih (su)dionika u razvoju društva, pravo na umjetničku kreaciju te jednakost unatoč invaliditetu.

Ključne riječi: projekt, prostorne prilagodbe, socijalna uključenost, integracija, pristup za osobe s invaliditetom, poštivanje ljudskih prava, tolerancija i uvažavanje različitosti

158 Galerija umjetnina grada Slavonskog Broda, Slavonski Brod, Hrvatska

Project of the Art Gallery of Slavonski Brod “I See, Hear, Feel Art - Social Inclusion Programs in Slavonski Brod for People with Disabilities through Adapted Cultural Content”

The Art Gallery of the City of Slavonski Brod is implementing the project *I see, hear, feel art – social inclusion programs in Slavonski Brod for people with disabilities through adapted cultural content*. This paper will present the ways of spatial adaptation of the museum exhibition to people with disabilities, as well as a series of activities in which people with disabilities will actively participate.

The main purpose of this project is to increase social inclusion for people with disabilities through the development of a network of non-institutional services programs.

The implementation of the project will improve participation, integration and access for people with disabilities through adapted cultural and artistic content, thus contributing to the sensitization of the public and influencing the breaking down of prejudices towards the abilities of people with disabilities.

Through joint activities, we will achieve as a community several important goals: respect for human rights, tolerance and respect for diversity, information, cooperation and responsibility of all stakeholders in the development of society, the right to artistic creation and equality despite disability.

Keywords: project, spatial adjustments, social inclusion, integration, access for people with disability, respect for human rights, tolerance and respect for diversity

*Marijan Tustonja*¹⁵⁹

Zadovoljstvo studijem studenata s invaliditetom na Sveučilištu u Mostaru

Studenti s invaliditetom čine heterogenu skupinu koja uključuje studente s motoričkim poremećajima, oštećenjima sluha, oštećenjima vida, sa specifičnim teškoćama u učenju, s mentalnim poremećajima, studente s poremećajima govorno-jezične komunikacije, kroničnim bolestima itd. Visoko obrazovanje predstavlja jedan od preduvjeta u osiguravanju socijalne uključenosti i neovisnosti osoba, naravno i osoba s invaliditetom. Cilj je rada analizirati visokoškolsko obrazovanje osoba s invaliditetom i problemima s kojima se susreću te ispitati koliko su studenti s invaliditetom Sveučilišta u Mostaru zadovoljni studiranjem. Istraživačka pitanja koja će se ispitati kroz ovaj rad jesu sljedeća: ispitati koje vrste teškoća imaju studenti s invaliditetom na Sveučilištu u Mostaru, ispitati koliko teškoće ograničavaju studente u svakodnevnom životu i studiranju, ispitati koliko su studenti zadovoljni smještajem, ispitati koliki su prosječni troškovi studiranja studenata, ispitati koliki su ukupni mjesečni troškovi studenata bez uključenog studija, ispitati koliko su studenti zadovoljni organizacijom studija, nastavnicima, kolegama te usvojenim znanjem.

U istraživanju je sudjelovalo 15 studenata s invaliditetom od ukupnog broja 28 registriranih studenata s invaliditetom u akademskoj 2020./2021. godini pri Uredu za studente s invaliditetom Sveučilišta u Mostaru.

Većinu ispitanika ovog istraživanja čine studentice u dobi od 20 do 23 godine, većina ih je na preddiplomskom studiju te ima redovan studentski status. S obzirom na postojanje nepovoljnih obrazovnih ishoda, kao što je dugo trajanje studija, samo 13% studenata Sveučilišta u Mostaru navodi produženo trajanje studija, što je sveukupno gledano odličan rezultat kada su u pitanju studenti s invaliditetom jer pokazuje da studenti uspijevaju svoje obveze izvršiti na vrijeme.

Ključne riječi: studiranje, invaliditet, studenti s invaliditetom

Satisfaction with the Study of Students with Disabilities at the University of Mostar

Students with disabilities form a heterogeneous group that includes students with motor disorders, hearing impairments, visual impairments, specific learning difficulties, mental disorders, students with speech and language disorders, chronic diseases, etc. Higher education is one of the prerequisites for ensuring social inclusion and independence of persons, including of course persons with disabilities. The aim of this paper is to analyze the higher education of people with disabilities and the problems they face as well as to examine how satisfied students with disabilities at the University of Mostar are with their studies. Research questions that will be examined through this paper are: which types of difficulties students with disabilities have at the University of Mostar, how much difficulties limit students in everyday life and study, how satisfied students are with the accommodation, average student study costs; the total monthly costs of students excluding the study costs, how satisfied the students are with the organization of studies, teachers, colleagues and the acquired knowledge.

The survey involved 15 students with disabilities out of a total of 28 students with disabilities registered in the academic year 2020/2021 at the Office for Students with Disabilities of the University of Mostar.

The majority of the respondents in this research were female students, aged 20 to 23, most of them are undergraduate and have a full-time student status. Given the existence of unfavorable educational outcomes, such as long duration of studies, only 13% of students at the University of Mostar state extended duration of studies, which is an excellent overall result when it comes to students with disabilities, because it shows that students manage to fulfill their obligations on time.

Keywords: studying, disability, students with disabilities

Jovanka Ulić¹⁶⁰, Otilia Velišek-Braško¹⁶¹

Kreativnost „drukčije“ djece: od ranog razdoblja do odrasle dobi

Umjetnost kao interakcija između nas i naše okoline oblik je komunikacije koji nam daje priliku da izrazimo sebe, svoje osjećaje i ideje bez potrebe za riječima. Likovne, glazbene i dramske discipline podržavane pokretom jedan su od oblika dječje igre, bude maštu i stvaralaštvo, daju djeci priliku da otkriju tko su i kako angažirati svoja osjetila, izgrađivati se kao osoba i graditi svoj odnos sa svijetom.

Dječja kreativnost ovisi o slobodnom istraživanju i eksperimentiranju s raznim likovnim medijima, a sigurno je jedan od najvažnijih pokazatelja autentičnosti procesa izražavanja uživanje u samom stvaralačkom činu čije je osnovno obilježje samonagrađivanje. Sva djeca, bez obzira na to imaju li poteškoća u razvoju ili ne, uživaju u samom činu stvaranja pa sam stvarački čin pomaže djeci da se oslobode i izraze osjećaje, umiruje ih, pozitivno utječe na razvoj kognitivnih sposobnosti, razumijevanje okoline i njihove emocije. U radu je prikazana longitudinalna studija slučaja „drukčijeg“ djeteta, djeteta iz spektra autizma, njegova razvoja, kreativnosti i stvaralaštva kroz likovni izraz, njegovo obraćanje nama kroz liniju, oblik, boju i kompoziciju slike. Analizirani likovni dječji radovi nastali su u razdoblju od predškolskog razdoblja do odrasle dobi u obiteljskom okruženju, vrtiću, školi i likovnim radionicama u organizaciji Udruge za podršku osobama s autizmom. Galerija likovnih umjetnosti, darovna zbirka Rajka Mamuzića, otvorila je svoja vrata Udruzi i likovnoj radionici te omogućila „drukčijoj“ djeci da upoznaju svijet umjetnosti i da ga interpretiraju na njima svojstven način.

Ključne riječi: likovni izraz, kreativnost, autizam, likovna radionica, galerija

160 Visoka škola strukovnih studija za obrazovanje vaspitača, Novi Sad, Srbija

161 Visoka škola strukovnih studija za obrazovanje vaspitača, Novi Sad, Srbija

Creativity of “Different” Children: From Early Period to Adulthood

Art, as an interaction between us and our environment, is a form of communication that gives us the opportunity to express ourselves, our feelings and ideas without the need to use words. Art, music and drama disciplines supported by the movement are one of the forms of children's play, they awaken the imagination and creativity, give children the opportunity to discover who they are and how to engage their senses, build themselves as a person and build their relationship with the world.

Children's creativity depends on free research and experimentation with various art media, and certainly one of the most important indicators of the authenticity of the expression process is the enjoyment of the creative act itself, whose basic feature is self-rewarding. All children, regardless of whether they have developmental difficulties or not, enjoy the very act of creation, so the creative act itself helps children to free themselves and express their feelings, brings them calm, positively affects the development of cognitive abilities, understanding of the environment and their emotions. The paper presents a longitudinal case study of a “different” child, a child from the spectrum of autism, his development, creativity through artistic expression, his address to us through the line, shape, color and composition of the picture. The analyzed art works were created in the period from preschool age to adulthood, created in a family environment, kindergarten, school and art workshops organized by the Association for the Support of Persons with Autism. The Gallery of Fine Arts - the gift collection of Rajko Mamuzić, opened the doors to the Association and the art workshop and enabled “different” children to get to know the world of art and to interpret it in a way unique to them.

Keywords: art expression, creativity, autism, art workshop, gallery

Violeta Valjan Vukić¹⁶², Matea Antunović¹⁶³, Karmen Travirka Marčina¹⁶⁴

Aktivnosti djece s teškoćama u slobodnom vremenu

Uključivanje djeteta s teškoćama u svakodnevnicu današnjeg društva zahtijeva prilagodbu vremena roditelja i realizaciju odgovarajućih aktivnosti koje će ih činiti ravnopravnim članovima društvene zajednice i utjecati na to da ih njihova teškoća ne ograničava ili čini manje vrijednim. Poznato je da članovi obitelji djeteta s teškoćama imaju veliku ulogu u njegovoj socijalizaciji, stoga oni predstavljaju ključne osobe u poticanju cjelovita razvoja. Uz obitelj bi odgojno-obrazovne ustanove trebale predstavljati zastupnike inkluzije gdje će educirani učitelji i odgojitelji utjecati na širenje vidika učenika u prihvaćanju različitosti. Tema slobodnog vremena djeteta s teškoćama potaknula je brojna istraživanja kojima se došlo do rezultata i prikaza roditelja kao primarnih osnivača djetetovih aktivnosti i prisutnosti fizičkih, psihičkih i financijskih napora u realizaciji istih. U Hrvatskoj se sve više ističe inkluzija i socijalna podrška u potpori odrastanja djeteta s teškoćama u razvoju. Cilj je stoga ovog istraživanja ispitati koliko su sami roditelji posvećeni planiranju aktivnosti za slobodno vrijeme svog djeteta s teškoćama, u kojoj mjeri djeca provode nestrukturirano slobodno vrijeme u uobičajenim aktivnostima kao i njihovi vršnjaci, jesu li i koliko djeca s teškoćama uključena u organizirane aktivnosti, koliko je zapravo važna uloga članova obitelji u dječjoj socijalizaciji i igra li mjesto stanovanja ulogu u ostvarivanju jednakih mogućnosti za ostvarenje aktivnosti slobodnog vremena djece s teškoćama. Istraživanje je provedeno u obliku anonimnog mrežnog upitnika u kojem je sudjelovalo 135 roditelja djece s teškoćama u razvoju iz Hrvatske. Rezultati istraživanja daju relevantne podatke o uključenosti djece s teškoćama u aktivnosti u slobodnom vremenu, ali i o uključenosti njihovih roditelja i odgojno-obrazovnih ustanova, vršnjaka, članova obitelji i lokalne zajednice. Rezultati također potiču na razmišljanje o rješavanju problema ponude organiziranih aktivnosti za djecu s teškoćama i poticanju inkluzije u svim njezinim aspektima.

Ključne riječi: djeca s teškoćama, organizirane aktivnosti, inkluzija, slobodno vrijeme, roditelji

162 Sveučilište u Zadru, Odjel za izobrazbu učitelja i odgojitelja, Zadar, Hrvatska

163 Osnovna škola Stjepana Ivičevića, Makarska, Hrvatska

164 Sveučilište u Zadru, Odjel za izobrazbu učitelja i odgojitelja, Zadar, Hrvatska

Activities of Children with Disabilities in Free Time

Including children with disabilities in everyday life requires parents' time, adaptation, and realization of activities, that are adequate for children, that will make them equal members of the social community reassuring that their disability won't restrict them or make them feel less valuable. Also, these activities affect child's self-confidence and make them feel valued. It is prevalently known that family members have a significant role in a child's socialization, therefore they represent the main people in encouraging holistic development. With family, educational institutions should present inclusion where educated teachers and educators will affect pupils' horizons in accepting diversities. The subject of leisure time of children with disabilities started many types of research which brought results and views of parents as primate facilitators of child's activities and also their physical, mental, and financial efforts in that realization. However, there is more and more everyday expires inclusion and social support during the growth of a child with developmental disabilities. Therefore, the goal of this research is to find out how much are parents dedicated to planning activities for the leisure time of their child with a disability, how much time children spend their unstructured leisure time through usual activities which also their peers do, are children with disabilities included in organized activities, is family members' role important in child's socialization, and ultimately does every place of residence (city, town or village) offer equal options for activities of leisure time of children with disabilities. This research has been conducted through an anonymous poll which 135 parents of children with developmental disabilities from Croatia are participated. Results of this research bring relevant data about the involvement of children with disabilities in leisure time activities, also the involvement of their parents, educational institutions, peers, family members, and local communities. These results also make us think about inclusion acceptance in every sense of that word and solving adapted activity offer problem which presents the main difficulty.

Keywords: children with disabilities, organized activities, inclusion, leisure time, parents

Dajana Vinković¹⁶⁵

Inkluzivne kompetencije učitelja u osnovnoj školi: korelati sociodemografskih obilježja i samoprocjene inkluzivnih kompetencija

Realizacija inkluzivnog odgoja i obrazovanja važna je tema za pedagoški i društveni kontekst, ne samo zato što znači mogućnost i obvezu odgojno-obrazovne ustanove da osigura kvalitetno obrazovanje za sve učenike već i da naglasi otvorenost i prihvaćanje različitosti među učenicima kao vlastitog izvora. Nedostatna podrška učiteljima u inkluzivnom procesu i nedovoljno stručno usavršavanje za poučavanje učenika s posebnim potrebama rezultirali su činjenicom da velik broj učitelja iskazuje nekompetentnost za individualizaciju nastave, što upućuje na potrebu osiguravanja stručne podrške odgojno-obrazovnim djelatnicima u osnovnim školama. Učitelji postaju ključni dionici procesa obrazovne inkluzije u školama s naglaskom da nije riječ samo o radu s učenicima s teškoćama u razvoju nego i sa svim učenicima s posebnih obrazovnih potreba. Istraživanje je provedeno na uzorku od 621 učitelja osnovne škole u Osječko-baranjskoj županiji primjenom anketnog upitnika tijekom školske godine 2020./2021. Rezultati su pokazali da su stavovi učitelja prema obrazovnoj inkluziji pozitivni, kod učitelja postoji osviještenost o prednosti obrazovnog uključivanja za učenike s posebnim potrebama, ali oni ističu potrebu za podrškom i dodatnim stručnim usavršavanjima. Svoje inkluzivne socijalno-pedagoške kompetencije za rad s učenicima s posebnim potrebama i inkluzivnu kulturu škole ocjenjuju razvijenima. Razlike s obzirom na sociodemografska obilježja, iskustvo inkluzivnog rada i stručno usavršavanje učitelja potvrđene su. Rezultati ovog istraživanja pružaju vrijedan uvid u međuodnos ispitivanih varijabli i daju smjernice budućih modela izobrazbe i stručnih usavršavanja učitelja u smjeru jačanja inkluzivnih kompetencija učitelja kojima se želi znanstveno i praktično doprinijeti unaprjeđenju mikropedagoške strukture škole i jačanju inkluzivne kulture škole kroz izgradnju sveobuhvatnog sustava podrške usklađenog s potrebama učenika.

Ključne riječi: inkluzija, kompetencije, učitelji, posebne potrebe, kultura škole, stručno usavršavanje

Inclusive Competencies of Primary School Teachers: Correlation between Sociodemographic Characteristics and Self-Assessment of Inclusive Competencies

The effectuation of inclusive education is an important topic for the pedagogical and social context, not only because it implies the possibility and obligation of the educational institution to provide quality education for all students, but it also emphasizes openness and acceptance of diversity among students as its own resource. Insufficient support to teachers in the inclusive process and insufficient professional development concerning teaching students with special needs have resulted in a large number of teachers showing incompetence to individualize teaching, which indicates the need to provide professional support to educators in primary schools. Teachers play the key role in the process of educational inclusion in schools, and not just in working with students with disabilities, but also with all students with special educational needs. The research was conducted during the school year 2020/2021 on a sample of 621 primary school teachers in Osijek - Baranja County using a questionnaire. The results show that teachers' attitudes towards educational inclusion are positive. Teachers are aware of the benefits of educational inclusion for students with special needs, but they emphasize the need for support and additional professional development. They assess their inclusive socio-pedagogical competencies and the inclusive culture as well-developed. There are differences with regard to socio-demographic characteristics, experience of inclusive work and teachers' professional development. The results of this research provide valuable insight into the correlation of the examined variables as well as guidelines for future models of teacher education and professional development in the direction of strengthening inclusive teacher competencies, which aim to contribute scientifically and practically to the improvement of the micro-pedagogical structure of the school and the strengthening of the inclusive school culture through the construction of a comprehensive support system with respect to the students' needs.

Keywords: inclusion, competencies, teachers, special needs, school culture, professional development

*Tino Vodanović*¹⁶⁶

Začarani krug (in)validiteta

Izlaganje se temelji na ideji o mogućnosti razmatranja invaliditeta kao društvenog konstrukta koji nastaje na osnovi kompleksnih, uzajamnih odnosa između osoba s invaliditetom i osoba bez invaliditeta. Nudi također argument prema kojem se percepcija invaliditeta razlikuje ovisno o tome propitujemo li ga iz perspektive osoba s invaliditetom ili bez invaliditeta. Samim time društvena percepcija invaliditeta uvelike ovisi o perspektivi iz koje ga promatramo. Jedan od problema s kojim se susreće hrvatsko društvo jest činjenica da se većinu osoba bez invaliditeta od malena uči kako se odnositi prema osobama s invaliditetom, učeći ih pritom ponašajnim praksama koje se predstavljaju prihvatljivima. U izlaganju ću pojasniti stav da je neprestano izlaganje tim praksama problematično te uvelike otežava mogućnost temeljnih društvenih promjena i dovodi do automatskog prihvaćanja spomenutih ponašajnih praksi na nesvjesnoj razini, u većini slučajeva bez potrebe za promjenom. Opisanim uvjetovanjem od malih nogu nastaje društveno ozračje kojim se perpetuiraju postojeće i stvaraju nove predrasude o invaliditetu i osobama s invaliditetom. Kao što ću obrazložiti, potrebno je suprotstaviti se spomenutom ozračju jer, iako su prethodno spomenute ponašajne prakse prihvatljive društvenoj većini, one nisu prihvatljive iz perspektive osoba s invaliditetom. Osobno se zalažem za ideju prema kojoj se jedna od mogućnosti za izlazak iz opisanog društvenog ozračja nalazi u edukaciji osoba s invaliditetom i bez invaliditeta od najranijih dana o *mogućnostima*, obvezama i pravima osoba s invaliditetom na društvenoj razini, u svrhu smanjenja prisutnosti te u konačnici potpunog uklanjanje distinkcije „mi – oni“.

Ključne riječi: invaliditet, društveni konstrukt, društvene interakcije, osobe s invaliditetom, osobe bez invaliditeta

Vicious Cycle of (Dis)ability

This presentation takes the starting point that disability is a social construct that is created as a result of complex mutual relations between persons with disabilities and able-bodied persons. Furthermore, it offers the argument that perceptions of disability depend on whether one is examining disability from the perspectives of persons with disabilities or the perspectives of able-bodied persons. As such, the form that disability takes depends on whose perspective we are taking, which greatly affects the social perception of disability and persons with disabilities. One issue concerning the Croatian social context is that many able-bodied persons are taught from a very young age about how to interact with persons with disabilities, where they learn behavioral practices that are widely considered to be acceptable. In this presentation, I argue that this is problematic because the continued affirmation of such practices leads to their automatic adoption, making it very difficult to initiate fundamental change at the societal level. Such conditioning from an early age creates a social climate where existing disability prejudices are perpetuated, and new prejudices about disability and persons with disabilities are created. As I will draw out, it is important to challenge this because whilst these practices are considered acceptable by the social majority, from the perspective of persons with disabilities they are considered unacceptable. The constant exposure to such practices leads to their automatic adoption on unconscious level in most cases without the need for change. I argue that one possible path forwards is to educate both persons with disabilities and able-bodied persons from the youngest age about the abilities, obligations and rights of persons with disabilities on the societal level, in order to reduce and eliminate the “us-them” distinction.

Keywords: disability, social construct, social interactions, persons with disabilities, able-bodied persons

*Narcisa Vrbešić-Ravlić*¹⁶⁷

O ljudskim pravima osoba s invaliditetom i razvoju njihove zaštite kroz (neizrečenu) terminologiju pravnih akata

U suvremenoj legislativi i sve širem tumačenju definicija ljudskih prava kada se ljudska prava više ne mogu pojedinačno i točno nabrojati, nego ih dijelimo u skupine koje se svakim danom dopunjuju, prava osoba s invaliditetom postaju uobičajeno prihvaćena te su u gotovo svim međunarodnim i nacionalnim zakonodavstvima ugrađena kao kogentne norme. Analizom međunarodne i domaće pravne legislative uviđa se kako su jednaka prava za sve prvotno uredila jednakost ranjivih grupa ne razdvajajući ih. Time su se „jednaka prava za sve“ odnosila na sve ranjive skupine pa i na osobe s invaliditetom. Prikazom normi koje štite njihova prava pokazat će se jesu li prava tako široko uređenim opisom osoba na koje se primjenju doista ispunila zakonodavni okvir zaštite osoba s invaliditetom i u kojoj mjeri. Uspoređujući razvoj terminologije u pravnim aktima koji izričito štite osobe s invaliditetom, posebno je važan uvid u zaštitu osoba s invaliditetom u njihovim povrijeđenim ljudskim pravima, neovisno o terminološkom navođenju. U radu će se prikazati da se legislativa nije u potpunosti primjenjivala sukladno uređenim odredbama kroz jednaka prava za sve i na osobe s invaliditetom čime je narušena njihova zaštita u pravnom smislu. Prikazom i analizom zakonodavnih normi kroz razvoj ljudskih prava i terminologije kao jamstva zaštite osoba s invaliditetom u smislu njihova prava dokazivanja povrede nekog od ljudskih prava prikazat će se propusti njihove zaštite sve do točno postavljene terminologije i novije sudske prakse. Nužno je stoga propitati je li zaštita ljudskih prava osoba s invaliditetom u praksi povezana s točnim terminološkim navođenjem u pravnim aktima. Rad propituje je li tomu pridonijela prvotno preširoko i uopćeno postavljena terminologija u zaštiti njihovih prava.

Ključne riječi: ljudska prava, osobe s invaliditetom, zaštita osoba s invaliditetom

167 Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Filozofski fakultet Osijek, Osijek, Hrvatska

On the Human Rights of Persons with Disabilities and the Development of Their Protection through (Unspoken) Terminology of Legal Acts

In modern legislation and the wider interpretation of human rights definitions, when human rights can no longer be listed precisely, but are divided into groups that are supplemented every day, the rights of persons with disabilities become commonly accepted and are in almost all international and national legislations incorporated as peremptory norms. An analysis of international and domestic legal legislation will show that “equal rights for all” originally regulated the equality of vulnerable groups without separating them. Thus, “equal rights for all” applied to all vulnerable groups, even to persons with disabilities. An overview of norms that protect their rights will show whether the rights which apply to such a broadly encompassed description of persons really fulfilled the legislative framework for the protection of persons with disabilities and to what extent. Through a comparison of the development of terminology in legal acts that explicitly protect persons with disabilities, it is particularly important to gain insight into the legal practice of protection of persons with disabilities in their violated human rights, regardless of terminology. The paper will show that the legislation was not fully applied in accordance with the regulated norms through “equal rights for all” to persons with disabilities, hence violating their legal protection. The review and analysis of legislative norms through the development of human rights and of terminology as a guarantee of protection of persons with disabilities in terms of their right to prove a violation of any of their human rights, will show the shortcomings of their protection up until the onset of the rightfully regulated terminology and recent case law. It is therefore necessary to question whether the protection of the human rights of persons with disabilities is in practice linked to accurate terminology in legal acts. The paper will question whether the initially too broad and general terminology in the protection of their rights contributed to this.

Keywords: Human Rights, Persons with Disabilities, Protection of Persons with Disabilities

*Mirsada Zećo*¹⁶⁸, *Lejla Silajdžić*¹⁶⁹

Inkluzivne glazbene radionice sa šestogodišnjacima

Iako je inkluzivno obrazovanje pitanje temeljnih ljudskih prava, još se uvijek u odgojno-obrazovnoj praksi susrećemo s brojnim stereotipima i izazovima. Inkluzivni je odgoj argumentirano predstavljen i u planovima ekonomske, neurobiološke, obrazovne i socijalne prirode. Odgoj i obrazovanje trebaju biti usmjereni na cjelovit razvoj ljudske osobnosti, jačanje ljudskih prava i temeljnih sloboda, promičući toleranciju i prijateljstvo. Iskustva u ranoj dječjoj dobi temelj su razvoja i preduvjeta kasnijeg uspješnog učenja i sudjelovanja u društvenom životu. S društvenog gledišta, to je razdoblje važno za promicanje inkluzije i jačanje socijalne kohezije djeteta i obitelji te šire zajednice. U ovom je radu predstavljen ciklus glazbenih radionica inkluzivnog tipa sa šestogodišnjacima. Posebno osmišljene zvučne igre, senzibiliziranje djece na zvučne stimulacije određenih frekvencija kroz aktivno slušanje i tehnike opuštanja pokazalo se posebno djelotvornim u stvaranju pozitivne emocionalne i kreativne atmosfere. Inkluzivni je odgoj utemeljen na ravnopravnoj i planiranoj mobilizaciji škole i društva. Različitosti među učenicima trebale bi se koristiti kao poticaj za nastavu, učenje i razvijanje tolerancije i fleksibilnosti. Stvaranje inkluzivne kulture vodi do kreiranja sigurne i poticajne zajednice koja prihvata, surađuje i u kojoj se svatko uvažava. Zvuk terapijskih glazbenih instrumenata kao što je planetarni gong, zvučne zdjele i *koshi* zvončići može biti odlično terapijsko, odgojno-obrazovno sredstvo u razvijanju neverbalne komunikacije, socijalne intrakcije i tolerancije u školi.

Ključne riječi: mlađi školski uzrast, inkluzivni odgoj, terapijski glazbeni instrumenti, zvučne igre

168 Univerzitet u Sarajevu, Pedagoški fakultet, Sarajevo, Bosna i Hercegovina

169 Univerzitet u Sarajevu, Pedagoški fakultet, Sarajevo, Bosna i Hercegovina

Inclusive Musical Workshops with Six-Year-Olds

Although inclusive education is a matter of fundamental human rights, we still encounter various stereotypes and challenges in the practice of education. Inclusive education, in its nature, is argumentatively presented in economic, neurobiological, educational and social plans. The focus of upbringing and education should be directed on the overall human personality, strengthening of human rights and basic freedom that promotes tolerance and friendship. Experiences during early ages are foundations for development and are a pre-requirement to future successful learning and participating in social life. From a social aspect, this stage is important for promoting inclusion and strengthening the social cohesion, not only for the child, but also for the family and the wider community. This work contains a cycle of musical workshops of an inclusive type with six-year-olds. Specifically created sound games, sensitising children to sound stimulations of particular frequencies through active listening and relaxing techniques has proven to be effective in creating a positive emotional and creative atmosphere. Inclusive education is founded on equal and planned mobility of the school and society. The differences between pupils should be used as a resource for teaching, learning and developing tolerance and flexibility. Creating an inclusive culture leads to creating a safe and encouraging community which is accepting, cooperative, and where every person is appreciated. The sound of therapeutic musical instruments such as the planetary gong, sound bowls and koshi chimes can be a great therapeutic and educational means for developing non-verbal communication, social interaction and tolerance in school.

Keywords: primary school age, inclusive education, therapeutic musical instruments, sound games

Martina Zelić¹⁷⁰, Blaženka Filić-Vulin¹⁷¹, Daniela Bratković¹⁷²

Analiza obilježja službe podrške u usluzi organiziranog stanovanja za osobe s intelektualnim teškoćama

S ciljem ostvarivanja prava na život u zajednici svih osoba proces deinstitutionalizacije postaje vidljivijim dijelom socijalne politike. Osim zamjene institucionalnog smještaja, deinstitutionalizacija podrazumijeva razvoj alternativnih službi podrške u zajednici i promjenu institucionalne kulture što u praksi najčešće izostaje. Osim velike usmjerenosti na ideologiju procesa i smanjenje broja osoba koje žive u ustanovi, nedostaje sustavno praćenje i evaluacija stvarnih učinaka procesa deinstitutionalizacije na kvalitetu življenja osoba s invaliditetom te evaluacija kvalitete podrške koja se pruža. Centar za rehabilitaciju Zagreb ustanova je koja je završila proces transformacije i deinstitutionalizacije i koja pruža izvaninstitucijsku uslugu organiziranog stanovanja za 106 osoba s intelektualnim teškoćama u 26 stambenih zajednica.

Cilj ovog rada bio je ispitati obilježja službe podrške koja pruža uslugu organiziranog stanovanja za odrasle osobe s intelektualnim teškoćama. Za svaku od 26 stambenih zajednica u kojoj se pruža usluga organiziranog stanovanja izvršena je procjena s pomoću posebno oblikovanog upitnika.

Rezultati upućuju na nisku razinu uključenosti osoba s intelektualnim teškoćama u izbor osoblja koje pruža podršku, manjak suradnje službe s drugim organizacijama s ciljem promocije prava na život u zajednici, nižu razinu samoevaluacije službe podrške te manji opseg sudjelovanja osoba s intelektualnim teškoćama u donošenju odluke o trošenju zajedničkih financijskih sredstava. Služba podrške također ne pridaje dovoljnu pozornost stavovima i osobnom zadovoljstvu osoblja koje pruža podršku. S druge se strane najbolje ocijenjene varijable odnose na ljudske i materijalne resurse, implementaciju osobno-usmjerenog pristupa planiranju podrške te mogućnost raspodjele financijskih sredstava prema individualnim potrebama osoba. Izbor programa, praćenje kvalitete podrške i osobno zadovoljstvo osoba s intelektualnim teškoćama neka su područja u kojima je vidljiv napredak, ali i potreba za daljnjim intervencijama s ciljem unaprjeđivanja kvalitete usluge. Provedeno istraživanje upu-

170 Centar za rehabilitaciju Zagreb, Dislocirana jedinica organizirano stanovanje, Zagreb, Hrvatska

171 Centar za rehabilitaciju Zagreb, Dislocirana jedinica organizirano stanovanje, Zagreb, Hrvatska

172 Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, Hrvatska

čuje na nedostatnu sustavnu podršku procesu deinstitutionalizacije i razvoju kvalitetnih izvaninstitucijskih usluga.

Ključne riječi: deinstitutionalizacija, osobe s intelektualnim teškoćama, organizirano stanovanje, kvaliteta podrške

Analysis of the Characteristics of Support within the Service of Organized Housing for Persons with Intellectual Disabilities

In order to achieve the right to live in the community, deinstitutionalization becomes a more visible part of social policy. Except replacing institutional accommodation, it requires development of alternative community-based services and change in institutional culture. An excessive ideology orientation on reducing the number of persons in institutions is still prevalent: there is a lack of systematic monitoring of deinstitutionalization on the quality of life of persons with disabilities. The Center for Rehabilitation Zagreb is an institution that has completed transformation and deinstitutionalization process and provides community-based service of organized housing for 106 persons with intellectual disabilities in 26 housing communities.

The aim was to examine the characteristics of support within the service of organized housing for adults with ID. For each of 26 housing communities an assessment was performed using a specially constructed questionnaire.

The results indicate a low level of involvement of persons with ID in staff selection, a lack of cooperation with other organizations in order to promote the right to live in the community, a lower level of self-evaluation of support service and a smaller extent of participation of persons with ID in financial decision. Also, not enough attention is paid to the attitudes and personal satisfaction of support staff. The best rated variables are human and material resources, the implementation of a person-centered approach in planning and the possibility of allocating financial resources according to the individual needs of persons.

Activities selection, monitoring the quality of support and personal satisfaction of persons with ID are the areas with visible progress, but the need for further improvement still exists.

This research indicates insufficient systematic support to the deinstitutionalization and development of quality community-based services.

Keywords: deinstitutionalization, persons with intellectual disabilities, organized housing, quality of support

Smiljana Zrilić¹⁷³, Zdenka Jerkin¹⁷⁴, Violeta Valjan Vukić¹⁷⁵

Prilog istraživanju stavova roditelja o inkluziji djece s teškoćama u ustanovama ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja

Inkluzivni odgoj i obrazovanje obuhvaća zajedništvo u vrijednostima, pristupu, postupanju i praksi koja ističe pravo djeteta i njegove obitelji. Demokratizacijom društva rani i predškolski odgoj i obrazovanje postaje temelj za izgradnju inkluzivnog odgoja i obrazovanja u odgojno-obrazovnom sustavu. Inkluzija djece s teškoćama u redoviti odgojno-obrazovni sustav pozitivno utječe na njihovo ponašanje i učenje te se tako postiže jednakost njihovih obrazovnih mogućnosti.

Iako postoje brojna istraživanja o stavovima roditelja djece urednog razvoja o uključivanju djece s teškoćama u redovite vrtiće, oni se razlikuju, a novija istraživanja pokazuju sve pozitivnije stavove. To znači da smo odmaknuli od same integracije. Važno je naglasiti kako danas općeprihvaćeni *socijalni model* polazi od pretpostavke da su položaj osoba i djece s teškoćama i njihova diskriminacija društveno uvjetovani. Kao osnovni se problem naglašava odnos društva prema njima. Danas je društvo sve više senzibilizirano za integraciju, što je jedini i pravi put k inkluziji i ostvarivanju prava djece s teškoćama. Inkluzija zahtijeva višu razinu uvažavanja djece s teškoćama, tretira ih kao potpuno ravnopravne sudionike u odgojno-obrazovnom procesu unutar kojeg je osigurana neprekidna individualna pomoć u situacijama kada je neophodna. Inkluzija promovira aktivnosti koje pomažu djeci s teškoćama da razviju svoj puni individualni potencijal, postanu samostalni i sudjeluju u široj društvenoj zajednici.

U isto se vrijeme inkluzija bori protiv diskriminacije u društvu pomažući roditeljima da misle pozitivno o svojoj djeci s teškoćama i promoviraju širu društvenu inkluziju gdje su značajni sudionici inkluzije i roditelji djece urednog razvoja koji svojim stavovima snažno utječu na stavove prema različitostima u odgojno-obrazovnom kontekstu.

U radu su predstavljeni rezultati istraživanja na slučajno odabranom uzorku od 284 roditelja djece urednog razvoja koja su u skupini s djecom koja imaju teškoće. Za-

173 Sveučilište u Zadru, Odjel za izobrazbu učitelja i odgojitelja, Zadar, Hrvatska

174 Dječji vrtić „Maslina“, Tribunj, Hrvatska

175 Sveučilište u Zadru, Odjel za izobrazbu učitelja i odgojitelja, Zadar, Hrvatska

nimljivo je naglasiti kako su se istraživanju odazvali u najvećem postotku mlađi i visoko obrazovani roditelji, a njihovi su se stavovi pokazali izrazito pozitivni.

Ključne riječi: inkluzija, stavovi roditelja, djeca s teškoćama, vršnjaci

Contribution to the Research of Parents' Attitudes Towards the Inclusion of Children with Disabilities in Early and Preschool Education Institutions

Inclusive upbringing and education encompass unity in values, approach and practice, which emphasizes the rights of a child and his family. With the democratization of society, early and preschool upbringing and education become the foundation for building inclusive upbringing and education in an upbringing and educational system. Inclusiveness of children with disabilities in the regular upbringing and educational system has a positive influence on their behavior and learning, and thus achieving equality in their educational possibilities.

Although there is a lot of research on the attitudes of parents of orderly developed children on the inclusion of children with disabilities in regular kindergartens, they differ, and recent research shows increasingly positive attitudes. This means that we have moved away from integration itself. It is important to emphasize how, the presently generally accepted, *social model* starts from the assumption that the position of people and children with disabilities and their discrimination are socially conditioned. The basic issue emphasized is the relationship of the society towards them. Today, society is increasingly sensitized to integration, which is the only real path towards the realization of the rights of children with disabilities. Inclusiveness demands a higher level of respect for children with disabilities, treating them as equal participants in the upbringing and educational process within which continuous individual assistance is endured in situations when it is necessary. Inclusiveness promotes activities that help children with disabilities to develop their full individual potential, to become independent and participate in the wider social community. .

At the same time, inclusiveness struggles against discrimination in society by helping parents to have a positive opinion of their children with disabilities and promote a wider social inclusiveness, and with their attitudes to strongly influence the attitudes towards diversities in the upbringing and educational context.

The paper presents the results of a research on a randomly selected sample of 284 parents of children with normal development who are in the group with children with disabilities. It is interesting to point out that the majority of young and highly educated parents responded to the survey, and their attitudes proved to be extremely positive.

Keywords: inclusion, parents' attitudes, children with disabilities, peers

Smiljana Zrilić¹⁷⁶, Jelena Alić¹⁷⁷, Vesnica Mlinarević¹⁷⁸

Pouzdanost prilagođene inačice Skale samoprocjene predmetno specifičnih kompetencija za rad s učenicima s teškoćama u nastavi tjelesne i zdravstvene kulture

Jedno od osnovnih obilježja suvremene škole ogleda se u usmjeravanju pedagoške djelatnosti, poglavito poučavanja i učenja, prema individualnim razlikama učenika. Nova paradigma inkluzivnog odgoja i obrazovanja temelji se na različitosti kao bogatstvu, a ne nedostatku. Priznavanje i prihvaćanje različitosti jednostavno više nije dovoljno. Treba ju uvažavati. Stoga su važne ključne kompetencije učitelja, posebice socijalne i pedagoško-didaktičke u skladu s predmetnim kurikulumima. U tom su kontekstu zahtjevi za dodatnim kompetencijama učitelja više nego očiti. Osim generičkih kompetencija, naglašavamo i predmetno specifične kompetencije. Generičke se kompetencije odnose na opće kompetencije, a obuhvaćaju teorijska i praktična znanja dok se predmetno specifične kompetencije odnose na primjenu spoznaja supstratne znanosti predmetnog područja u cilju realizacije postavljenih zadaća. U radu je naglasak na kompetencijama potrebnim za kvalitetnu nastavu tjelesne i zdravstvene kulture.

Cilj je istraživanja ispitati pouzdanost Skale samoprocjene kompetencija predmetno specifičnih za tjelesno i zdravstveno odgojno-obrazovno područje potrebno za rad s učenicima s teškoćama u razvoju. Za samoprocjenu kompetencija koristit će se prilagođena inačica Skale samoprocjene kompetencija učitelja za rad u inkluzivnoj nastavi (Skočić Mihić i sur., 2014). Ta se ljestvica sastoji od deset čestica, a slaganje se s navedenim tvrdnjama procjenjuje na ljestvici Likertova tipa (1 – 5 stupnjeva). Šest čestica ljestvica odnosi se na kognitivnu dimenziju kompetencija dok se ostale četiri odnose na emocionalnu dimenziju osjećaja kompetencije. Istraživanje će obuhvatiti studente završnih godina integriranog sveučilišnog učiteljskog studija. Izračunat će se osnovni deskriptivni parametri za sve čestice ljestvice, a pouzdanost će se utvrditi test-retest metodom. Izračunat će se Cronbachov koeficijent pouzdanosti, koeficijent pouzdanosti na standardiziranim česticama i prosječna korelacija među česticama.

176 Sveučilište u Zadru, Odjel za izobrazbu učitelja i odgojitelja, Zadar, Hrvatska

177 Sveučilište u Zadru, Odjel za izobrazbu učitelja i odgojitelja, Zadar, Hrvatska

178 Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Kineziološki fakultet i Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti, Osijek, Hrvatska

Izračunat će se također matrica korelacija između čestica prvog i drugog mjerenja. Očekuje se da će ljestvica imati zadovoljavajuće metrijske karakteristike i da će biti pouzdana za primjenu u budućim istraživanjima na populaciji učitelja razredne nastave i nastavnika tjelesne i zdravstvene kulture. Primjena ljestvice u istraživačke svrhe omogućit će dobivanje uvida u trenutno stanje razine kompetencija budućih učitelja i nastavnika tjelesne i zdravstvene kulture za inkluzivnu praksu u tjelesnom i zdravstvenom odgojno-obrazovnom području te dati smjernice za što kvalitetniju izradu programa učiteljskih studija i studija kineziološke edukacije koja će biti usmjerena na sve učenike, uključujući i učenike s teškoćama.

Ključne riječi: inkluzija, posebne potrebe, generičke i specifične kompetencije učitelja, tjelesna aktivnost, metrijske karakteristike

The Reliability of the Adapted Version of the Self-Assessment Scale of Subject-Specific Competencies for Working with Students with Disabilities in Physical Education and Health Education

One of the basic characteristics of a contemporary school is reflected in the direction of pedagogical activity, especially teaching and learning, according to the individual differences of students. The new paradigm of inclusive upbringing and education is based on diversity as a wealth and not a deficiency. Recognizing and accepting diversity is no longer sufficient. It needs to be respected. Therefore, the key competencies of teachers are important, especially social and pedagogical-didactic in accordance with the subject curricula. In such a context, demands for additional teacher competencies are more than obvious. Besides generic specific competencies, we also emphasize subject specific competencies. Generic competencies refer to general competencies and cover theoretic and practical knowledge, while subject specific competencies refer to the application of knowledge of the substrate science of the subject area in order to realize the set tasks. The paper focuses on the competencies needed for quality teaching of Physical Education.

The goal of the research is to examine the reliability of the Self-Assessment Scale of competencies subject-specific to the physical and health education area needed to work with students with disabilities. The adapted version of *Self-Assessment Scale of teacher competencies working in inclusive teaching* (Skočić Mihić et al., 2014) will be

used for the self-assessment of competencies. The scale consists of ten particles, and the agreement with the mentioned statements is assessed on a Likert-type scale. (1-5 degrees). Six scale particles refer to the cognitive dimension of competencies, while the remaining four refer to the emotional dimension of feeling competency. The research will cover students in their final years of integrated university teacher education. The basic descriptive parameters for all scale particles will be calculated, and the reliability of the scale will be determined by the test-retest method. The Cronbach's reliability coefficient, the reliability coefficient on standardized particles and the average correlation between particles will be calculated. The correlation matrix between the particles of the first and second measurements will also be calculated. It is expected that the scale will have satisfactory metric characteristics and be reliable for application in future researches on the population of class teachers and physical education and health education teachers. The application of the scale in research purposes will make it possible to acquire an insight into the current state of the level of competencies of future physical education and health education teachers for inclusive practice in the physical upbringing and education area, and give directions towards the best possible development of teacher education programs and kinesiology education studies directed towards all students including students with disabilities.

Keywords: inclusion, disabilities, teacher generic and specific competencies, physical activity, metric characteristics

2. Međunarodna umjetnička i znanstvena konferencija Osobe s invaliditetom u umjetnosti, znanosti, odgoju i obrazovanju

Organizacijski odbor:

prof. art. Tatjana Bertok-Zupković (Akademija za umjetnost i kulturu u Osijeku), doc. dr. sc. Tatjana Ileš (Akademija za umjetnost i kulturu u Osijeku), dr. sc. Snježana Barić-Šelmić, post.doc. (Akademija za umjetnost i kulturu u Osijeku), Dunja Keža, studentica (Akademija za umjetnost i kulturu u Osijeku), Snježana Lustig, dipl. učit. (Agencija za odgoj i obrazovanje), doc. dr. sc. Vedrana Marković (Muzička akademija Univerziteta Crne Gore), dr. sc. Antonija Matić (Akademija za umjetnost i kulturu u Osijeku), izv. prof. dr. art. Ines Matijević Cakić (Akademija za umjetnost i kulturu u Osijeku), mr. sc. Marta Nikolić (Učiteljski fakultet Univerziteta u Beogradu), Lucija Periš, ass. (Akademija za umjetnost i kulturu u Osijeku), doc. dr. sc. Ksenija Romstein (Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti Osijek), Marko Sesar, umj. sur. (Akademija za umjetnost i kulturu u Osijeku), Mirela Skelac, univ. spec. act. soc. (Agencija za odgoj i obrazovanje), doc. dr. sc. Ivana Stanić (Osječko-baranjska županija), doc. dr. sc. Tihana Škojo (Akademija za umjetnost i kulturu u Osijeku), dr. sc. Mirna Sabljar, predsjednica (Akademija za umjetnost i kulturu u Osijeku)

Umjetničko-znanstveni programski odbor:

izv. prof. dr. sc. Jasmina Bećirović-Karabegović (Pedagoški fakultet Univerziteta u Sarajevu), prof. dr. sc. Mirjana Baban (Fakultet agrobiotehničkih znanosti Osijek), doc. dr. sc. Amir Begić (Akademija za umjetnost i kulturu u Osijeku), prof. dr. sc. Anica Bilić (Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti), prof. dr. sc. Sanja Blagdančić (Učiteljski fakultet Univerziteta u Beogradu), prof. dr. sc. Dejana Bouillet (Učiteljski fakultet Sveučilišta u Zagrebu), doc. nasl. dr. sc. Davor Brđanović (Glazbena škola u Varaždinu), doc. nasl. dr. sc. Zlatko Bukvić (Centar za odgoj i obrazovanje T. Špoljar, Varaždin), prof. dr. sc. Silva Butković Soldo (Medicinski fakultet Osijek), doc. dr. sc. Biljana Činčurak Erceg (Pravni fakultet Osijek), prof. dr. sc. Ines Drenjančević (Medicinski fakultet Osijek), prof. dr. sc. Matjaž Duh (Sveučilište u Mariboru, Pedagoški fakultet), doc. art. Sanela Janković Marušić (Akademija za umjetnost i kulturu u Osijeku), izv. prof. dr. sc. Jerneja Herzog (Sveučilište u Mariboru, Pedagoški fakultet), izv. prof. dr. art. Jelena Kovačević, univ. spec. art. therap. (Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti u Osijeku), prof. dr. sc. Aksinja Kermauner (Pedagoški fakultet Univerza na Primorskem, Koper), izv. prof. dr. sc. Jasna Kudek Mirošević (Učiteljski fakultet Sveučilišta u Zagrebu), prof. dr. sc. Dražan Kozak (Strojarski fakultet, Sveučilište u Slavonskom Brodu), prof. dr. sc. Livija Kroflin (Akademija za umjetnost i kulturu u Osijeku), izv. prof. dr. sc. Jelena Martinović Bogojević (Muzička akademija Univerziteta Crne Gore), prof. dr. sc. Haris Memišević (Pedagoški fakultet Univerziteta u Sarajevu), doc. dr. sc. Hrvoje Mesić (Akademija za umjetnost i kulturu u Osijeku), izv. prof. art. Vuk Ognjenović (Akademija za umjetnost i kulturu u Osijeku), prof. dr. sc. Siniša Opić (Učiteljski fakultet Sveučilišta u Zagrebu), izv. prof. dr. art. Jasmina Pacek, univ. spec. art. therap. (Akademija za umjetnost i kulturu u Osijeku), prof. art. Mira Perić (Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti u Osijeku), izv. prof. dr. sc. Krešimir Purgar (Akademija za Umjetnost i kulturu u Osijeku), izv. prof. art. dr. sc. Antoaneta Radočaj – Jerković (Akademija za Umjetnost i kulturu u Osijeku), prof. dr. art. Robert Raponja (Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku), prof. dr. sc. Branka Rešetar (Pravni fakultet Osijek), izv. prof. dr. sc. Ilija Rumenov (Pravni fakultet Iustinianus Primus Sveučilišta Ćirila i Metoda u Skopju), prof. dr. sc. Helena Sablić Tomić (Akademija za umjetnost i kulturu u Osijeku), doc. dr. sc. Ana Sarvanović (Učiteljski fakultet Univerziteta u Beogradu), izv. prof. dr. sc. Jasna Šulentić Begić (Akademija za umjetnost i kulturu u Osijeku), prof. dr. sc. Kristina Urbanc (Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu)

Pokrovitelji

Ministarstvo znanosti i obrazovanja
Ministarstvo rada, mirovinskoga sustava, obitelji i socijalne politike
Ministarstvo kulture i medija
Osječko-baranjska županija

Suorganizatori

Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, Centar za znanstveni rad u Vinkovcima
Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti Sveučilišta J. J. Strossmayera u Osijeku
Muzička akademija Univerziteta Crne Gore
Učiteljski fakultet Sveučilišta u Zagrebu
Učiteljski fakultet Univerziteta u Beogradu

Partneri

Agencija za odgoj i obrazovanje
Grad Osijek

UNIMA Education, Development and Therapy Commission
Ured pravobraniteljice za osobe s invaliditetom

